

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ»

Інтеграційні можливості України: перспективи та наслідки

Наукова доповідь

За редакцією
академіка НАН України
В.М. Гейця,
чл.-кор. НАН України
Л.В. Шинкарук

УДК 339.922(477)(042)
ББК 65.5(4Укр)
I-73

Автори:

Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Барановська І.В., Герасімова О.А., Конах С.С., Луцков В.О.,
Тищук Т.А., Фащевська О.М., Чернишевич О.М.

Рецензенти:

д-р екон. наук Осташко Т.О.
(ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» – Київ);

д-р екон. наук Малий І.Й.
(Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана – Київ).

*Затверджено до друку Постановою Вченої ради
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
від 24 лютого 2014 р. № 16*

I-73 **Інтеграційні можливості України: перспективи та наслідки:** наукова доповідь / за ред. академіка НАН України В.М. Гейця, чл.-кор. НАН України Л.В.Шинкарук ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2014. – 92 с., табл., рис.

ISBN 978-966-02-7191-3

У доповіді подано результати досліджень щодо можливих наслідків покращення торговельних режимів для національної економіки у результаті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС й торговельних конфліктів між Україною та РФ. Розкрито особливості реалізації в Україні інвестиційних проектів з країнами ЄС та країнами світу. Розглянуто варіанти співробітництва з РФ у авіабудівній і ракетно-космічній галузі, суднобудуванні та залізничному машинобудуванні.

Для фахівців у сфері економіки та державного управління, науковців, а також широкого кола читачів, які цікавляться питаннями економічного розвитку України.

УДК 339.922(477)(042)
ББК 65.5(4Укр)

ISBN 978-966-02-7191-3

© Національна академія наук України, 2014
© ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України», 2014

ВСТУПНЕ СЛОВО

Доповідь присвячено надзвичайно актуальному питанню економічного виміру участі України в інтеграційних об'єднаннях. Сучасна організація господарської системи світу руйнує кордони національних господарств, переформатовуючи останні у регіональні об'єднання глобального характеру, де вибудовані складні, взаємопов'язані виробничі ланцюги. Від того, яке місце займе економіка України у ланцюгах створення доданої вартості та на яких умовах вона діятиме як учасник таких об'єднань, залежить і успішність модернізації, і подальші шляхи розвитку. Світовий досвід доводить, що питома вага обміну високотехнологічними товарами країн, які є складовими глобальних регіональних об'єднань, у рази більша, тому кінцевою метою України повинно стати включення окремих видів діяльності у технологічні ланцюги промислового виробництва країн ЄС, багато з яких інтенсивно реалізують нові промислові стратегії.

Слід зазначити, що кроки ЄС назустріч Україні є безпрецедентними і безумовно значущими, зокрема, дострокове введення в дію зобов'язань ЄС щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яке діятиме тимчасово з червня до листопада 2014 р., скасовує імпорتنі мита на 94,7% промислової продукції, а на решту (включаючи окремі хімічні товари) знижує. Щодо сільськогосподарської та харчової продукції преференції стосуються понад 80,0% експортних товарів, а товари, які не включено до переліку безмитних, експортуватимуться на безмитній основі в рамках тарифних квот. Ми отримуємо преференції ще до початку дії Угоди і надалі, з метою захисту національного ринку, поступово, впродовж п'яти років знижуємо імпорتنі мита на експорт товарів з ЄС, що дозволяє досягти макроекономічних ефектів від покращення торговельних режимів з ЄС і зростання обсягів випуску товарів та послуг, тобто позитивної реакції для реального сектора.

Непідписання Угоди 28 листопада 2013 р. відтермінувало лібералізацію торговельних режимів для українських експортерів, що унеможливило економію коштів, через скасування імпорتنих мит з 1 січня 2014 р. і на сьогодні ми можемо говорити про втрату потенційних можливостей для українських виробників на ринках ЄС у 2014 р. Втрачені економічні можливості (у постійних цінах 2010 року) мають макроекономічний характер і їх не можна розцінювати лише як втрати експортерів, оскільки вони виражаються у зменшенні очікуваного зростання випуску продукції на 7,0 млрд грн (0,36 в.п.), ВВП – на 3,7 млрд грн (0,33 в.п.), експорту товарів та послуг – на 4,0 млрд грн (0,8 в.п.), імпорту – на 2,7 млрд грн (0,4 в.п.). **Втрати реального сектору та сектору послуг становлять:** у сільському господарстві – 1,0 млрд грн, харчовій промисловості – 1,0 млрд грн, легкій промисловості – 0,4 млрд грн, добувній промисловості – 0,3 млрд грн, деревообробній промисловості – 0,3 млрд грн, металургії – 0,7 млрд грн, машинобудуванні – 0,3 млрд грн., у діяльності готелів та ресторанів – 0,5 млрд грн, сфері інформатизації – 0,6 млрд грн, фінансовій діяльності – 0,3 млрд грн, діяльності у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям – 0,3 млрд грн.

Реалізація Угоди, в частині покращення торговельного режиму, з 1 січня 2014 р. могла сформуванати підґрунтя для таких макроекономічних ефектів (у постійних цінах 2010 року) за підсумками року: зростання випуску на 20,6 млрд грн (1,1 в.п.), ВВП на 11,1 млрд грн (1,0 в.п.), експорт – на 11,9 млрд грн. (2,4 в.п.), імпорт – на 8,2 млрд грн (1,2 в.п.), завдяки чому приватне споживання додатково могло зрости на 3,7 млрд грн (0,7 в.п.) та інвестиції – на 0,8 млрд грн (0,5 в.п.).

Для окремих галузей економіки України наслідки від підписання Угоди у 2013 р. щодо зміни обсягів випуску могли б мати такий вимір: **у реальному секторі:** найбільше зростання випуску у сільському господарстві (3,1 млрд грн), харчовій (3 млрд грн), легкій

(1,2 млрд грн), добувній (1,1 млрд грн), деревообробній (0,7 млрд грн) галузях промисловості, металургії (2,2 млрд грн), машинобудуванні (1,0 млрд грн); **скорочення випуску** у хімічній промисловості (на 0,9 млрд грн вже у 2014 р. й до 4,0 млрд грн у 2018 р.), оскільки, завдяки більш високій частці імпорту з ЄС у порівнянні з експортом до ЄС, обсяги імпорту будуть зростати швидше; **у сфері послуг:** найбільше зростання обсягів у діяльності готелів та ресторанів (1,5 млрд грн), у сфері інформатизації (1,9 млрд грн), фінансовій діяльності (0,9 млрд грн) та діяльності у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям (0,8 млрд грн).

Обов'язковою умовою ефективної реалізації Угоди є модернізація виробництв і включення вітчизняних підприємств у технологічні ланцюги європейських компаній через залучення українських суб'єктів господарювання до спільних науково-дослідницьких, комунікаційних та інформаційних проектів (що передбачається розділом IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» та V «Економічне та галузеве співробітництво» проекту Угоди). Це також дасть можливість компенсувати наслідки від розриву коопераційних зв'язків з підприємствами РФ та диверсифікувати експорт, орієнтований переважно на російські ринки.

Сучасний стан політичних відносин України та РФ неминуче призведе до значного обмеження експорту і Україна повинна бути готова вжити заходи, які б дозволили мінімізувати втрати. Проте, попри суттєві загрози для окремих вітчизняних товаровиробників, торговельні конфлікти попередніх років, все ж таки змусили їх шукати заміну російському ринку і вітчизняний бізнес на сьогодні готовий набагато краще протистояти торговельним війнам та певною мірою позбувся ілюзій щодо ринку РФ та Митного Союзу, адже поточні експортні поставки до країн ЄС і Туреччини складають близько 41,0%, а до країн Митного Союзу – близько 23,0%.

Авторами розглядалися три сценарії розвитку торговельних конфліктів з РФ – залежно від застосування або незастосування Україною механізмів протидії та переліку товарів, які можуть бути швидко заміщені на ринку РФ.

Застосування обмежень в першу чергу може стосуватися товарів, які у короткостроковій перспективі можуть бути заміщені РФ на товари власного та виробництва інших країн, зокрема окремих видів продукції агропродовольчого комплексу, харчової та хімічної промисловості, транспортних засобів, машин та обладнання.

Введення РФ обмежувальних заходів як тарифного, так і нетарифного характеру у 2014 році може призвести до зниження товарного експорту України (за винятком енергетичних матеріалів) на суму близько 4,6 млрд дол. США, що становить 5% загального експорту товарів та послуг країни.

Сценарії розвитку подій у випадку запровадження РФ обмежень на імпорт української продукції визначаються заходами, які будуть вжиті урядом України щодо формування компенсаторних механізмів для нівелювання можливих негативних ефектів від скорочення українського експорту кінцевої та інвестиційної продукції

За умови відсутності заходів з боку України у відповідь, адаптація до змін відбуватиметься на рівні підприємств, на протипагу скороченню експорту (4,6 млрд дол. США) може відбутися зниження імпорту продукції на 2,05 млрд дол. США, створюючи умови для збільшення дефіциту торговельного балансу на 2,6 млрд дол. США та зниження ВВП відносно очікуваного на 12,3 млрд грн (0,8%).

За умови впровадження Україною заходів щодо збільшення внутрішнього попиту шляхом формування державного замовлення на інвестиційну продукцію, й на протипагу скороченню експорту (4,6 млрд дол. США) може відбутися зниження імпорту продукції на 1,9 млрд дол. США, дефіцит торговельного балансу зростає на 2,7 млрд дол. США, а зниження ВВП складе 8,0 млрд грн. (0,5%), що пояснюється особливістю міжгалузевих зв'язків у випуску енерго- та матеріаломістської продукції машинобудування (вагони), що зумовлено зростанням витрат енергетичних ресурсів у суміжних галузях та високою часткою продукції проміжного споживання імпортного походження.

За найвигоднішим для України сценарієм, впровадження компенсаторних заходів, у відповідь на скорочення експорту на 4,6 млрд дол. США ми може і повинні знизити обсяги імпорту продукції, аналоги якої виробляються в Україні, на суму понад 2,0 млрд дол. Це дасть можливість покращити стан торговельного балансу і підтримати вітчизняно-

го товаровиробника через можливість переорієнтації продукції на внутрішній ринок, що спричинить певне зниження ціни для споживачів і є ефективним в умовах сьогоднішньої курсової політики НБУ.

Також необхідно наростити обсяги держзамовлення оборонно-промислового комплексу, що дозволить активізувати діяльність підприємств високотехнологічного сектора і створити нові робочі місця.

Важливим аспектом зовнішньоекономічних відносин України і РФ є можливості виробничої кооперації в авіабудуванні та ракетно-космічній галузі, суднобудуванні та залізничному машинобудуванні, однак очікування стосовно можливостей її реалізації завищені.

Зокрема, в авіабудуванні та ракетно-космічній галузі, як галузях з найтіснішою кооперацією, зростання випуску продукції на підприємствах РФ на 1000 дол. США стимулює експорт з України на 28 дол. США, з яких 21 дол. США припадає на продукцію машинобудування. При цьому повний випуск продукції в Україні зросте на 55,4, а ВВП – на 21,4 дол. США.

Найнижчою є глибина кооперації в суднобудуванні. Зростання випуску продукції цього сектора в РФ на 1000 дол. США стимулює збільшення експорту українських товарів на 13 дол. США, повний випуск продукції – на 24,8, а ВВП України – на 9,6 дол. США.

У залізничному машинобудуванні, в якому коопераційні зв'язки формуються переважно в рамках спільних холдингів, зростання випуску продукції цієї галузі в РФ на 1000 дол. США стимулює експорт товарів з України на 19 дол. США, повний випуск продукції – на 37,4, а ВВП – на 14,5 дол. США.

Для більш реалістичної оцінки впливу на економіку України коопераційних зв'язків з РФ оцінено зростання українського експорту і ВВП за різних умов для авіабудування, суднобудування та залізничного машинобудування. Навіть за інноваційним сценарієм розвитку російської промисловості, обсяги зростання українського експорту за коопераційними зв'язками є незначними. Для авіабудівної галузі РФ (галузі з найглибшою кооперацією) ми зможемо наростити обсяги експорту української продукції з 500 до 700 млн дол. США до 2018 р., що є найвищим показником з усіх сценарних розрахунків, однак надзвичайно низьким для відчутних позитивних макроекономічних ефектів.

Кооперація України та РФ у високотехнологічному виробництві має незначний вплив на макроекономічну динаміку обох країн, враховуючи: низьку частку високотехнологічного експорту України в РФ (від 0,001 до 0,078% для різних товарних груп); досить незначну частку українського високотехнологічного імпорту в загальному імпорті РФ (від 0,03% з обчислювальної техніки до 10,41% з приладів та пристроїв для автоматичного регулювання та управління). Виняток становлять турбореактивні, турбогвинтові двигуни українського виробництва, частка яких у загальному обсязі імпорту РФ за даною групою товарів складає 49%, що підтверджує важливість коопераційних зв'язків для окремих підприємств галузі, незважаючи на те, що у загальному обсязі експорту України її частка становить 1%.

У середньостроковій перспективі зниження обсягів експорту продукції машинобудівних галузей, залученої до процесів виробничої кооперації може відбутися внаслідок впровадження РФ державних програм з імпортозаміщення, стратегічного розвитку окремих галузей (двигуни, турбіни, силові установки, насоси, генератори тощо) та створення власних замкнених циклів при виробництві продукції ОПК, транспортного машинобудування¹³.

¹³ Развитие науки и технологий (утверждена распоряжением от 20 декабря 2012 г. №2433-р); Развитие авиационной промышленности на 2013-2025 годы (утверждена распоряжением от 24 декабря 2012 г. № 2509-р); Развитие промышленности и повышение её конкурентоспособности (утверждена распоряжением от 30 января 2013 г. № 91-р); Развитие электронной и радиоэлектронной промышленности на 2013-2025 годы (утверждена распоряжением от 15 декабря 2012 г. № 2396-р); Развитие судостроения на 2013-2030 годы (утверждена распоряжением от 24 декабря 2012 г. № 2514-р); Развитие фармацевтической и медицинской промышленности на 2013-2020 годы (утверждена распоряжением от 3 ноября 2012 г. № 2057-р); Развитие транспортной системы (утверждена распоряжением от 2 декабря 2012 г. № 2600-р); Космическая деятельность России на 2013-2020 годы (утверждена распоряжением от 28 декабря 2012 г. № 2594-р); Развитие сельского хозяйства и регулирование рынков сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия на 2013-2020 годы (утверждена постановлением от 14 июля 2012 г. № 717); Экономическое развитие и инновационная экономика (утверждена распоряжением от 29 марта 2013 г. № 467-р); Энергоэффективность и развитие энергетики на 2013-2020 годы (утверждена распоряжением от 3 апреля 2013 г. №512-р); Стратегия развития электросетевого комплекса России (утверждена распоряжением от 3 апреля 2013 г. № 511-р).

Обмеження вищезазначеної продукції РФ тільки у середньостроковій перспективі зумовлене складністю швидкої переорієнтації російських виробників на інших постачальників і втрати російської сторони будуть відчутними. У окремих секторах, зокрема у машинобудуванні заміна постачальників може передбачати зміну технології виробництва, що потребує значних витрат коштів та часу. Україна ж на сьогодні має можливості і зобов'язана продовжити, розпочату раніше диверсифікацію експорту, орієнтованого на російські ринки.

Результати прогнозних розрахунків демонструють обмежені економічні можливості нарощування кооперації України та РФ у цих галузях через реалізацію РФ політики імпортозаміщення, тому на макроекономічному рівні ефект від коопераційних зв'язків не має значного впливу, але є достатньо значущим для окремих підприємств і соціально-економічного розвитку південно-східних областей України. Окрім того, для України можливості кооперації залишилися, переважно стосовно тієї продукції, яку в силу високої матеріало- та енергозатратності або дефіциту кваліфікованої робочої сили на російських підприємствах неможливо замінити у середній перспективі.

Націленість на диверсифікацію експорту, орієнтованого переважно на РФ, підтверджується результатами опитування об'єднань, асоціацій, організацій та окремих корпорацій і підприємств (46 суб'єктів) щодо оцінки перспектив їхньої зовнішньоекономічної діяльності за двома напрямками інтеграції (створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та Митного союзу ЄврАзЕС) у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі. Для цього Україні потрібна реалізація інвестиційних проектів реструктуризації економіки за рахунок модернізації виробничої та особливо соціальної інфраструктури, охорони навколишнього середовища, технічної підтримки реформ і Угода з ЄС надає такі можливості, а ми повинні ними скористатися у національних інтересах.

Результати досліджень дозволили виокремити застереження, котрі необхідно врахувати для ефективної реалізації можливостей Угоди для України та мінімізації втрат у торговельних конфліктах з РФ. По-перше, покращення торговельних режимів з ЄС надає переваги для вітчизняних товаровиробників і виступає як імпульс для додаткового зростання економіки лише у короткій перспективі, тому основним для України має стати не лише розширення доступу до ринків, а використання отриманих від підписання Угоди можливостей для реформування економіки України з метою підвищення конкурентоспроможності. Реалізація даного завдання вимагатиме інституційних і структурних перетворень, які стосуються середньо- і довгострокового періоду і у короткостроковому періоді можуть спричинити зниження динаміки економічного зростання за рахунок відмови Уряду України від популістських і прийняття радикальних рішень щодо структурної перебудови економіки. По-друге, хоча значущість кроків ЄС назустріч Україні є незаперечною, все ж потрібно усвідомити, що крім тарифного регулювання існують різноманітні нетарифні інструменти, фітосанітарні, екологічні вимоги, технічні регламенти, тому адаптація вітчизняного виробництва до найвищих світових стандартів потребуватиме значних інвестицій у зміну технологій та, можливо, довшого періоду адаптації, ніж зазначений в Угоді. Для бізнесу необхідно подати позитивний меседж, щодо можливостей самостійного визначення Україною нового графіка імплементації (відповідно до статті 57 «Зближення технічного регулювання, стандартів і оцінки відповідності»), якщо така потреба назріє.

Окрім того, громадськість повинна бути проінформована про можливості створення спільних представницьких органів, таких як Рада асоціації (відповідно до статей 461, 464, 467 Угоди) та Комітет асоціації, які представляють відповідно члени Уряду України з однієї сторони, та члени Ради Європейського Союзу і Європейської комісії з іншої, представники обох сторін на рівні вищих урядових осіб, члени Верховної Ради України і члени Європарламенту. Таким чином Україна і ЄС мають по одному голосу і лише її згода дає можливість прийняти рішення.

Сподіваємося, що представлена українській громадськості наукова доповідь зможе бути корисною при розробленні державної економічної політики.

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
Список скорочень.....	8
Розділ 1	
Експертна оцінка наслідків зміни умов торгівлі у результаті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.....	11
1.1. Сценарні умови	11
1.2. Можливі торговельні ефекти від підписання Угоди	15
1.3. Інвестиційні проекти з країнами ЄС.....	17
Основні висновки до розділу 1.....	28
Розділ 2	
Експертна оцінка можливих наслідків торговельних конфліктів між РФ та Україною	31
2.1. Сценарні умови	31
2.2. Сценарії розвитку подій у випадку запровадження РФ обмежень на експорт української продукції у 2014 р.	33
2.3. Можливі наслідки запровадження РФ обмежень на імпорт української продукції у 2014 р.	37
Основні висновки до розділу 2.....	39
Розділ 3	
Галузевий аспект співробітництва України та РФ	41
3.1. Сценарії та макроекономічні ефекти від кооперації України і РФ.....	41
3.2. Особливості коопераційних зв'язків України і РФ у авіабудівній та ракетно-космічній галузях	44
3.3. Коопераційні зв'язки України та РФ у суднобудівній галузі.....	47
3.4. Коопераційні зв'язки України та РФ в залізничному машинобудуванні.....	49
3.5. Особливості зовнішньоекономічних зв'язків України та РФ у високо-технологічному виробництві.....	52
3.6. Потенційні інвестиційні проекти з РФ.....	53
Основні висновки до розділу 3.....	57
Розділ 4	
Оцінка перспектив зовнішньоекономічної діяльності підприємств України (за результатами опитування галузевих об'єднань, асоціацій та окремих корпорацій, організацій і підприємств)	59
Додатки до розділу 1.....	63
Додатки до розділу 3.....	78

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АЕС	Атомна електростанція	МЕРТ	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
АПК	Агропромисловий комплекс	МКС	Міжнародна космічна станція
АТ	Акціонерне товариство	МС	Мікросупутник
АТВТ	Акціонерне товариство відкритого типу	НВО	Науково-виробниче об'єднання
АТЗТ	Акціонерне товариство закритого типу	НВП	Науково-виробниче підприємство
ВАТ	Відкрите акціонерне товариство	НВФ	Науково-виробнича фірма
ВВП	Валовий внутрішній продукт	НВЦ	Науково-виробничий центр
ВДВ	Валова додана вартість	НГК	Нафтогазова компанія
ВКП	Виробниче-комерційне підприємство	НДІ	Науково-дослідний інститут
ВНОК	Валове нагромадження основного капіталу	НКОДГ	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства
ВО	Виробниче об'єднання	ННВП	Навчально-наукове віртуальне підприємство
ГАЕС	Гідроакумулююча електростанція	НТК	Науково-технічний комплекс
ГЕС	Гідроелектростанція	ОПК	Оборонно-промисловий комплекс
ГЛОНАСС	Глобальна навігаційна супутникова система	ПАТ	Публічне акціонерне товариство
ГМК	Гірничо-металургійна компанія	ПВКП	Приватне виробниче-комерційне підприємство
ГМС	Гідравлічні машини і системи	ПКІФ	Проектно-конструкторська та інженерна фірма
ДАХК	Державна акціонерна холдингова компанія	ПС	Електрична підстанція
ДП	Державне підприємство	РФ	Російська Федерація
ДУП	Державне унітарне підприємство	СЗ	Суднобудівний завод
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку	СНД	Співдружність Незалежних Держав
ЄврАзЕС	Євразійське економічне співтовариство	СОТ	Світова організація торгівлі
ЄЕП	Єдиний економічний простір	США	Сполучені Штати Америки
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк	ТВК	Торговельно-виробнича компанія
ЄІСП	Європейський інструмент сусідства та партнерства	ТЕО	Техніко-економічне обґрунтування
ЄС	Європейський Союз	ТЕС	Теплова електростанція
ЗАТ	Закрите акціонерне товариство	ТОВ	Товариство з обмеженою відповідальністю
ІВФ	Інженерно-виробнича фірма	УКТЗЕД	Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності
КБ	Конструкторське бюро	УМГ	Управління магістральних газопроводів
КОзІІ	Комерційна організація з іноземними інвестиціями	ФДУП	Федеральне державне унітарне підприємство
МБРР	Міжнародний банк реконструкції та розвитку	GPS	Global Positioning System
МВФ (IMF)	Міжнародний валютний фонд	KfW	Німецька Кредитна установа для відбудови
МЕР РФ	Міністерство економічного розвитку Російської Федерації		

Список таблиць

1.1.	Базовий прогноз розвитку економіки України, % до попереднього року	13
1.2.	Зважені ставки ввізного мита у 2013 р. за видами економічної діяльності, %	13
1.3.	Динаміка зважених ставок ввізного мита в Україну для країн ЄС за видами економічної діяльності, %	14
1.4.	Можлива щорічна зміна обсягів експорту послуг унаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС	14
1.5.	Основні макроекономічні показники у 2014 р. за сценарієм інтеграційний ЄС внаслідок відтермінування підписання Угоди, у постійних цінах 2010 р.	16
1.6.	Основні макроекономічні показники у 2014 р. за сценарієм інтеграційний ЄС, у постійних цінах 2010 р.	16
1.7.	Прогнозні зміни макроекономічних показників у 2014 р. за сценарієм інтеграційний ЄС, у постійних цінах 2010 р.	16
1.8.	Узагальнені дані щодо співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями та окремими країнами ЄС у 1997–2013 рр.	18
1.9.	Секторальний розподіл фінансових ресурсів, отриманих Україною від Європейського банку реконструкції та розвитку у 1997–2013 рр., за основними інвестиційними проектами	21
1.10.	Державні інвестиційні проекти, фінансування яких забезпечуватиметься за рахунок коштів ЄБРР	22
1.11.	Обсяг і галузева структура фінансових ресурсів, отриманих Україною від ЄІБ для реалізації інвестиційних проектів у 2008–2013 рр.	23
1.12.	Секторальний розподіл інвестиційних проектів Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Німецької Кредитної установи для відбудови (KfW) у 2003–2013 рр.	24
1.13.	Секторальний розподіл інвестиційних проектів, які фінансуються урядом США	25
1.14.	Секторальний розподіл інвестиційних проектів, які фінансуються урядом Канади ..	26
1.15.	Секторальний розподіл інвестиційних проектів, які фінансуються урядом Німеччини ..	27
1.16.	Секторальний розподіл інвестиційних проектів, які фінансуються урядами країн ЄС та Японії	27
1.17.	Обсяг і структура фінансових ресурсів, отриманих державними, приватними та громадськими установами, підприємствами та організаціями України за програмами ЄС з фінансової і технічної співпраці у 2008–2013 рр.	28
2.1.	Експорт-імпорт України за окремими групами товарів у 2013 р.	32
2.2.	Можливі сценарії розвитку торговельних відносин між РФ та Україною у 2014 р.	34
2.3.	Експертна оцінка скорочення обсягів українського експорту у 2013 р.	35
2.4.	Зміна обсягів українського експорту до РФ у 2013 р, тис. дол. США	36
2.5.	Можливе скорочення обсягів російського імпорту до України у 2013 р.	36
2.6.	Зміна обсягів імпорту з РФ до України у 2013 р, тис. дол. США	36
2.7.	Експертна оцінка скорочення обсягів українського експорту у 2014 р.	37
2.8.	Основні макроекономічні показники у 2014 р. за визначеними сценаріями	38
2.9.	Прогнозна зміна макроекономічних показників за визначеними сценаріями	38
2.10.	Можливе скорочення обсягів російського імпорту до України у 2014 р.	39
3.1.	Макроекономічні ефекти для України і РФ у результаті виробничої кооперації, дол. США	43
3.2.	Можливі ефекти для економіки України від кооперації з РФ в авіабудівній та ракетно-космічній галузях промисловості за 2013–2018 рр. за різними сценаріями, млн дол. США в цінах 2011 р.	45
3.3.	Можливі ефекти для економіки України від кооперації з РФ у суднобудуванні за 2013–2018 рр. за різними сценаріями, млн дол. США в цінах 2011 р.	47
3.4.	Можливі ефекти для економіки України від кооперації з РФ у залізничному машинобудуванні за 2013–2018 рр. за різними сценаріями, млн дол. США в цінах 2011 р.	51
3.5.	Імпорт РФ високотехнологічних товарів у 2012 р.	52
3.6.	Галузевий розподіл потенційних інвестиційних проектів з РФ	55

Список рисунків

1.1.	Темпи ВВП України за сценарієм інтеграційний ЄС, % до попереднього року.....	16
1.2.	Темпи експорту товарів та послуг України за сценарієм інтеграційний ЄС, % до попереднього року	17
1.3.	Щорічні надходження позикових коштів ЄБРР до державного сектора України у 2001–2013 рр.	20
1.4.	Секторальна структура кредитного портфеля ЄБРР в Україні	20
3.1.	ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами авіаційної промисловості РФ, у цінах 2011 р.	46
3.2.	ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами авіаційної промисловості РФ за оновленим прогнозом соціально-економічного розвитку РФ до 2030 р., у цінах 2011 р.	46
3.3.	ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами суднобудівної промисловості РФ, у цінах 2011 р.	48
3.4.	ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами суднобудування РФ за оновленим прогнозом соціально-економічного розвитку РФ до 2030 р., у цінах 2011 р.	49
3.5.	ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами залізничного машинобудування РФ, у цінах 2011 р.	51
3.6.	ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами залізничного машинобудування РФ за оновленим прогнозом соціально-економічного розвитку РФ до 2030 р., у цінах 2011 р.	52
4.1.	Експортна орієнтація підприємств України, %	59
4.2.	Імпортозалежність підприємств України, %	60
4.3.	Бізнес-очікування щодо зміни обсягів інвестицій з країн ЄС за умови підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, %	61
4.4.	Бізнес-очікування скорочення інвестицій з ЄС за умови приєднання до МС, %	61

ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА НАСЛІДКІВ ЗМІНИ УМОВ ТОРГІВЛІ У РЕЗУЛЬТАТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

1

РОЗДІЛ

1.1 Сценарні умови

Очікувані зміни торговельного режиму внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода) у коротко- та середньостроковій перспективі створюватимуть підґрунтя для зміни умов економічного розвитку. За умов забезпечення урядом України необхідних інституційних змін, покращення бізнес-клімату та залучення інвестицій у інноваційно-технологічні проекти спільний економічний простір дозволить прискорити технологічну конвергенцію України до країн ЄС, що сприятиме технологічній модернізації вітчизняного виробництва, диверсифікації експорту і є важливим чинником подолання структурних дисбалансів та структурного дефіциту зовнішньої торгівлі України, а також її залежності від кон'юнктурних коливань на окремих зовнішніх ринках.

Досягнення таких ефектів у середньостроковій перспективі зможе забезпечуватися у разі спрощення доступу вітчизняних експортерів до ринку ЄС, наразі становить майже третину експортного кошика України. Проте, можливості інтеграції у європейський торговельний простір можуть бути реалізовані тільки за умов забезпечення урядом відповідного інституційного середовища, яке дозволить вітчизняним виробникам адаптувати своє виробництво до стандартів та вимог європейського ринку, імплементація чого потребуватиме акумуляції значних коштів, що є серйозним викликом для національної економіки.

Завдяки гармонізації стандартів та полегшенню доступу на ринок ЄС для вітчизняних виробників можуть бути спрощеними процеси залучення технологічних та інноваційних рішень, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню продуктивності праці та капіталу, стимулюванню оновлення існуючих виробництв та розширенню пропозиції для внутрішнього та зовнішнього ринку у разі реалізації інвестиційних проектів у реальному секторі економіки України.

Позитивом європейської інтеграції може стати спрощення доступу вітчизняного бізнесу до інвестиційних ресурсів, проте в умовах

подолання боргової кризи в ЄС, з одного боку, та незадовільного стану бізнес-клімату в Україні, з іншого боку, це потребуватиме значних зусиль уряду, спрямованих на формування середовища, яке дозволить залучати інвестиційні ресурси на реалізацію середньо- та довгострокового економічного розвитку і модернізацію вітчизняної економіки.

Зміни торговельного режиму внаслідок підписання Україною Угоди будуть діяти у короткостроковому періоді і виражатимуться в одночасній відміні ЄС імпортного мита щодо українських товарів та поступового зниження Україною імпортних мит щодо товарів з ЄС. Це, з одного боку, може дозволити українським експортерам наростити обсяги експорту до країн ЄС, а з іншого – спричинить збільшення надходжень товарів з ЄС. Відміна імпортного мита на товари з ЄС спричинить до зменшення надходжень до Державного бюджету, але враховуючи його незначну частку (до 3,0%) у доходах, вона ймовірно буде компенсована іншими видами податкових платежів у результаті зростання товарообігу.

Угода також передбачає поглиблення співробітництва та широкого залучення України до науково-дослідницького, інформаційного та комунікаційного простору, тому, враховуючи високий потенціал розвитку України в цих галузях, можна прогнозувати зростання експорту окремих видів послуг.

Разом з тим у період адаптації України до нових **умов існує ймовірність виникнення чинників, які справлятимуть дестабілізуючий вплив на економічну динаміку**. В умовах уразливості вітчизняної економіки до зовнішніх впливів, нагромадження в ній структурних дисбалансів, зростання боргового навантаження та залежності від зовнішнього фінансування навіть незначні негативні тенденції на зовнішніх ринках можуть погіршити економічну ситуацію в країні у короткостроковій перспективі. Якщо уряд виявиться неспроможним адекватно реагу-

вати на зазначені ризики та нівелювати їх вплив на розвиток вітчизняної економіки, надбання від євроінтеграції можуть виявитися меншими за втрати під впливом дестабілізуючих чинників. Тому першочерговим завданням уряду залишається формування умов, які дозволятимуть нівелювати ймовірні ризики погіршення економічної ситуації в країні внаслідок змін торговельних режимів з її основними партнерами.

Серед основних ризиків, які спроможні **у короткостроковій перспективі** погіршити економічну динаміку України, слід виділити:

– невідповідність європейським стандартам якості окремих вітчизняних товарів, що за умови зниження ціни на імпорту продукцію призведе до зниження обсягів випуску вітчизняної продукції та зростання обсягів товарів імпортного виробництва. Проте в середньостроковій перспективі при забезпеченні урядом необхідних умов для запровадження в Україні технічних регламентів ЄС та сприяння модернізації виробництва, це повинно стимулювати українських виробників до модернізації своїх виробництв;

– погіршення умов торгівлі з РФ унаслідок застосування нею заходів тарифного та нетарифного регулювання щодо захисту власного внутрішнього ринку.

Формування макроекономічних трендів під дією зазначених ризиків може внести додаткові деструктивні чинники в економічний розвиток України у короткостроковій перспективі, тому економічну політику необхідно будувати з урахуванням можливого впливу як позитивних, так і негативних наслідків підписання Угоди на економічну динаміку.

З огляду на наслідки підписання Угоди можуть бути сформовані декілька сценаріїв, ймовірність справдження яких залежить від:

– процесів адаптації виробників до нових умов функціонування внутрішнього ринку;

– створення інституційних передумов для імплементації стандартів та норм ЄС в Україні.

При формуванні **базового прогнозу розвитку економіки України** (табл. 1.1) використано основні тенденції, закладені у консенсус-прогнозі на 2013–2014 рр. Міністерства економічного розвитку та торгівлі за серпень 2013 р. (дод. 1.1) та прогнозі МВФ до 2018 р. (IMF Outlook Database, April 2013) (дод. 1.2), враховано основні показники промислового виробництва, експорту, імпорту, інвестицій за I–III кв. 2013 р. При цьому знижено ВНОК до 90%,

збільшено приватне споживання до 103,6%, внаслідок чого імпорт становить 98,1% відповідно до приріст ВВП – 0,1%.

Умовами базового прогнозу передбачено збереження ставок увізного мита у 2014–2018 рр. на існуючому рівні відповідно до Угоди про СОТ (табл. 1.2).

Відповідно до умов базового прогнозу сформовано сценарій (**інтеграційний ЄС**), який передбачає набуття чинності Угоди у частині створення Зони вільної торгівлі, зокрема, одномоментного обнулення ставок ввізного мита для українських виробників на ринках ЄС, та поступове зниження митних тарифів для європейських виробників на ринку України впродовж наступних 5 років (доповнення А, В до проекту Угоди), (табл. 1.3), а також залучення українських суб'єктів господарювання до спільних науково-дослідницьких, комунікаційних та інформаційних проектів (передбачається розділом IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» та V «Економічне та галузеве співробітництво» проекту Угоди).

За таких умов структурні особливості національної економіки та вузька ресурсна база для її модернізації формують ризики, які можуть спричинити поглиблення диспропорційності розвитку окремих галузей. Зокрема, в умовах швидкого нарощення пропозицій імпортової продукції на внутрішньому ринку вітчизняні виробники, які втрачатимуть цінові конкурентні переваги, не встигатимуть модернізувати виробництво з метою збереження позиції на внутрішньому ринку. Як наслідок, частина з них втрачатиме ринки, а їхня продукція замінюватиметься імпортовою, що супроводжуватиметься:

– збільшенням рівня безробіття та зниженням доходів населення за рахунок скорочення виробництва зазначеними суб'єктами господарювання і підвищенням мотивації робочої сили до міграції в інші країни, яке ще спостерігається також у ряді східноєвропейських країн;

– негативним тиском на сальдо торговельного балансу через випереджаюче зростання імпорту;

– скороченням надходжень до бюджету внаслідок зменшення ставок митних платежів, з одного боку, та згортання неконкурентних вітчизняних виробництв – з іншого.

Разом з тим, можуть з'явитися нові можливості розвитку сфери послуг унаслідок співробітництва у сфері науки та технологій, космосу, туризму, полегшення доступу на ринки послуг, що передбачено статтями 101, 102, 371–376, 399–401 проекту Угоди (табл. 1.4).

Базовий прогноз розвитку економіки України,
% до попереднього року

1.1

ТАБЛИЦЯ

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП	100,1	100,8	102,7	103,9	103,7	103,8
Приватне споживання	103,6	103,8	103,5	104,4	104,1	103,8
Державне споживання	97,6	99,2	101,5	101,6	101,7	101,8
ВНОК	90,0	100,8	105,5	105,8	106,2	106,5
Експорт	96,9	100,4	102,0	102,0	102,0	102,1
Імпорт	98,1	104,1	103,6	103,1	103,3	102,8

Примітка: у 2013 р. – за показниками МВФ у консенсус-прогнозі МЕРТ за серпень 2013 р. знижено ВНОК до 90%, збільшено приватне споживання до 103,6%, відповідно до цих показників ВВП становив 100,1% імпорт – 98,1% до попереднього року.

Джерело: дані за 2013 р. – за тенденціями прогнозу МЕРТ, за 2014 р. – консенсус-прогнозу МЕРТ (серпень 2013 р.), за 2015–2018 – прогнозу МВФ (Database Outlook, April 2013).

Зважені ставки ввізного мита у 2013 р. за видами економічної діяльності, %

1.2

ТАБЛИЦЯ

Вид діяльності	Зважені ставки ввізного мита	
	в Україну для країн ЄС	до країн ЄС для України
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	6,6	10,9
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	1,7	6,0
Рибальство, рибництво	2,5	10,9
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	0,0	3,4
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,5	4,2
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	2,0	4,4
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	9,7	16,1
Легка промисловість	9,8	12,4
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	0,5	7,5
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	1,6	3,7
Виробництво продуктів нафтоперероблення	1,3	5,4
Хімічна та нафтохімічна промисловість	3,4	6,3
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	6,5	8,8
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	2,0	6,5
Машинобудування	3,4	6,5
Інші галузі промисловості	6,5	11,1

Джерело: розраховано за даними: Закон України «Про Митний тариф України» від 05.04.2001 р. № 2371-III (із змінами) (чинний, редакція від 01.01.2013 р.) [Електронний ресурс] / офіц. сайт Верховної Ради України. – Доступний з: <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2371-14>>; International Trade Statistics [Електронний ресурс] / International Trade Centre. – Доступний з: <<http://www.intracen.org/trade-support/trade-statistics/>>; Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Доступний з: <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

Динаміка зважених ставок ввізного мита в Україні для країн ЄС за видами економічної діяльності, %

1.3

ТАБЛИЦЯ

Вид діяльності	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	6,6	4,6	2,3	0,7	0,2	0,1
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Рибальство, рибництво	2,5	1,8	0,9	0,3	0,0	0,0
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	2,0	1,0	0,3	0,1	0,0	0,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	9,7	4,9	1,7	0,2	0,0	0,0
Легка промисловість	9,8	1,6	0,3	0,0	0,0	0,0
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	1,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво продуктів нафтоперероблення	1,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Хімічна та нафтохімічна промисловість	3,4	0,8	0,1	0,0	0,0	0,0
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	6,5	4,6	2,3	0,7	0,2	0,1
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	2,0	1,4	0,7	0,2	0,1	0,0
Машинобудування	3,4	2,4	1,2	0,6	0,3	0,2
Інші галузі промисловості	6,5	4,6	2,3	0,7	0,2	0,1

Джерело: розраховано за даними: Проект Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом і його державами-членами [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Кабінету Міністрів України. – Доступний з : <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535>; Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

Можлива щорічна зміна обсягів експорту послуг унаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

1.4

ТАБЛИЦЯ

Вид послуг	Додатковий приріст, %
Діяльність готелів та ресторанів	10
Фінансова діяльність	2
Операції з нерухомим майном	2
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	2
Діяльність у сфері інформатизації	20
Дослідження та розробки	5
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	5
Державне управління	5
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	10

Джерело: експертні оцінки авторів.

Для оцінювання можливих наслідків підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС для національної економіки, здійснено розрахунки на основі використання методології, що базується на застосуванні динамічної моделі міжгалузевого балансу. Вихідними даними слугували дані Державної служби статистики України, зокрема: таблиця «витрати-випуск» за 2011 р. у основних цінах; обсяги зовнішньої торгівлі України за 2010–2013 рр.

Непідписання Угоди 28 листопада 2013 р. відтермінувало лібералізацію торговельних режимів для українських експортерів, що унеможливило економію коштів через скасування імпорتنих мит з 1 січня 2014 р. і на сьогодні можна говорити про втрату потенційних можливостей для українських виробників на ринках ЄС у 2014 р.

Втрачені економічні можливості мають макроекономічний характер і їх не можна розцінювати лише як втрати експортерів, оскільки вони виражатимуться у зменшенні очікуваного зростання випуску продукції на 6869 млн грн (0,36 в.п.), ВВП – на 3709 млн грн (0,33 в.п.), приватного споживання – 1238 млн грн (0,23 в.п.), ВНОК – на 269 млн грн (0,16 в.п.), експорту товарів та послуг – на 3961 млн грн (0,8 в.п.), імпорту – на 2744 млрд грн (0,4 в.п.) (табл. 1.5).

Очікуване зростання випуску у 2014 р. зменшиться:

- **у реальному секторі:** у сільському господарстві – на 1040,6 млн грн, харчовій промисловості – на 1005,8 млн грн, легкій – на 389,6 млн грн, добувній – на 269,9 млн грн, деревообробній – на 239,8 млн грн, металургії – на 723,1 млн грн, машинобудуванні – на 336,7 млн грн;

- **у сфері послуг:** у діяльності готелів та ресторанів – на 494,5 млн грн, сфері інформатизації – на 623,1 млн грн, фінансовій діяльності – на 287,4 млн грн, діяльності у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям – на 282,8 млн грн (дод. 1.3).

Показники, отримані в результаті розрахунків за базовим прогнозом розвитку економіки, свідчать, що реалізація Угоди з 1 січня 2014 р. (сценарій інтеграційний ЄС) могла сформувати підґрунтя для таких макроекономічних ефектів:

- у 2014 р. зростання випуску на 20609 млн грн у постійних цінах 2010 року (1,07 в.п.), ВВП – на 11128 млн грн (0,97 в.п.), експорту – на

11882 млн грн (2,39 в.п.), імпорту – на 8231 млн грн (1,18 в.п.), завдяки чому приватне споживання додатково могло зрости на 3715 млн грн (0,67 в.п.) та інвестиції – на 809 млн грн (0,47 в.п.) (табл. 1.6, 1.7);

- у 2018 р. зростання ВВП на 25678,6 млн грн (2,39 в.п.), експорту – на 37482,8 млн грн (6,96 в.п.), імпорту – на 17641,8 млрд грн (2,25 в.п.), приватного споживання – на 2246,5 млн грн (0,34 в.п.) та інвестицій – на 784 млн грн (0,36 в.п.), темпи зростання яких можуть уповільнитися за умов зниження обсягів інвестування (дод. 1.4–1.15).

Для окремих галузей економіки України наслідки від підписання Угоди у 2013 р. щодо зміни обсягів випуску (див. дод. 1.4) могли б мати такий вимір:

- **у реальному секторі:**

- **найбільше зростання випуску** у 2014 р. у сільському господарстві (3121,7 млн грн), харчовій (3017,5 млн грн), легкій (1168,7 млн грн), добувній (1120,3 млн грн), деревообробній (719,5 млн грн) галузях промисловості, металургії (2169,3 млн грн), машинобудуванні (1010,0 млн грн);

- **скорочення випуску** – у хімічній промисловості (на 897,4 млн грн вже у 2014 р. й до 3989,2 млн грн у 2018 р.), оскільки, завдяки більш високій частці імпорту з ЄС у порівнянні з експортом до ЄС, обсяги імпорту будуть зростати швидше;

- **максимальне скорочення випуску до 2018 р. у виробництві меблів, іншої неметалевої мінеральної продукції та машинобудуванні,** що пояснюється переважанням імпорту цієї продукції над експортом та поступовою відміною ввізного мита;

- **у сфері послуг:**

- **найбільше зростання обсягів** у 2014 р. у діяльності готелів та ресторанів (1483,6 млн грн), у сфері інформатизації (1869,3 млн грн), фінансовій діяльності (862,3 млн грн) та діяльності у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям (848,3 млн грн);

- **зростання обсягів за період 2014–2018 рр.** у разі за всіма видами сфери послуг, крім діяльності транспорту.

Можливі темпи ВВП і експорту товарів та послуг представлено на рис. 1.1, 1.2.

Основні макроекономічні показники у 2014 р. за сценарієм інтеграційний ЄС
внаслідок відтермінування підписання Угоди, у постійних цінах 2010 р.

1.5

ТАБЛИЦЯ

Показник	Базовий прогноз		Сценарій інтеграційний ЄС		Втрачені економічні можливості	
	млн грн	% до 2013 р.	млн грн	% до 2013 р.	млн грн	в.п.
Випуск продукції	1929037	98,6	1942777	99,31	6869	0,36
ВВП	1153120	100,8	1160539	101,44	3709	0,33
Приватне споживання	557829	103,8	560306	104,24	1238	0,23
ВНОК	173987	100,8	174527	101,11	269	0,16
Експорт товарів та послуг	496653	100,4	504574	101,99	3961	0,80
Імпорт товарів та послуг	692467	104,1	697954	104,89	2744	0,40

Примітка: приватне споживання, ВНОК та експорт товарів та послуг подано без урахування торгово-транспортної націнки, податків на продукти та імпорт.

Джерело: розраховано авторами.

Основні макроекономічні показники у 2014 р. за сценарієм інтеграційний ЄС, у постійних цінах 2010 р.

1.6

ТАБЛИЦЯ

Показник	Базовий прогноз		Сценарій інтеграційний ЄС	
	млн грн	% до 2013 р.	млн грн	% до 2013 р.
Випуск продукції	1929037	98,6	1949646	99,67
ВВП	1153120	100,8	1164248	101,77
Приватне споживання	557829	103,8	561544	104,47
ВНОК	173987	100,8	174796	101,27
Експорт товарів та послуг	496653	100,4	508535	102,79
Імпорт товарів та послуг	692467	104,1	700698	105,29

Примітка: приватне споживання, ВНОК та експорт товарів та послуг подано без урахування торгово-транспортної націнки, податків на продукти та імпорт.

Джерело: розраховано авторами.

Прогнозні зміни макроекономічних показників у 2014 р. за сценарієм інтеграційний ЄС, у постійних цінах 2010 р.

1.7

ТАБЛИЦЯ

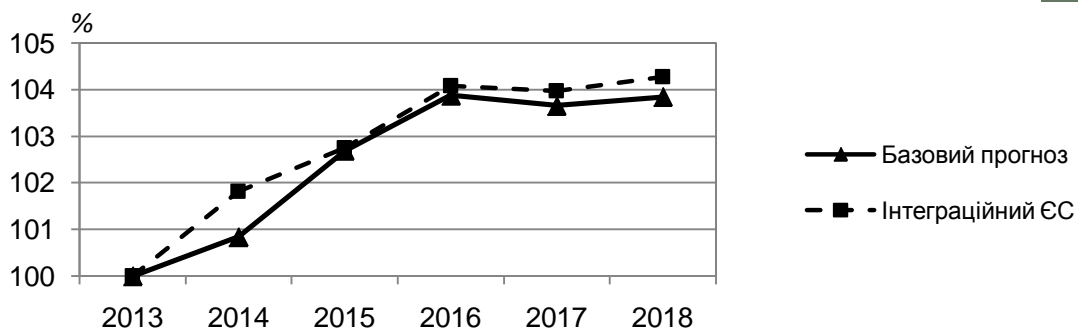
Показник	Сценарій інтеграційний ЄС	
	млн грн	% зміни до базового прогнозу
Випуск продукції	20609	1,07
ВВП	11128	0,97
Приватне споживання	3715	0,67
ВНОК	809	0,47
Експорт товарів та послуг	11882	2,39
Імпорт товарів та послуг	8231	1,18

Джерело: розраховано авторами.

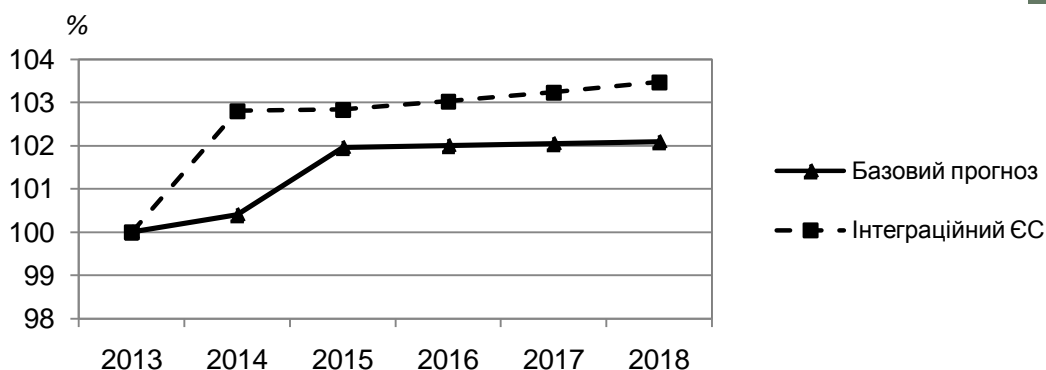
Темпи ВВП України за сценарієм інтеграційний ЄС, % до попереднього року

1.1

РИСУНОК

Джерело: побудовано за розрахунками авторів.

Джерело: побудовано за розрахунками авторів.

Таким чином, аналіз отриманих результатів свідчить, що в разі реалізації сценарію інтеграційний ЄС в 2014 р. може відбутися зростання експорту, що спричинить додаткове зростання приватного споживання та інвестицій і додаткове зростання ВВП до 1 в.п. Далі ж унаслідок скасування імпорتنних мит з ЄС у 2015–2016 рр. додатко-

вий приріст знизиться до 0,1–0,2 в.п. відносно базового прогнозу розвитку економіки, проте прискорюватиметься у 2017–2018 рр. до 0,5 в.п. приросту щорічно, що пояснюється зростанням випуску у тих видах діяльності, що мають високу частку доданої вартості (у сфері інформатизації, досліджень та розробок, відпочинку тощо).

1.3 Інвестиційні проекти з країнами ЄС

Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями і урядовими органами окремих країн Європейського Союзу має важливе значення для формування достатнього фінансового ресурсу здійснення структурної і технічної модернізації вітчизняної економіки. Кошти, які надаються цими організаціями, мають як позиковий, так і грантовий характер, а умови їх отримання, використання і повернення є досить привабливими порівняно з запозиченнями на міжнародних ринках капіталу. Здебільшого кошти виділяються під конкретні програми та проекти, умови яких передбачають досить жорсткий контроль їх використання, що унеможливує їх нецільове спрямування. Програми та проекти орієнтуються в першу чергу на модернізацію національної інфраструктури, впровадження програм енергозбереження та захисту довкілля, розвитку малого та середнього бізнесу, що є необхідною умовою сталого розвитку економіки країни.

За даним Міністерства фінансів України за весь період співробітництва Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) надано ресурсів на суму близько 9,5 млрд дол. США для впровадження 281 проекту (65% використано в приватному секторі); від

МБРР – на суму 7,27 млрд. дол. США для фінансування 116 проектів; ЄІБ – на суму 1,7 млрд дол. США для 7 проектів.

Протягом періоду співробітництва відбувалась зміна структури і якості портфеля проектів міжнародних фінансових організацій шляхом його переорієнтації з соціально-гуманітарної сфери на реалізацію прибуткових та самоокупних інвестиційних проектів для модернізації національної інфраструктури. Так, на сьогодні 86% діючого проектного портфеля зорієнтовано на підтримку реального сектора економіки. Найбільший обсяг ресурсів міжнародних фінансових організацій сконцентровано у сферах транспорту (51%) та енергетики (31%).

Реалізація інвестиційних проектів, фінансування яких здійснюється повністю або переважно за рахунок коштів країн ЄС, дозволить:

- покращити транспортно-експлуатаційний стан шести автомобільних доріг на основних підходах до міста Києва на ділянках загальною довжиною 350 км;
- підвищити енергоефективність українських підприємств шляхом підтримки впровадження прогресивних технологій та відновлювальних джерел енергії;
- забезпечити надання середньострокового та довгострокового фінансування підприємствам-

експортерам з метою сприяння розвитку приватного експортного сектора України;

- здійснити будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС – Каховська довжиною 190 км;

- провести модернізацію 6 гідроелектростанцій ВАТ «Укргідроенерго» (Київської ГАЕС, Канівської ГЕС, Кременчуцької ГЕС, Дніпродзержинської ГЕС, Дніпровської ГЕС-1 та ГЕС-2);

- забезпечити модернізацію 5 підстанцій НЕК Укренерго: ПС 330 кВ Кіровська (м. Кривий Ріг) і ПС 330 кВ Дніпро-Донбаська (м. Запоріжжя);

- Дніпровської електроенергетичної системи та ПС 330 кВ Центральна (Донецька обл.), ПС 330 кВ Михайлівська (Луганська обл.) і ПС 220 кВ Лисичанська (Луганська обл.) Донбаської електроенергетичної системи.

Галузевий розподіл спільних із міжнародними фінансовими організаціями та урядовими установами країн ЄС проектів відповідає напрямам реалізації економічної політики, передбаченим Державною програмою активізації розвитку економіки на 2013–2014 рр. Зокрема, основна частина цих проектів сконцентрована у пріоритетних галузях економіки, визначених Кабінетом Міністрів України – транспортній інфраструктурі, житлово-комунальному комплексі, агропромислово-му комплексі, а також в енергетичній сфері.

Для оцінки обсягів інвестиційних ресурсів, які отримує Україна через механізм співпраці з організаціями і країнами ЄС у розрізі окре-

мих програм співробітництва, було розглянуто, класифіковано і згруповано 395 інвестиційних проектів (табл. 1.8).

Як свідчать наведені дані, хоча майже половина загальної кількості проектів припадає на програми фінансової і технічної співпраці з ЄС, найбільший вплив на фінансовий ресурс реалізації інвестиційного процесу в реальному секторі економіки зчинили позикові кошти Європейського банку реконструкції та розвитку, Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Європейського інвестиційного банку.

Найбільш крупні інвестиційні потоки з країн ЄС надходять в Україну у формі кредитних ресурсів **Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР)**. Співробітництво з цією фінансовою установою розпочалось у 1992 р., а його нормативно-правовою основою став указ Президента України «Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку».

На сьогодні співробітництво України з ЄБРР базується на **Стратегії ЄБРР в Україні на 2011–2014 рр.**, затвердженій Радою директорів банку 13.04.2011 р., у рамках якої банк працює в двох напрямках: надання міжнародних кредитів на пільгових умовах під гарантії уряду та кредитування приватних підприємств України на комерційних умовах. У Стратегії визначено ключові економічні сектори, які є пріоритетними для вкладення інвестиційних коштів банку:

Узагальнені дані щодо співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями та окремими країнами ЄС у 1997–2013 рр.

1.8

ТАБЛИЦЯ

Назва програми	Кількість проектів		Загальний обсяг фінансування
	одиниць	%	
Програма ЄС із фінансової і технічної співпраці	187	47,3	476,68 млн євро 9,00 млн фунтів стерлінгів
Позики Європейського банку реконструкції та розвитку	93	23,5	4246,56 млн євро 2166,46 млн дол. США 85,0 млн грн
Позики Європейського інвестиційного банку	20	5,1	2547,82 млн євро
Позики Міжнародного банку реконструкції та розвитку	13	3,3	2322,53 млн дол. США
Програми і проекти фінансової і технічної співпраці урядів різних країн (США, Канади, Німеччини, Данії, Швеції, Швейцарії, Нідерландів, Франції, Японії)	82	20,8	740,16 млн дол. США 62,94 млн кан. дол. 333,09 млн євро 27,32 млн швейц. франків 46,3 млн дат. крон 70,19 млн швед. крон 175,0 млн ієн

Джерело: побудовано авторами.

– **енергетичний сектор**, зокрема, за такими напрямками, як модернізація мереж передачі електроенергії та газотранспортної і газорозподільчої систем, підвищення рівня безпеки в атомній галузі (у тому числі – через фінансування проектів з підготовки Чорнобильської АЕС до зняття з експлуатації і перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему), стимулювання поширення енергоефективних і енергозберігаючих технологій в інших економічних секторах, сприяння диверсифікації джерел постачання енергоносіїв і використанню альтернативних видів палива, інтеграція у Європейський енергетичний ринок та зміцнення енергетичної безпеки. У фінансуванні деяких з цих проектів бере участь Європейське співтовариство з атомної енергії;

– **виробничий**, у першу чергу – **сільське господарство**, яке на основі поєднання сприятливих природно-кліматичних умов та запровадження певних заходів з інституційно-фінансової і податкової підтримки приватних сільськогосподарських підприємств демонструє протягом останніх 10–12 років стабільне нарощування виробництва і визнається одним із небагатьох перспективних напрямів збільшення обсягу вітчизняного експорту.

У рамках кредитування цього сектора основну увагу ЄБРР приділяє фінансуванню інвестиційних проектів крупних агропромислових формувань (агрохолдингов) за такими напрямками, як розширення мереж зберігання і транспортування сільськогосподарської продукції та запровадження нових енергоефективних технологій в агропромисловому комплексі. Підтримка малих сільськогосподарських виробників, зокрема фермерських господарств, здійснюється опосередковано, через участь у співфінансуванні з українськими банківськими установами проектів із закупівлі сільськогосподарської техніки на умовах лізингу.

У виробничому секторі ЄБРР також підтримував проекти, пов'язані з виробництвом харчових продуктів, нафтовою та газовою промисловістю, транспортом, телекомунікаціями.

– **транспортна інфраструктура**, в рамках підтримки розвитку якої основні інвестиційні ресурси спрямовуються в автомобільний, залізничний та авіаційний сектори, зокрема, на модернізацію ключових міжнародних коридорів, що з'єднують Україну з Європейським Союзом, а також пріоритетних національних і регіональних доріг;

– **фінансовий сектор і ринки капіталу**, де абсолютний пріоритет належить діяльності з цільового кредитування вітчизняних банківських установ для збільшення дешевих фінан-

сових ресурсів, що виділяються цими установами приватним малим та середнім підприємствам. Програми ЄБРР із кредитування мікро-, малих та середніх підприємств реалізуються як шляхом використання мережі діючих комерційних банків, так і створення нових кредитних організацій із мікрокредитування або відкриття кредитних ліній мікрофінансування небанківськими організаціям.

Крім того, ЄБРР підтримує розвиток приватних банків і страхових компаній шляхом надання цим секторам цільового довгострокового фінансування акціонерного капіталу та кредитного фінансування;

– **сектор муніципальної інфраструктури**, де першочергова увага ЄБРР зосереджена на фінансуванні проектів, спрямованих на підвищення енергоефективності мереж водо- і тепlopостачання та модернізації підприємств ЖКГ столиці і крупних обласних центрів України (Дніпропетровськ, Запоріжжя, Тернопіль, Житомир, Луганськ, Донецьк тощо). Зазначені проекти, як правило, співфінансуються з Фондом Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (Е5Р).

Подальше розширення переліку фінансових інструментів у цьому секторі ЄБРР пов'язує з необхідністю комерціалізації вітчизняних підприємств, що надають комунальні послуги, та можливістю надання кредитних гарантій місцевими органами влади.

За даними Міністерства фінансів України, станом на **01.10.2013 р.** портфель ЄБРР в Україні нараховував **337** проектів із загальним обсягом фінансування понад **8,63 млрд євро**.

За весь період співпраці з банком (1993–2013 р.) за проектами, кредитні кошти за якими залучені державою або під державні гарантії, укладено угод на загальну суму 674,94 млн дол. США та 1487,35 млн євро, з яких станом на 01.10.2013 р. використано, відповідно, 90 та 45%.

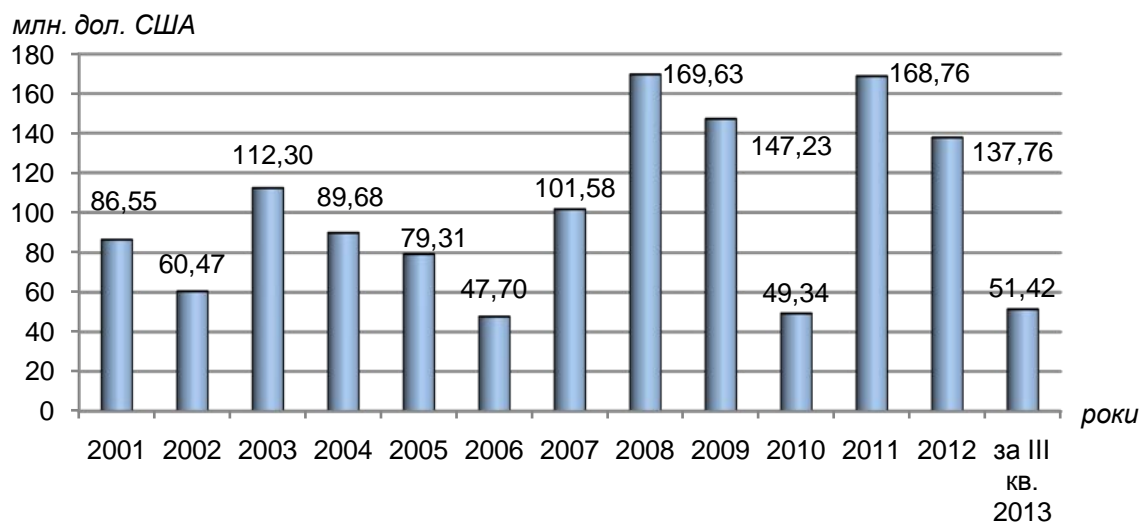
Динаміка залучення коштів ЄБРР для фінансування інвестиційних проектів в окремих секторах економіки України представлена на рис. 1.3. Склад портфеля проектів ЄБРР в Україні свідчить про комплексний характер кредитної підтримки, яку він надає як державним, так і приватним суб'єктам. Ця підтримка орієнтована на здійснення реформ в економічних секторах, які є визначальними для забезпечення стабільного функціонування виробничої системи країни (зокрема енергетичний та інфраструктурний) та забезпечують зростання національної економіки (корпоративний, фінансовий) (рис. 1.4).

За показником валюти кредитування секторальний розподіл інвестиційних проектів, які на сьогодні перебувають на різних етапах реалізації інвестиційного циклу (табл. 1.9).

Щорічні надходження позикових коштів ЄБРР до державного сектора України у 2001–2013 рр.

1.3

РИСУНОК

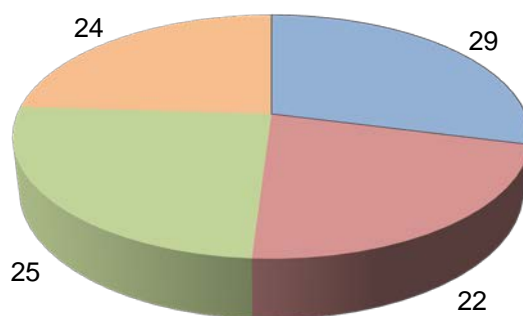

Джерело: побудовано за даними Міністерства фінансів України (Щорічні надходження позикових коштів Європейського банку реконструкції та розвитку до України станом на 01.10.2013 р. (державний сектор) [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства фінансів України. – 2013. – Доступний з: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=387805&cat_id=54628>).

Секторальна структура кредитного портфеля ЄБРР в Україні, %

1.4

РИСУНОК

- Корпоративний (АПК, промисловість, сфера послуг, нерухомість, туризм, телекомунікації)
- Енергетичний (природні ресурси і сектор енергетики)
- Фінансовий (кредитування мікро-, малих і середніх підприємств)
- Інфраструктурний (муніципальна, екологічна, транспортна інфраструктура)

Джерело: побудовано за даними ЄБРР (Project summary documents [Електронний ресурс] / The European Bank for Reconstruction and Development. – Доступний з: <<http://www.ebrd.com/saf/search.html?type=project>>).

Секторальний розподіл фінансових ресурсів, отриманих Україною від Європейського банку реконструкції та розвитку у 1997–2013 рр., за основними інвестиційними проектами

1.9

ТАБЛИЦЯ

Вид економічної діяльності	Проекти, номіновані у євро			Проекти, номіновані у доларах США		
	обсяг фінансування, млн євро	структура фінансування, %	частка державного (Д) / приватного (П) секторів, %	обсяг фінансування, млн дол. США	структура фінансування, %	частка державного (Д) / приватного (П) секторів, %
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	75,00	1,77	100,0 П	550,90	25,43	100,0 П
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд				106,00	4,89	100,0 П
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги				40,00	1,85	100,0 П
Хімічна та нафтохімічна промисловість (виробництво фармацевтичних продуктів і препаратів)	74,80	1,76	100,0 П	50,00	2,31	100,0 П
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	210,00	4,95	100,0 П			
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів				79,00	3,65	100,0 П
Машинобудування	26,00	0,61	100,0 П			
Виробництво та розподілення електроенергії	533,30	12,56	93,8 Д	285,6	13,18	65,0 Д
Збирання, очищення та розподілення води	28,00	0,66	100,0 Д			
Будівництво	1445,39	34,04	92,2 Д	76,90	3,54	54,5 Д
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку				244,50	11,29	100,0 П
Діяльність транспорту	181,88	4,28	53,3 Д	257,50	11,89	58,4 Д
Діяльність пошти та зв'язку				53,1	2,45	100,0 Д
Фінансова діяльність	88,26	2,08	100,0 Д	382,96	17,68	54,2 Д
Дослідження та розробки	2,99	0,07	100,0 Д			
Заходи з підвищення енергоефективності	107,50	2,53	100,0 Д	40,00	1,85	100,0 Д
Чорнобильський фонд «Укриття»	1473,44	34,70	100,0 Д			
УСЬОГО	4246,56	100,0	-	2166,46	100,0	-

Джерело: сформовано на основі даних ЄБРР про 93 проекти, які перебувають на стадії реалізації (Project summary documents [Електронний ресурс] / The European Bank for Reconstruction and Development. – Доступний з : <<http://www.ebrd.com/saf/search.html?type=project>>).

Це свідчить, що майже 70% загального обсягу фінансування, номінованого в євро, спрямовано у будівництво енергетичних і транспортних об'єктів загальнодержавного значення та на реалізацію заходів з виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС і побудову об'єкта «Укриття» (на кожний з цих напрямів, відповідно, 34,04 та 34,7% коштів). Значна частка коштів (12,56%) направлена на модернізацію існуючих об'єктів енергетики, зокрема гідроелектростанцій, а також розвиток альтернативних джерел енергії. Переважна частка цих ресурсів надана державним позичальникам.

Кредитні ресурси ЄБРР, номіновані у доларах США, надаються в основному компаніям приватного сектора. Понад 25% загального обсягу кредитів у цій валюті направлено у сільське господарство, майже 18% – у фінансовий сектор, 13% – у галузь виробництва та розподілення електроенергії. Незалежно від валюти кредитування 50% портфеля проектів ЄБРР у державному секторі економіки були спрямовані на фінансування розвитку транспортної інфраструктури, 39% – в енергетичну сферу, інші – у фінансову (8%), зв'язок (2%) та на підвищення енергоефективності у сфері комунального господарства (1%).

Галуzeвий розподіл інвестиційних проектів приватних позичальників є більш широким – у ньому представлено видобувні, переробні галузі (зокрема, металургійне і фармацевтичне виробництво, машинобудування), сільське господарство, транспорт, фінансову діяльність, торгівлю. В цілому за весь період співробітництва банку з Україною частка приватного сектора у його кредитному портфелі становить близько 60%.

За показником коштів, виділених на один проект, абсолютна більшість крупних проектів (обсягом понад 100 млн євро/доларів) сконцентровані у державному секторі в галузях будівництва, виробництва електроенергії та для фінансування робіт щодо виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС – майже 80% від загальної кількості проектів зазначеного обсягу.

Решта припадає на позики приватним компаніям у банківському і сільськогосподарському секторах. Загалом кількість проектів ЄБРР цієї категорії серед розглянутих становила 19 одиниць. Галуzeвий розподіл кредитів, обсяг яких становив від 50 до 100 млн (їх 23 одиниці) та менше 50 млн євро/доларів (таких понад половину всіх кредитів), включає практично усі види економічної діяльності, фінансування яких здійснювалось ЄБРР.

Таким чином, фінансова підтримка ЄБРР державних і приватних інвестиційних проектів, спрямованих на модернізацію економіки України, сконцентрована переважно у будівельному (створення нових і реконструкція існуючих об'єктів енергетичної і транспортної інфраструктури), енергетичному (збільшення виробництва електроенергії та підвищення енергоефективності), сільськогосподарському, фінансовому секторах. Особливо необхідно відзначити значний обсяг ресурсів, виділених для фінансування Чорнобильського проекту «Укриття».

Наразі, за даними Міністерства фінансів, на різних стадіях підготовки та ініціювання перебуває ряд інвестиційних проектів у державному секторі економіки національного і місцевого значення (табл. 1.10).

Державні інвестиційні проекти, фінансування яких забезпечуватиметься за рахунок коштів ЄБРР

1.10

ТАБЛИЦЯ

Стадія підготовки проекту	Назва проекту	Сума позики
Набуття чинності	Завершення будівництва метрополітену в м. Дніпропетровську від станції «Комунарівська» до станції «Музейна» з електродепо	152 млн євро*
	Реалізація зведеної програми підвищення безпеки АЕС України	300 млн євро*
Підготовка документації	Модернізація та реконструкція магістрального газопроводу Уренгой–Помари–Ужгород	близько 154 млн дол. США*
Ініціювання (попередні переговори, розробка ТЕО тощо)	Будівництво повітряної лінії 330 кВ Новоодеська – Арциз	50 млн євро*
	Розширення Каховської ГЕС	не визначена
	Будівництво високовольтної ЛЕП Луцьк–Тернопіль	не визначена
	Проект підтримки реформування оптового ринку електроенергії	близько 70 млн євро
	Будівництво метрополітену у м. Харків	не визначена
	Розвиток мереж електропередач на півдні України	не визначена

Примітка: * – для фінансування зазначених проектів передбачається залучити кошти Європейського інвестиційного банку в такому ж обсязі, як і позики ЄБРР.

Отже, за умови отримання передбачених фінансових ресурсів можна прогнозувати збільшення обсягів передусім будівельних робіт, а після введення в експлуатацію зазначених об'єктів – зростання виробництва електроенергії та обсягів транспортних перевезень.

Крім Європейського банку реконструкції та розвитку, проекти у сфері енергозбереження та енергоефективності фінансуються за рахунок грантів Фонду Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (E5P), угоду про участь України в якому було підписано у 2011 р.

У рамках співробітництва з цим Фондом затверджено виділення грантових коштів у сумі 34,25 млн євро для фінансування проектів органів місцевої влади з реконструкції і модернізації систем водо- і тепlopостачання та інших проектів у сфері енергозбереження. Зазначені кошти доповнювали позики, що надаються ЄБРР, і за укладеними угодами становили від 10 до 20 млн євро. Такі гранти були надані комунальним підприємствам кількох обласних центрів України – Запоріжжю, Тернополю, Львову, Миколаєву, Житомиру, Дніпропетровську тощо.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) є міжнародною фінансовою організацією, що спеціалізується на наданні довгострокових кредитів у таких секторах, як транспорт, телекомунікації, енергетика і транспортна інфраструктура, захист довкілля. Позики ЄІБ, як правило, пов'язуються з кредитами ЄБРР і надаються у такому ж обсязі.

Співпраця України з ЄІБ розпочалась у 2004 р. і спрямована на залучення в економіку держави довгострокових фінансових ресурсів банку для

реалізації важливих інфраструктурних, енергетичних, природоохоронних та інших інвестиційних проектів загальнодержавного значення.

У середньому за період 2007–2013 рр. серед країн регіональної групи «Росія, Східна Європа, Південний Кавказ» майже половина (47%) обсягу підписаних фінансових контрактів з ЄІБ припадала на Україну, а у деякі роки (2007–2008, 2011) досягала 84–88%. У 2012 р. цей показник становив 68% коштів, виділених цій групі країн (до неї також входять РФ, Грузія, Вірменія, Азербайджан та Молдова).

ЄІБ надає кошти державним органам та приватним компаніям на реалізацію інвестиційних проектів вартістю понад 25 млн євро з/або без посередництва банків, а також непряме фінансування – позики для проектів малого і середнього масштабу (до 25 млн євро) через систему банків-партнерів або через інші механізми фінансування.

На сьогодні за підтримки Європейського інвестиційного банку на різних стадіях проектного циклу – ініціювання, підготовка, реалізація та повернення позики реалізуються 20 інвестиційних проектів у секторах будівництва, транспорту, енергетики та енергозбереження, сільського господарства, сума позик за якими становить близько 2,55 млрд євро (табл. 1.11). Угоди, підписані та профінансовані банком за декілька попередніх років, стосувались переважно державних проектів у сфері будівництва (майже 44% коштів), і значно меншою мірою – енергетичної і фінансової діяльності.

Обсяг і галузева структура фінансових ресурсів, отриманих Україною від ЄІБ для реалізації інвестиційних проектів у 2008–2013 рр.

1.11

ТАБЛИЦЯ

Вид економічної діяльності	Обсяг фінансування, млн євро	Структура фінансування, %
Підписані кредитні угоди		
Сільське господарство, мисливство	3,00	0,16
Виробництво та розподілення електроенергії	375,00	20,53
Збирання, очищення та розподілення води	15,54	0,85
Будівництво	800,00	43,79
Діяльність транспорту	193,18	10,58
Фінансова діяльність	440,00	24,09
УСЬОГО	1826,72	100,00
Кредитні угоди, фінансування яких затверджено Радою директорів банку і які перебувають на стадії оцінки і остаточного узгодження		
Сільське господарство, мисливство	135,00	19,71
Виробництво та розподілення електроенергії	25,00	3,65
Будівництво	55,00	8,03
Фінансова діяльність	470,00	68,61
УСЬОГО	685,00	100,00

Джерело: сформовано за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України станом на 01.06.2013 р. [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі Автономної Республіки Крим. – 2013. – Доступний з : <<http://www.minek-crimea.gov.ua/>>).

Однак наприкінці 2012 – початку 2013 рр. секторальне спрямування фінансової підтримки ЄІБ відчутно змінилося. Банком було погоджено виділення значного обсягу позикових коштів, цільовим призначенням яких є кредитування українських малих і середніх підприємств через мережу вітчизняних банків. Такі позики були видані Укрексімбанку, Промінвестбанку, Юнікредитбанку, Сбербанку Росії, Ощадбанку. У цей же період з'явилися проекти банку в сільськогосподарському секторі – позики обсягом від 3 до 85 млн євро видані на розширення виробництва і модернізацію агропродовольчих компаній.

Більше половини кредитних угод ЄІБ з українськими державними і приватними позичальниками є крупними – понад 100 млн євро.

Як зазначалось вище, на стадії підготовки перебувають кілька інвестиційних проектів у секторі будівництва великих інфраструктурних об'єктів (високовольтних ЛЕП, магістрального газопроводу, метрополітену тощо), фінансування яких здійснюватимуть рівними частками ЄІБ та ЄБРР. Загальна сума потенційного фінансування цих проектів з кожної сторони становить 502 млн євро та близько 154 млн дол. США.

У 2014 р. за чинними проектами у державному секторі планується отримати від ЄІБ близько 200 млн євро кредитних коштів.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) входить у Групу Світового банку.

Україна стала членом МБРР та інших організацій групи Світового банку у вересні 1992 р. відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій».

Співробітництво зі Світовим банком здійснюється на основі Стратегії партнерства з Україною на 2012–2016 рр., спрямованої на фінансування програми економічних реформ та інтеграції з ЄС. Відповідно до цієї Стратегії кредитна програма на 2013–2014 рр. передбачає надання 500 млн дол. США щороку у формі інвестиційних позик для реалізації проектів у секторах будівництва (передусім – транспортного), енергетики і соціальної сфери. У 2015–2016 рр. передбачена можливість фінансування інвестиційних проектів у таких сферах, як транспорт, енергоефективність, комунальні послуги, охорона здоров'я¹.

Стратегією партнерства також передбачено можливість надання Україні програмних позик на фінансування державного бюджету (підтримка політики розвитку).

На сьогодні на стадії реалізації перебуває 13 проектів, метою яких є вдосконалення енергетичної та транспортної інфраструктури, сприяння інноваціям та впровадження нових технологій (табл. 1.12).

Секторальний розподіл інвестиційних проектів Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Німецької кредитної установи для відбудови (KfW) у 2003–2013 рр.

1.12

ТАБЛИЦЯ

Вид економічної діяльності	Обсяг фінансування, млн дол. США	Структура фінансування, %
Виробництво та розподілення електроенергії	431,50	18,58
Збирання, очищення та розподілення води	140,00	6,03
Будівництво	850,00	36,60
Фінансова діяльність	314,50	13,54
Державне управління	386,53	16,64
Заходи з підвищення енергоефективності	200,00	8,61
УСЬОГО	2322,53	100,00

Джерело: сформовано за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України станом на 01.06.2013 р. [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі Автономної Республіки Крим. – 2013. – Доступний з : <<http://www.minek-crimea.gov.ua/>>).

¹ Інформаційна довідка щодо співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства фінансів України – 2013. – Доступний з : <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=388308&cat_id=353161>.

Найбільш важливими для забезпечення модернізації секторів національної економіки є проекти у галузі будівництва автомобільних доріг (36,6% загального обсягу фінансування), а також енергетичні, спрямовані як на реконструкцію існуючих мереж передавання електроенергії і підвищення рівня надійності постачання електроенергії, так і на проведення заходів із поліпшення енергоефективності українських промислових підприємств та муніципальних підприємств (загалом вони становлять 27,2% фінансування).

Таким чином, на сьогодні діючий портфель ЄІБ в Україні відповідає пріоритетам державної політики щодо модернізації реального сектора економіки. У наступні роки Україна розраховує на підтримку Світового банку і МБРР у підготовці нових інвестиційних проектів для удосконалення системи охорони здоров'я та підвищення ефективності надання соціальних послуг, модернізації муніципальної, транспортної та енергетичної інфраструктури.

Зокрема, проводиться робота щодо підготовки нових інвестиційних проектів, що передбачатиме залучення позикових коштів в обсязі близько 1,5 млрд дол. США для реалізації таких проектів:

– «Підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання України» (зростання ефективності використання енергії вибраних українських підприємств централізованого теплопостачання та поліпшення якості їх послуг);

– «Другий проект розвитку міської інфраструктури» (покращення послуг з водопостачан-

ня в окремих пріоритетних регіонах шляхом модернізації, реконструкції та заміни існуючих систем водопостачання та водовідведення);

– «Другий проект з удосконалення системи соціальної допомоги» (підвищення ефективності соціальної допомоги та системи соціальних послуг в Україні для малозабезпечених сімей, підтримка поступової деінституалізації послуг по догляду за дітьми та зміцнення адміністрування, надання як соціальної допомоги, так і соціальних послуг).

Також розглядається можливість підготовки проекту з реформування регіональних систем охорони здоров'я України.

Крім позик і грантів міжнародних фінансових організацій, ряд інвестиційних проектів, які реалізуються державними і приватними компаніями України, отримують фінансування від урядів окремих країн ЄС та Північної Америки.

Так, урядом США через Державний департамент США, окремі міністерства та Агентство США з міжнародного розвитку фінансується близько 50 проектів, майже 60% обсягу цього фінансування спрямовується у сфери державного управління (зокрема, щодо сприяння удосконаленню роботи парламенту, протидії розповсюдженню зброї масового знищення, ядерних та інших радіоактивних матеріалів, розвитку державно-приватного партнерства та місцевих громад, технічному переоснащенню митної служби тощо) і фінансової діяльності (проекти з підтримки становлення малого та середнього бізнесу шляхом надання кредитів) (табл. 1.13).

Секторальний розподіл інвестиційних проектів, які фінансуються урядом США

1.13

ТАБЛИЦЯ

Вид економічної діяльності	Обсяг фінансування, млн дол. США	Структура фінансування, %
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	20,76	2,80
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	8,05	1,09
Постачання пари та гарячої води	18,54	2,50
Фінансова діяльність	162,42	21,94
Дослідження та розробки	51,52	6,96
Державне управління	277,41	37,48
Освіта	38,50	5,20
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	65,01	8,78
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	58,81	7,95
Діяльність громадських організацій	38,65	5,22
<i>Заходи з підвищення енергоефективності</i>	0,50	0,07
УСЬОГО	740,16	100,00

Джерело: сформовано за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України станом на 01.06.2013 р. [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі Автономної Республіки Крим. – 2013. – Доступний з : <<http://www.minek-crimea.gov.ua/>>).

Урядом Канади здійснюється фінансування восьми інвестиційних проектів. Найбільш вагомими за часткою у загальному обсязі фінансування серед них є проекти у сфері державного управління (зокрема, спрямовані на економічний розвиток міст України, а також створення системи економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст), на які припадає понад 60% загального фінансування, виділеного урядом Канади, а також сільськогосподарські проекти з підтримки розвитку молочного сектора та плодоовочівництва (понад 30% всіх коштів) (табл. 1.14).

Уряд Німеччини підтримує фінансування 10 інвестиційних проектів, переважна частка яких (майже 70%) спрямована на удосконалення вітчизняних систем державного управління у сфері працевлаштування і соціальної інфраструктури. Третина коштів направлена на підвищення ефективності енергоспоживання у міських будівлях (табл. 1.15). Урядами інших країн (Данії, Швеції, Швейцарії, Нідерландів, Франції, Японії) здійснюється фінансування декількох проектів, переважно у сфері державного управління (табл. 1.16). Безпосередній вплив на активізацію розвитку реального сектора економіки можуть здійснити проекти у секторі сільського господарства.

Співробітництво з ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП). Майже половина загальної кількості інвестиційних проектів та програм допомоги і співпраці, які реалізуються державними і приватними установами і компаніями України та фінансуються міжнародними фі-

нансовими організаціями, припадає на програми фінансової і технічної співпраці з ЄС. У 2006 р. вступив у дію Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС, яким встановлено основні засади та принципи щодо застосування Європейського інструменту сусідства та партнерства. Згідно з його положеннями допомога може надаватися на підтримку заходів у 29 сферах співробітництва, склад і пріоритетність яких для кожної країни визначається на базі двосторонніх стратегічних документів. Загальний строк реалізації заходів, передбачених цим інструментом, – 2007–2013 рр.²

Співробітництво у рамках ЄІСП здійснюється шляхом прийняття ЄС відповідних стратегій (країнових або багатокраїнових) та розробка на їх основі багаторічних індикативних програм. На основі положень відповідної стратегії та індикативної програми розробляються програми дій, які визначають цілі, галузі діяльності, очікувані результати, процедури управління і загальну суму запланованого фінансування. Для України на сьогодні діє Національна індикативна програма 2011 – 2013 рр., загальний обсяг допомоги в рамках якої становить 470,05 млн євро.

Фінансова допомога у рамках ЄІСП надається у вигляді: цільових адміністративних заходів; інвестицій; підтримки в отриманні пільгових кредитів ЄІБ та інших фінансових установ ЄС; секторальної та загальнобюджетної допомоги; забезпечення відсоткових субсидій, зокрема для позик, спрямованих на захист навколишнього середовища; технічну допомогу тощо.

Секторальний розподіл інвестиційних проектів, які фінансуються урядом Канади

1.14

ТАБЛИЦЯ

Вид економічної діяльності	Обсяг фінансування, млн кан. дол.	Структура фінансування, %
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	20,25	32,17
Державне управління	39,20	62,28
Освіта	3,49	5,54
УСЬОГО	62,94	100,00

Джерело: сформовано за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України станом на 01.06.2013 р. [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі Автономної Республіки Крим. – 2013. – Доступний з : <<http://www.minek-crimea.gov.ua/>>).

² Інформаційна довідка щодо співробітництва з ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – 2012. – Доступний з : <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=148277&cat_id=127822>.

**Секторальний розподіл інвестиційних проектів,
які фінансуються урядом Німеччини**

1.15

ТАБЛИЦЯ

Вид економічної діяльності	Обсяг фінансування, млн євро	Структура фінансування, %
Державне управління	21,45	68,64
Заходи з підвищення енергоефективності	9,80	31,36
УСЬОГО	31,25	100,00

Джерело: сформовано за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України станом на 01.06.2013 р. [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі Автономної Республіки Крим. – 2013. – Доступний з : <<http://www.minek-crimea.gov.ua/>>).

**Секторальний розподіл інвестиційних проектів,
які фінансуються урядами країн ЄС та Японії**

1.16

ТАБЛИЦЯ

Вид економічної діяльності	Обсяг фінансування	Структура фінансування, %
Швейцарія, млн швейц. франків		
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	5,00	18,30
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	6,24	22,84
Заходи з підвищення енергоефективності	16,08	58,86
УСЬОГО	27,32	100,00
Швеція, млн швед. крон		
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	14,61	20,81
Державне управління	55,58	79,19
УСЬОГО	70,19	100,00
Данія, млн дат. крон		
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	24,04	51,92
Державне управління	22,26	48,08
УСЬОГО	46,30	100,00
Нідерланди, млн євро		
Державне управління	0,45	100,00
Франція, млн євро		
Дослідження та розробки	1,39	100,00
Японія, млн яп. ієн		
Дослідження та розробки	175,00	100,00

Джерело: сформовано за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України станом на 01.06.2013 р. [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі Автономної Республіки Крим. – 2013. – Доступний з : <<http://www.minek-crimea.gov.ua/>>).

Майже три чверті фінансування, отриманого за програмами співпраці з ЄС спрямовано у сектор державного управління (табл. 1.17).

Метою проектів у цій сфері є удосконалення нормативної бази, адміністративних процедур, технічного забезпечення діяльності органів державної влади (зокрема, Державної митної служби України, Міністерства екології та природних ресурсів, Міністерства внутрішніх справ, Національної комісії з питань регулювання зв'язку України тощо) і органів місце-

вого самоврядування. Проекти в галузі будівництва (4,65% загального обсягу фінансування) передбачали побудову пунктів і центрів утримання нелегальних мігрантів у кількох областях України.

Отже, співпраця за програмами фінансової і технічної допомоги ЄС має переважно соціально-гуманітарний характер і може вплинути на темпи модернізаційних процесів у галузях реального сектора економіки опосередковано.

Обсяг і структура фінансових ресурсів, отриманих державними, приватними та громадськими установами, підприємствами та організаціями України за програмами ЄС з фінансової і технічної співпраці у 2008–2013 рр.

1.17

ТАБЛИЦЯ

Вид економічної діяльності	Обсяг фінансування, млн євро	Структура фінансування, %
Сільське господарство, мисливство	0,55	0,12
Хімічна та нафтохімічна промисловість	0,20	0,04
Машинобудування	11,23	2,36
Виробництво та розподілення електроенергії	8,00	1,68
Будівництво*	22,09	4,65
Діяльність транспорту	9,65	2,03
Діяльність у сфері інформатизації	0,66	0,14
Дослідження та розробки	11,61	2,44
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	2,09	0,44
Державне управління	348,83	73,39
Освіта	12,36	2,60
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	6,83	1,44
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	2,83	0,60
Діяльність громадських організацій	8,05	1,69
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	7,76	1,63
Заходи з підвищення енергоефективності	22,61	4,76
УСЬОГО	475,35	100,00

Примітка: * – проект з будівництва централізованого сховища для довгострокового зберігання відпрацьованих джерел іонізуючого випромінювання на Комплексі «Вектор» у Чорнобильській зоні відчуження номіновано у фунтах стерлінгів, його обсяг – 9,0 млн фунтів стерлінгів.

Основні висновки до розділу 1

Досягнення торговельних ефектів у середньостроковій перспективі внаслідок зміни торговельного режиму (за умови підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) зможе забезпечуватися у разі спрощення доступу вітчизняних експортерів до ринку ЄС, який на сьогодні становить майже третину експортного кошика України, проте можливості інтеграції в європейський торговельний простір можуть бути реалізовані тільки за умов забезпечення відповідного інституційного середовища, яке дозволить вітчизняним виробникам адаптувати своє виробництво до стандартів та вимог європейського ринку, імплементація котрих потребуватиме акумуляції значних коштів, що є серйозним викликом для національної економіки.

Основними ризиками, які у короткостроковій перспективі можуть погіршити економічну динаміку України, є: невідповідність окремих вітчизняних товарів європейським стандартам якості, що за умови зниження ціни на імпорту продукцію призведе до зниження обсягів випуску вітчизняної продукції та зростання обсягів товарів імпортного виробництва; погіршення умов торгівлі з РФ унаслідок застосування нею заходів тарифного та нетарифного регулювання щодо захисту власного внутрішнього ринку.

В умовах швидкого нарощення пропозиції імпортової продукції на внутрішньому ринку вітчизняні виробники, які втрачатимуть цінові конкурентні переваги, не встигатимуть модернізувати виробництво з метою збереження позиції на внутрішньому ринку, що призведе до втрати частиною з них ринків та заміщення імпортовою продукцією й супроводжуватиметься: збільшенням рівня безробіття та зниженням доходів населення; негативним тиском на сальдо торговельного балансу; скороченням надходжень до бюджету.

За сценарієм інтеграційний ЄС у 2014 р. реалізація можливостей, які дає Угода, може сприяти додатковому збільшенню відносно базового прогнозу розвитку економіки: ВВП на 1 в.п.; експорту – на 2,39 в.п, імпорту – на 1,18 в.п.; приватного споживання та інвестицій на 0,67 в.п.; а у 2015–2016 рр. додатковий приріст знизиться до 0,1–0,2 в.п. відносно базового прогнозу розвитку економіки, проте прискорюватиметься у 2017–2018 рр. до 0,5 в.п. приросту щорічно.

Слід зазначити, що позитивний вплив торговельних ефектів є короткостроковим, необхідне технологічне переоснащення галузей, що можливе лише за умови розроблення та реалізації інвестиційних програм для виведення підприємств на сучасний технологічний рівень.

Якщо вітчизняні виробники машинобудування, металургії та хімічної промисловості не вживатимуть дієвих заходів стосовно модернізації виробництва, диспропорції технологічної структури випуску поглиблюватимуться та спричинюватимуть подальші втрати внутрішнього та зовнішнього ринків. В умовах зниження економічної активності значні ризики для галузей промисловості закладено у зобов'язаннях щодо імплементації та впровадження технічних регламентів та інших актів ЄС у строки 2–3–5–7 років з причини проблемності імплементації такого обсягу законодавчого матеріалу у зазначені вище строки, тому у сфері адаптації законодавства важливою є необхідність визначення джерел та обсягів значних фінансових ресурсів для реалізації процесів імплементації.

Результати аналізу проектів з міжнародними фінансовими організаціями та країнами ЄС свідчать про їх спрямованість на модернізацію національної інфраструктури, впровадження програм енергозбереження та захисту довкілля, розвитку малого та середнього бізнесу, і відповідно сконцентровано – у транспортній інфраструктурі, житлово-комунальному комплексі, агропромисловому комплексі, а також в енергетичній сфері; майже три чверті фінансування, отриманого за програмами співпраці з ЄС, спрямовано у сектор державного управління, зокрема на удосконалення нормативної бази, адміністративних процедур, технічного забезпечення діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, тобто співпраця за програмами фінансової і технічної допомоги ЄС має переважно соціально-гуманітарний характер і може вплинути на темпи модернізаційних процесів у галузях реального сектора економіки опосередковано.

Однак протягом усього періоду співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями і урядовими органами окремих країн ЄС відбувалась зміна структури і якості портфеля їх проектів шляхом його переорієнтації з соціально-гуманітарної сфери на реалізацію прибуткових та самоокупних інвестиційних проектів для модернізації національної інфраструктури.

Галузевий розподіл спільних із міжнародними фінансовими організаціями та урядовими установами країн ЄС проектів в цілому відповідає напрямам здійснення інвестиційної діяльності, визначеним як пріоритетні не лише органами виконавчої влади, а й приватними інвесторами, – це транспортна інфраструктура, житлово-комунальний комплекс, агропромисловий комплекс, енергетична сфера. Найбільший вплив на фінансовий ресурс реалізації інвестиційного процесу в реальному секторі економіки здійснили позикові кошти ЄБРР, МБРР та ЄІБ, тоді як кошти, отримані за програмами фінансової і технічної співпраці з ЄС спрямовувались у сектор державного управ-

ління для удосконалення нормативної бази, адміністративних процедур, технічного забезпечення діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування.

Як засвідчили результати дослідження, основним міжнародним кредитором вітчизняних підприємств залишався Європейський банк реконструкції та розвитку – станом на 01.01.2014 р. сума наданих кредитів і кредитних зобов'язань банку становила 8,7 млрд євро (11,9 млрд дол. США) у рамках 321 проекту.

У державному секторі економіки за показником валюти кредитування секторальний розподіл інвестиційних проектів, які на сьогодні перебувають на різних етапах реалізації інвестиційного циклу, свідчить, що майже 70% загального обсягу фінансування, номінованого в євро, спрямовано у будівництво енергетичних і транспортних об'єктів загальнодержавного значення та на реалізацію заходів із виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС і побудову об'єкта «Укриття». Значна частка коштів (12,56%) направлена на модернізацію існуючих об'єктів енергетики, зокрема гідроелектростанцій, а також розвиток альтернативних джерел енергії.

Кредитні ресурси ЄБРР, номіновані у доларах США, надаються в основному компаніям приватного сектора. Понад 25% загального обсягу кредитів у цій валюті направлена у сільське господарство, майже 18% – у фінансовий сектор, 13% – у галузь виробництва та розподілення електроенергії. Крім цього, банком здійснювалось кредитування видобувних, переробних галузей (металургійного і фармацевтичного виробництва, машинобудування), транспорту, торгівлі. В цілому за весь період співробітництва банку з Україною частка приватного сектора у його кредитному портфелі становить близько 60%.

Однак, за оцінками експертів як самого банку, так і інших організацій бізнес-спільноти, стан інвестиційного клімату в Україні погіршується вже протягом понад двох років, що призвело до значного скорочення ділової активності. Так, наприкінці 2013 р. відмова від подальшого зближення з ЄС спричинила зниження індексу інвестиційної привабливості України, який розраховується Європейською бізнес-асоціацією, до рекордно низького рівня – 1,81 бала з 5 можливих. Унаслідок зазначених процесів ЄБРР послідовно скорочував свої інвестиції в Україну, знизивши їх у 2013 р. з мільярда євро до 820 млн (тобто на 12,2% менше показника 2012 р.).

Більше того, наприкінці лютого 2014 р. ЄБРР обмежив співпрацю з урядом України, змістивши акценти на продовження виконання приватних та муніципальних кредитних проектів, однак відмовиться від розгляду та фінансування державних (поточні програм будуть завершені). Крім того, українські проекти кваліфікуватимуться банком як більш ризикові.

Необхідно зазначити, що поліпшення показників інвестиційного клімату в Україні створить підґрунтя для продовження виконання вже запланованих інвестиційних угод з ЄБРР. Так, ЄБРР задекларовано намір надати 55 млн дол. США на фінансування програми підтримки малих та середніх підприємств в Україні. Зазначена підтримка важлива для розвитку цього сектора підприємництва, оскільки таким компаніям складно знайти довгострокове фінансування. Також у 2013 р. затверджена програма фінансування підтримки розвитку стійких джерел енергії та енергоефективності у розмірі 100 млн дол. США.

На різних стадіях підготовки та ініціювання перебуває ряд інвестиційних проектів у державному секторі економіки національного і місцевого значення: у будівельному (створення нових і реконструкція існуючих об'єктів енергетичної і транспортної інфраструктури), енергетичному (збільшення виробництва електроенергії та підвищення енергоефективності), сільськогосподарському, фінансовому секторах. Отримання українськими підприємствами та місцевими громадами цих коштів стане фінансовою базою активізації виробництва у зазначених галузях, що є особливо необхідним в умовах уповільнення динаміки економічних процесів у зв'язку з суспільно-політичною нестабільністю в країні.

Другим за обсягом наданих коштів є Міжнародний банк реконструкції та розвитку, кредитні вкладення якого становлять 7,27 млрд дол. США, а кількість проектів – 116. Серед проектів особливе соціально-економічне значення мають ті, що реалізуються банком у сфері модернізації житлово-комунального господарства, а саме: «Розвиток місцевої інфраструктури» (у 12 областях, загальна вартість – 140 млн дол. США), «Модернізація систем водопостачання та водовідведення у м. Миколаєві» (понад 31 млн євро), «Модернізація тепlopостачання, водовідведення та енергозбереження» у 8 містах кількох областей на загальну суму 147,5 млн євро, проект «Демо Україна», який спрямований на впровадження енергоефективних заходів у секторі тепlopостачання у 10 містах на загальну суму 10 млн євро.

Продовження реалізації зазначених проектів є не лише економічно, але й суспільно важливим, оскільки дозволить місцевим органам влади здійснити реконструкцію енергетичної і комунальної інфраструктури, знизити ризик виникнення техногенних аварій та запровадити більш прогресивні, енергоефективні технології у сфері житлово-комунального господарства.

Європейський інвестиційний банк є третьою з міжнародних фінансових організацій за обсягом вкладених коштів, що становить близько 2,5 млрд дол. США. На сьогодні за підтримки ЄІБ на різних стадіях проектного циклу – ініціювання, підготовки, реалізації та повернення позики – перебувають 20 інвести-

ційних проектів у секторах будівництва, транспорту, енергетики та енергозбереження, сільського господарства.

У середньому за період 2007–2013 рр. серед країн регіональної групи «Росія, Східна Європа, Південний Кавказ» майже половина (47%) обсягу підписаних фінансових контрактів з ЄІБ припадала на Україну, а у деякі роки (2007–2008, 2011) досягала 84–88%. У 2012 р. цей показник становив 68% коштів, виділених цій групі країн (до неї також входять РФ, Грузія, Вірменія, Азербайджан та Молдова).

Однак наприкінці 2012 – початку 2013 рр. секторальне спрямування фінансової підтримки ЄІБ відчутно змінилося. Банком було погоджено виділення значного обсягу позикових коштів, цільовим призначенням яких є кредитування українських малих і середніх підприємств через мережу вітчизняних банків. Такі позики були видані Укресімбанку, Промінвестбанку, Юнікредитбанку, Сбербанку Росії, Ощадбанку. У цей же період з'явилися проекти банку в сільськогосподарському секторі – позики обсягом від 3 до 85 млн євро видані на розширення виробництва і модернізацію агропродовольчих компаній.

Більше половини кредитних угод ЄІБ з українськими державними і приватними позичальниками є крупними – понад 100 млн євро.

На стадії підготовки перебувають кілька інвестиційних проектів у секторі будівництва великих інфраструктурних об'єктів (високовольтних ЛЕП, магістрального газопроводу, метрополітену тощо), фінансування яких буде здійснено рівними частками ЄІБ та ЄБРР. Загальна сума потенційного фінансування цих проектів з кожної сторони становить 502 млн євро та близько 154 млн дол. США.

У 2014 р. за чинними проектами у державному секторі планувалося отримати від ЄІБ близько 1 млрд євро кредитних коштів, зокрема, 800 млн євро – на модернізацію систем тепло-, водопостачання і водовідведення та за проектом реабілітації шести гідроелектростанцій. Уже на початку року ЄІБ відкрив АТ «Ощадбанк» довгострокову кредитну лінію в розмірі 220 млн євро строком до 10 років для сприяння розвитку приватного сектора, зокрема, на середньо- та довгострокове фінансування проектів приватних підприємств малого та середнього бізнесу та компаній середньої капіталізації, а також на проекти, пов'язані з розвитком соціально-економічної інфраструктури та пом'якшенням наслідків змін клімату. І хоча під час ускладнення суспільно-політичної ситуації ЄІБ заявив про тимчасове призупинення його діяльності в Україні, цей банк залишається одним з найбільших довгострокових інвесторів країни, його кредитні проекти розраховані на значні строки реалізації, тому можна прогнозувати відновлення співпраці ЄІБ з підприємствами приватного і державного сектору України найближчим часом.

ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА МОЖЛИВИХ НАСЛІДКІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ МІЖ РФ ТА УКРАЇНОЮ

2

РОЗДІЛ

2.1 Сценарні умови

В умовах недостатньої диверсифікації експортних поставок вітчизняних підприємств запровадження РФ обмежень до українського експорту може спричинити низку негативних ефектів для розвитку галузей національної економіки, наслідком яких стане скорочення українського експорту продукції кінцевого споживання та інвестиційної продукції. Відповідно, вітчизняні виробники та держава вживатимуть певних дій, спрямованих на мінімізацію негативного впливу на обсяги виробництва та експорту. Зазначене актуалізує необхідність здійснення оцінки наслідків застосування зовнішньоторговельних обмежень для вітчизняних експортерів та виявлення пов'язаних з ними загроз погіршення показників розвитку окремих вітчизняних підприємств та галузей, торговельного та платіжного балансів.

За песимістичними оцінками, крім негативного впливу на розвиток окремих галузей, такі конфлікти істотно уповільнять розвиток вітчизняної економіки в цілому, що пояснюється значною часткою експорту до РФ (близько 24%) у структурі вітчизняного експорту товарів (табл. 2.1).

Можливі зміни обсягу експорту-імпорту груп товарів, що відносяться до категорії біржових (зернові, вуглеводні, базова хімічна продукція, добрива, продукція металургійної промисловості) не розглядалися, оскільки вони не мають прямої залежності від країни-постачальника, а визначаються рівнем попиту та пропозиції на світових товарних ринках.

У короткостроковій перспективі зниження обсягів як експорту, так і імпорту внаслідок застосування обмежень у зовнішній торгівлі відбувається насамперед серед товарів кінцевого споживання, оскільки товари проміжного споживання беруть участь у виробництві і одномоментне запровадження обмежень на їх імпорт може призвести до призупинення

окремих як українських, так і російських підприємств (низка продуктів хімічної промисловості, неметалевих виробів, комплектуючих у машинобудівних галузях тощо). Аналогічно це стосується продукції машинобудівних галузей, що задіяна у виробничій кооперації, оскільки її обсяги зазвичай визначаються укладеними контрактами, і на її скорочення матиме основний вплив впровадження державних програм імпортозаміщення та стратегічного розвитку окремих галузей у середньостроковій перспективі (двигуни, турбіни, силові установки, насоси, генератори тощо).

Обмеження експорту до РФ української продукції проміжного споживання є менш очікуваним, що пов'язано з досить тісними коопераційними зв'язками окремих секторів економік двох країн та складністю швидкої переорієнтації російських виробників на інших постачальників у короткостроковій перспективі. В окремих секторах, зокрема, у машинобудуванні, заміна постачальників може передбачати зміну технології виробництва, що потребує значних витрат коштів та часу. Разом з тим хоча у короткостроковій перспективі українські виробники товарів проміжного споживання для російського ринку можуть уникнути запровадження обмежень на їхню продукцію, вплив напруження торгових відносин між країнами може стати відчутним у середньостроковій перспективі. Існування ймовірності запровадження обмежень слугуватиме сигналом для російських виробників щодо переорієнтації на інших постачальників та продовження та активізацію політики імпортозаміщення української продукції, що реалізується вже сьогодні

Такі заходи буде вжито російськими виробниками з метою мінімізації ризиків, зменшення залежності від українських постачальників та уникнення можливих зривів поставок.

Найменування груп товарів	Експорт			Імпорт		
	Усього	у т.ч. до РФ		Усього	у т.ч. з РФ	
		млн дол. США	%		млн дол. США	%
Продукція АПК та харчової промисловості	17 024,3	1 929,2	11,3	8 184,0	835,1	10,2
01. Живі тварини, продукти тваринного походження	1 084,1	556,5	51,3	1 892,1	37,7	2,0
02. Продукти рослинного походження	8 875,9	200,1	2,3	2 669,8	103,0	3,9
03. Жири та олії	3 507,1	56,7	1,6	403,3	35,8	8,9
04. Готові харчові продукти	3 557,2	1 115,9	31,4	3 218,8	658,5	20,5
05. Мінеральні продукти	7 494,9	744,5	9,9	22 362,1	14 858,8	66,4
сілі; сірка; землі та каміння	712,0	473,6	66,5	387,4	149,6	38,6
руди, шлак і зола	3 917,5	54,2	1,4	748,0	256,7	34,3
палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	2 865,5	216,8	7,6	21 226,7	14 452,6	68,1
06. Продукція хімічної промисловості	4 327,3	1 322,5	30,6	8 435,3	1 531,2	18,2
хімія без фармацевтики	4 075,8	1 271,1	31,2	5 335,4	1 429,5	26,8
фармацевтична промисловість	251,5	51,4	20,4	3 099,9	101,7	3,3
07. Полімерні матеріали	787,8	445,1	56,5	4 592,9	771,5	16,8
08. Шкури	148,9	6,2	4,2	257,4	9,2	3,6
09. Деревина і вироби	1 144,4	96,5	8,4	416,0	38,3	9,2
10. Маса з деревини	1 246,8	905,1	72,6	1 902,0	438,4	23,0
Легка промисловість	1 009,9	203,3	20,1	3 229,6	94,9	2,9
11. Текстильні матеріали та вироби	811,1	160,8	19,8	2 434,7	82,9	3,4
12. Взуття, головні убори, парасольки	198,7	42,5	21,4	794,9	12,0	1,5
13. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	583,1	309,9	53,1	1 140,8	219,4	19,2
14. Перли природні, дорогоцінне каміння, метали та вироби з них	118,4	7,4	6,2	690,3	10,0	1,4
15. Недорогоцінні метали та вироби з них	17 570,7	3 304,4	18,8	5 002,9	1 547,0	30,9
Машинобудування	10 615,3	5 491,0	51,7	19 465,8	2 753,6	14,1
16.1 Машини, обладнання, механізми	3 840,9	2 222,0	57,9	6 909,6	1 241,1	18,0
16.2 Машини, обладнання електротехнічне	3 134,1	1 101,2	35,1	5 560,5	786,8	14,1
17. Засоби наземного транспорту	3 344,0	2 028,8	60,7	5 901,5	626,3	10,6
18. Прилади та апарати оптичні	296,3	139,0	46,9	1 094,3	99,5	9,1
19. Різні промислові товари	661,0	300,0	45,4	892,1	126,8	14,2
УСЬОГО товарів	63 312,0	15 065,1	23,8	76 964,0	23 234,2	30,2

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Доступний з :< <http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

Уже на сьогодні уряд РФ прийняв низку програм, упровадження яких дозволить здійснити імпортозаміщення в багатьох галузях.³

Отже, найбільш уразливими до запровадження обмежень залишаються виробники продукції кінцевого попиту та інвестиційної продукції. Оскільки конкуренція на споживчому ринку РФ є достатньо жорсткою, заміщення продукції українського виробництва може відбутися достатньо швидко. **Тому запровадження обмежень на українські споживчі товари не спричинить для російської сторони прямих збитків.** При цьому окремі види української продукції можуть бути заміщені виробниками з третіх країн, а окремі – безпосередньо виробниками з РФ, тож від запровадження таких бар'єрів для продукції українського виробництва можна очікувати навіть незначних позитивних ефектів для розвитку російської промисловості.

Загрози для виробників інвестиційної продукції вітчизняного виробництва пов'язані з низьким рівнем географічної диверсифікації експорту.

Особлива загроза пов'язана зі зменшенням обсягів закупівель РФ українських залізничних вагонів, локомотивів та запчастин до них, які за підсумками 2012 р. забезпечували майже 40% вітчизняного машинобудів-

ного та 15% загального обсягу експорту товарів до РФ. Як свідчить досвід 2009 р., РФ може достатньо швидко згорнути закупівлі цієї продукції навіть при наявності потреби у оновленні парку вагонів і локомотивів. Цей ризик підсилюється сповільненням темпів розвитку російської економіки, що вплине на обсяги інвестицій, та активною реалізацією проектів імпортозаміщення цієї продукції. У зв'язку з цим можна припустити, що при певному уповільненні інвестування в придбання українських вагонів та локомотивів у короткостроковій перспективі, відновлення цих поставок у середньостроковій перспективі може не відбутися у повному обсязі через переорієнтацію російської залізниці на продукцію російських виробників.

Ризик зниження обсягів експорту споживчої та інвестиційної продукції підсилюється тим, що зазначені галузі характеризуються досить сильними міжгалузевими зв'язками з відповідними галузями вітчизняної економіки. Тому зменшення обсягів експорту у цих секторах призведе до погіршення стану суб'єктів господарювання, які постачають проміжну продукцію до зазначених підприємств, що спричинить мультипликацію впливу запровадження обмежень на експорт до РФ у інших галузях української економіки.

2.2

Сценарії розвитку подій у випадку запровадження РФ обмежень на експорт української продукції у 2014 році

Сценарії розвитку подій у випадку запровадження РФ обмежень на імпорт української продукції визначаються заходами, які будуть вжиті урядом України для формування компенсаторних механізмів для нівелювання можливих негативних ефектів (табл. 2.2).

Розглянуто три можливі сценарії макроекономічної ситуації в результаті запровадження РФ обмежень до імпорту з України, наслідком яких стане скорочення українського експорту продукції кінцевого споживання та інвестиційної продукції:

Сценарій 1 (інерційно-адаптаційний) передбачає інерційний розвиток подій, за яким уряд України не вживатиме заходів у відповідь, в результаті чого вітчизняні виробники

адаптуватимуться до запровадження обмежень частково шляхом зниження цін, а частково – зменшення обсягів виробництва.

Сценарій 2 (інерційно-інвестиційний) передбачає участь держави у сприянні розширенню платоспроможного попиту на стратегічно важливі види продукції, що виробляються в Україні шляхом збільшення капітальних витратів державного сектора.

Сценарій 3 (інерційно-компенсаційний) додатково до умов сценарію 1 передбачає запровадження обмежень на імпорт в Україну продукції з РФ, що створить умови до певного збільшення попиту на продукцію вітчизняних виробників на внутрішньому ринку.

³ Развитие науки и технологий (утверждена распоряжением от 20 декабря 2012 г. № 2433-р); Развитие авиационной промышленности на 2013–2025 годы (утверждена распоряжением от 24 декабря 2012 г. № 2509-р); Развитие промышленности и повышение её конкурентоспособности (утверждена распоряжением от 30 января 2013 г. № 91-р); Развитие электронной и радиоэлектронной промышленности на 2013–2025 годы (утверждена распоряжением от 15 декабря 2012 г. № 2396-р); Развитие судостроения на 2013–2030 годы (утверждена распоряжением от 24 декабря 2012 г. № 2514-р); Развитие фармацевтической и медицинской промышленности на 2013–2020 годы (утверждена распоряжением от 3 ноября 2012 г. № 2057-р); Развитие транспортной системы (утверждена распоряжением от 2 декабря 2012 г. № 2600-р); Космическая деятельность России на 2013–2020 годы (утверждена распоряжением от 28 декабря 2012 г. № 2594-р); Развитие сельского хозяйства и регулирование рынков сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия на 2013–2020 годы (утверждена постановлением от 14 июля 2012 г. № 717); Экономическое развитие и инновационная экономика (утверждена распоряжением от 29 марта 2013 г. № 467-р); Энергоэффективность и развитие энергетики на 2013–2020 годы (утверждена распоряжением от 3 апреля 2013 г. № 512-р); Стратегия развития электросетевого комплекса России (утверждена распоряжением от 3 апреля 2013 г. № 511-р).

Сценарії	Дії РФ	Дії України
Сценарій 1 (інерційно-адаптаційний)	– запроваджує обмеження на імпорт продукції кінцевого споживання з України – від 3,8 до 78,4% за різними товарними групами; – скорочує обсяги закупівель інвестиційної продукції (залізничних вагонів, локомотивів та запчастин до них, труб великого діаметру) – на 72,8%. Наслідок: падіння експорту за песимістичним сценарієм може становити 4,6 млрд дол. США, або 5% прогнозного експорту товарів та послуг України.	Не вживається заходів у відповідь. Адаптація до змін відбувається на рівні підприємств
Сценарій 2 (інерційно-інвестиційний)		Забезпечується державне замовлення на інвестиційну продукцію
Сценарій 3 (інерційно-компенсаційний)		Запроваджуються обмеження на імпорт продукції з РФ

Джерело: сформовано авторами.

Інерційна адаптація вітчизняної економіки до запровадження зазначених вище обмежень за інерційно-адаптаційним сценарієм передбачає самостійне пристосування суб'єктів господарювання до нових умов, при цьому державна політика не змінюється. Адаптація вітчизняних виробників споживчої продукції у відповідь на обмеження РФ може відбуватися через переорієнтацію на ринки інших країн, внутрішній ринок та на відповідне скорочення обсягів випуску продукції.

Переорієнтація виробників на ринки інших країн була б найбільш ефективним варіантом як для наших виробників, так і для економіки в цілому, проте ймовірність такого варіанту в короткостроковій перспективі є невисокою, оскільки освоєння нового ринку пов'язано зі значними витратами коштів та часу.

Переорієнтація на внутрішній ринок, враховуючи його обмежену місткість, супроводжуватиметься низкою наслідків. Зокрема, таке збільшення пропозиції на внутрішньому ринку чинитиме тиск на ціни, зниження яких може призвести до заміщення імпорту при одночасному скороченні прибутковості виробництва в галузі. Як наслідок, при збереженні обсягів виробництва додана вартість дещо зменшиться за рахунок скороченні прибутків, що спричинюватиме відповідне скорочення обсягів власних інвестиційних ресурсів підприємств та уповільнення інвестиційних процесів.

Варіант переорієнтації на внутрішній ринок, який у більшості випадків супроводжується тиском на зниження цін, неможливий у випадках, коли рентабельність виробництва є недостатньою для забезпечення його беззбитковості при зниженні цін. Також переорієнтація на внутрішній ринок окремих підприємств можлива за умов створення державою умов, які б забезпечили платоспроможний попит на цю продукцію. Насамперед, ідеться про заліз-

ничні вагони та локомотиви, які вкрай потрібні для оновлення вітчизняного рухомого складу. Недостатній обсяг фінансування цих капітальних видатків стримує зростання відповідного внутрішнього попиту, що в умовах втрати зовнішніх споживачів не дозволить виробникам переорієнтуватися на внутрішній ринок. Тому існує висока ймовірність скорочення обсягів випуску, що відобразатиметься на доданій вартості як цієї, так і суміжних галузей та негативно позначатиметься на доходах населення та зведеного бюджету.

Таким чином, за інерційно-адаптаційним сценарієм передбачається, що через складність швидкої переорієнтації на ринки третіх країн вітчизняні виробники намагатимуться переорієнтуватися на внутрішній ринок, зокрема, витісняючи з нього конкурентів шляхом зниження цін на продукцію до 10% або зменшення обсягів випуску. При цьому переорієнтуватися на внутрішній ринок зможуть не всі виробники, які тоді будуть змушені знизити обсяги виробництва. Такі дії виробників у короткостроковій перспективі впливатимуть на динаміку вітчизняної економіки через канали пропозиції та цін, дія котрих обумовлена реакцією вітчизняних виробників на скорочення попиту РФ на їх продукцію.

Поширення шоку, пов'язаного зі зміною умов торгівлі, через канал пропозиції призведе до зменшення доданої вартості, у тому числі оплати праці, що у свою чергу обумовить скорочення приватного споживання. Крім того, скорочення випуску зумовлюватиме зменшення прибутку підприємств, що формуватиме умови для уповільнення інвестиційної діяльності. Хоча такі зміни дозволять певною мірою зменшити обсяги імпорту, це зменшення не компенсуватиме втрати, яких зазнає економіка внаслідок скорочення експорту.

Дія каналу цін полягає у адаптації виробників до скорочення попиту на їх продукцію на зовнішньому ринку через зменшення цін з метою підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому ринку.

Доцільно припустити, що внаслідок запровадження РФ обмежень певні категорії вітчизняних виробників, норма рентабельності яких дозволяє зберігати беззбитковість виробництва при зниженні цін та продукція яких є достатньо еластичною за ціною, можуть підтримувати обсяги реалізованої продукції на запланованому рівні за рахунок заміщення імпоротної продукції на внутрішньому ринку.

Таке зниження цін негативно впливатиме на додану вартість у цих галузях через зниження прибутковості, що зумовить зменшення наявних інвестиційних ресурсів, проте дозволить витиснути з внутрішнього ринку певних імпортерів. Уповільнення динаміки цін за такої ситуації дозволить стримати падіння обсягів споживання населення, проте негативно позначиться на надходженнях у бюджет, тож відповідно потребуватиме пошуку додаткових джерел фінансування видатків бюджету.

За інерційно-інвестиційним сценарієм з метою нівелювання наведених вище негативних наслідків передбачається участь держави у модернізації транспортної галузі за рахунок оновлення рухомого складу Укрзалізниці додатково до умов інерційно-адаптаційного сценарію.

Інерційно-компенсаційним сценарієм передбачається запровадження обмежень щодо імпорту продукції з РФ. Слід зазначити, що коло таких товарів є обмеженим через структуру імпоротної корзини. Оскільки майже дві третини товарного експорту з РФ становлять

мінеральні продукти, зокрема природний газ, власні обсяги яких є недостатніми, обмеження імпорту цих товарів не може розглядатися як компенсаторний захід. Також обмеження є неприпустимим для імпорту продукції проміжного споживання, оскільки це може порушити виробничі процеси вітчизняних виробників. Крім того, недоцільно обмежувати імпорт інвестиційної продукції, оскільки це може призвести до зриву вітчизняних проектів модернізації. Тому в інерційно-інвестиційний сценарій закладено припущення щодо обмеження імпорту з РФ продукції кінцевого споживання, аналоги якої виробляються в Україні.

Довідково. За прогностичними розрахунками торговельних конфліктів з РФ за 2013 р. та експертними оцінками щодо можливого скорочення обсягів торгівлі з РФ зниження експорту до РФ за окремими товарними групами могло становити 2,9 млрд дол. США (табл. 2.3). Проте реальне скорочення відбулось на рівні 1,6 млрд дол. США, що було зумовлено поновленням переговорів та нетривалим періодом застосування санкцій (табл. 2.4).

Прогнозне скорочення обсягів імпорту з РФ за окремими групами товарів мало становити до 1,274 млрд дол. США (табл. 2.5), проте реальне скорочення відбулось на рівні 218 млн дол. США (табл. 2.6). За окремими групами товарів (продукти рослинного походження, жири та олії, готові харчові продукти, полімерні матеріали, машини та обладнання електротехнічне) відбувалося зростання обсягів імпорту. Це пояснюється завищеним курсом гривні на фоні повільної девальвації російського рубля, що призвело до підвищення цінової конкурентоспроможності російських товарів та витіснення ними вітчизняних товарів.

Експертна оцінка скорочення обсягів українського експорту у 2013 р.

2.3

ТАБЛИЦЯ

Найменування груп товарів	Скорочення експорту до РФ		% від загального експорту України за групою товарів
	тис. дол. США	% за групою товарів	
Продукція АПК та харчової промисловості, всього	741 547	28,2	3,9
01. Живі тварини, продукти тваринного походження	293 705	49,0	30,6
02. Продукти рослинного походження	32 819	25,5	0,4
03. Жири та олії	17 017	15,4	0,4
04. Готові харчові продукти	398 005	34,4	11,4
06. Продукція хімічної промисловості	58 403	4,6	1,6
07. Полімерні матеріали	179 902	28,9	18,0
16.1 Машини, обладнання механічне	55 256	2,4	1,5
16.2 Машини, обладнання електротехнічне	99 350	8,6	3,1
17. Транспортні засоби	1 518 046	45,5	25,5
Усього	2 855 504	23,2	12,5

Джерело: складено авторами.

Зміна обсягів українського експорту до РФ у 2013 р, тис. дол. США

2.4

ТАБЛИЦЯ

Найменування груп товарів	Прогноз	Факт
Продукція АПК та харчової промисловості, всього	-741 547	-66500
01. Живі тварини, продукти тваринного походження	-293 705	-43000
02. Продукти рослинного походження	-32 819	71000
03. Жири та олії	-17 017	-53700
04. Готові харчові продукти	-398 005	-41100
06. Продукція хімічної промисловості	-58 403	43500
07. Полімерні матеріали	-179 902	-177900
16.1 Машини, обладнання механічне	-55 256	-48600
16.2 Машини, обладнання електротехнічне	-99 350	-58500
17. Транспортні засоби	-1 518 046	-1309200

Джерело: складено авторами.

Можливе скорочення обсягів російського імпорту до України у 2013 р.

2.5

ТАБЛИЦЯ

Найменування груп товарів	тис. дол. США	% імпорту з РФ за групою товарів	% від загального імпорту за групою товарів
Продукція АПК та харчової промисловості, всього	302 006	35,2	3,1
01. Живі тварини, продукти тваринного походження	16 773	33,7	1,0
02. Продукти рослинного походження	36 726	39,2	1,6
03. Жири та олії	13 842	39,8	3,4
04. Готові харчові продукти	234 664	42,5	7,9
06. Продукція хімічної промисловості	152 521	9,3	1,78
07. Полімерні матеріали	184 690	26,2	4,13
16.1 Машини, обладнання механічне	60 349	4,6	0,8
16.2 Машини, обладнання електротехнічне	171 104	23,5	2,9
17. Транспортні засоби	403 373	44,9	5,0
Усього	1 274 043	29,4	4,1

Джерело: складено авторами.

Зміна обсягів імпорту з РФ до України у 2013 р, тис. дол. США

2.6

ТАБЛИЦЯ

Найменування груп товарів	Прогноз	Факт
Продукція АПК та харчової промисловості, всього	-302 006	104000
01. Живі тварини, продукти тваринного походження	-16 773	-12000
02. Продукти рослинного походження	-36 726	9200
03. Жири та олії	-13 842	1000
04. Готові харчові продукти	-234 664	105700
06. Продукція хімічної промисловості	-152 521	-105200
07. Полімерні матеріали	-184 690	66100
16.1 Машини, обладнання механічне	-60 349	-69100
16.2 Машини, обладнання електротехнічне	-171 104	58200
17. Транспортні засоби	-403 373	-271900

Джерело: складено авторами.

2.3 Можливі наслідки запровадження РФ обмежень на імпорт української продукції у 2014 р.

Для розрахунку основних макроекономічних показників України як базовий сценарій розвитку економіки на 2014 р. використано консенсус-прогноз Міністерства економічного розвитку і торгівлі України за серпень 2013 р. За визначеними сценарними умовами введення РФ обмежувальних заходів як тарифного, так і нетарифного характеру у 2014 році може призвести до зниження товарного експорту України (за винятком енергетичних матеріалів) на суму близько 4,6 млрд дол. США (табл. 2.7), що складає 5% загального експорту товарів та послуг країни. Застосування обмежень в першу чергу може стосуватися товарів, які у короткостроковій перспективі можуть бути заміщені РФ на товари власного виробництва та інших країн, зокрема: окремих видів продукції агропродовольчого комплексу та харчової промисловості – до 1,2 млрд дол. США (45%), хімічної – до 0,1 млрд дол. США (до 7%), полімерних матеріалів – до 0,1 млрд дол. США (до 46%), транспортних засобів машин та обладнання – до 2,5 млрд дол. США (до 73%).

За результатами прогнозних розрахунків основних макроекономічних показників України у 2014 р. за визначеними сценаріями, які подано у табл. 2.8 та 2.9, можна зробити такі висновки:

1. За інерційно-адаптаційним сценарієм зниження товарного експорту (за винятком енергетичних матеріалів) на 4,6 млрд дол. США дещо компенсуватиметься зниженням імпорту продукції на 2,05 млрд дол. США, що створюватиме умови для збільшення дефіциту торговельного балансу на 2,56 млрд дол. США відносно очікуваного. Запровадження РФ обмежень на імпорт продукції з України за відсутності компенсаторних заходів приз-

веде до зниження ВВП відносно очікуваного сценарію на 12,3 млрд грн (0,8%).

2. За інерційно-інвестиційним сценарієм впровадження заходів щодо збільшення внутрішнього попиту шляхом формування державного замовлення на інвестиційну продукцію для залізничного транспорту призводить до зростання державних витрат, що є додатковим навантаженням на державний сектор економіки країни, і переорієнтація повного обсягу продукції на внутрішній ринок може бути ускладненою. Передбачене припущення щодо транспорту дозволить дещо компенсувати втрати від зниження експорту. За цим сценарієм ВВП буде меншим за очікуваний на 8 млрд грн (0,5%), а імпорт – на 1,93 млрд дол. США. Проте дефіцит торговельного балансу збільшиться до 2,68 млрд дол. США. Це пояснюється особливістю міжгалузевих зв'язків у випуску енерго- та матеріаломісткої продукції машинобудування (вагони), що веде до збільшення витрат енергетичних ресурсів у суміжних галузях та високої частки продукції проміжного споживання імпортного походження.

Запровадження урядом заходів щодо збільшення закупівель транспортного обладнання для Укрзалізниці та переорієнтація виробників цього обладнання на внутрішній ринок лише частково компенсуватиме можливі втрати вітчизняної економіки від торговельного конфлікту між РФ та Україною внаслідок високої частки критичного імпорту з РФ. У зв'язку з цим стратегічно важливим напрямом вітчизняної промислової політики повинна стати переорієнтація виробників продукції кінцевого споживання на ринки третіх країн та збільшення їх частки на внутрішньому ринку.

Експертна оцінка скорочення обсягів українського експорту у 2014 р.

2.7

ТАБЛИЦЯ

Найменування груп товарів	Скорочення експорту до РФ		% від загального експорту України за групою товарів
	тис. дол. США	% за групою товарів	
Продукція АПК та харчової промисловості, всього	1 186 475	45,1	6,2
01. Живі тварини, продукти тваринного походження	469 928	78,4	49,0
02. Продукти рослинного походження	52 510	40,8	0,6
03. Жири та олії	27 227	24,6	0,6
04. Готові харчові продукти	636 808	55,0	18,2
06. Продукція хімічної промисловості	93 445	7,4	2,6
07. Полімерні матеріали	287 843	46,2	28,8
16.1 Машини, обладнання механічне	88 410	3,8	2,4
16.2 Машини, обладнання електротехнічне	158 960	13,8	5,0
17. Транспортні засоби	2 467 874	72,8	40,8
Усього	4 607 806	37,1	20,0

Джерело: складено авторами.

Показник	Базовий прогноз МЕРТ		Інерційно-адаптаційний сценарій		Інерційно-інвестиційний сценарій		Інерційно-компенсаційний сценарій	
	номінальний	% до 2013 р.	номінальний	% до 2013 р.	номінальний	% до 2013 р.	номінальний	% до 2013 р.
ВВП, млн грн	1628376	103,0	1616019	102,22	1620375	102,49	1621102	102,54
Приватне споживання, млн грн	1120586	103,8	1116295	103,40	1117802	103,54	1116865	103,46
Державне споживання, млн грн	312648	99,2	311868	98,95	312142	99,04	311971	98,99
ВНОК, млн грн	299736	100,8	296235	99,62	302279	101,53	296597	99,74
Експорт товарів та послуг, млн дол. США	92275	100,9	87667	–	87667	–	87667	–
Імпорт товарів та послуг, млн дол. США	104558	100,8	102505	–	102625	–	101267	–
Сальдо торговельних операцій, млн дол. США	-12283	–	-14838	–	-14958	–	-13601	–

Джерело: складено авторами за результатами розрахунків.

Показник	Інерційно-адаптаційний сценарій		Інерційно-інвестиційний сценарій		Інерційно-компенсаційний сценарій	
	номінальний	% до базового прогнозу	номінальний	% до базового прогнозу	номінальний	% до базового прогнозу
ВВП, млн грн	-12357	99,24	-8001	99,51	-7274	99,55
Приватне споживання, млн грн	-4291	99,62	-2784	99,75	-3721	99,67
Державне споживання, млн грн	-780	99,75	-506	99,84	-677	99,78
ВНОК, млн грн	-3501	98,83	2543	100,72	-3139	98,95
Експорт товарів та послуг, млн дол. США	-4608	95,01	-4608	95,01	-4608	95,01
Імпорт товарів та послуг, млн дол. США	2053	98,04	1933	98,15	3291	96,85
Сальдо торговельних операцій, млн дол. США	-2555	–	-2675	–	-1317	–

Джерело: складено авторами за результатами розрахунків.

3. За інерційно-компенсаційним сценарієм спроба запровадити компенсаторні заходи щодо стримування імпорту з РФ не дозволить повністю компенсувати можливі втрати. За умови обмеження імпорту продукції кінцевого споживання з РФ, аналоги якої виробляються в Україні (на 2,04 млрд дол.

США) (табл. 2.10), може відбутися зменшення імпорту в Україну на 3,3 млрд дол. США, дефіцит торговельного балансу становитиме 1,32 млрд дол. США, ВВП буде нижчим за очікуваний на 7,3 млрд грн (0,5%), що є найкращим варіантом оптимізації торговельного та платіжного балансів.

Найменування груп товарів	тис. дол. США	% імпорту з РФ за групою товарів	% загаль- ного імпорту за групою товарів
Продукція АПК та харчової промисловості, всього	483 210	56,3	5,0
01. Живі тварини, продукти тваринного походження	26 837	53,9	1,6
02. Продукти рослинного походження	58 762	62,7	2,6
03. Жири та олії	22 147	63,7	5,4
04. Готові харчові продукти	375 462	68,0	12,6
06. Продукція хімічної промисловості	244 034	14,9	2,8
07. Полімерні матеріали	295 504	41,9	6,6
16.1 Машини, обладнання механічне	96 558	7,4	1,3
16.2 Машини, обладнання електротехнічне	273 766	37,6	4,6
17. Транспортні засоби	645 397	71,8	8,0
Усього	2 038 469	47,0	6,6

Джерело: складено авторами.

Основні висновки до розділу 2

У результаті запровадження РФ обмежень до імпорту з України можливими є три сценарії розвитку макроекономічної ситуації, наслідком яких стане скорочення українського експорту продукції кінцевого споживання та інвестиційної продукції:

– *інерційно-адаптаційний*, який передбачає інерційний розвиток подій, за яким уряд України не вживатиме заходів у відповідь, через що вітчизняні виробники адаптуватимуться до запровадження обмежень частково шляхом зниження цін, а частково – зменшення обсягів виробництва;

– *інерційно-інвестиційний*, який передбачає участь держави у сприянні розширенню платоспроможного попиту на стратегічно важливі види продукції, що виробляються в Україні, шляхом збільшення капітальних видатків державного сектора;

– *інерційно-компенсаційний*, який додатково до умов інерційно-адаптаційного сценарію передбачає запровадження обмежень на імпорт в Україну продукції з РФ, що створить умови до певного збільшення попиту на продукцію вітчизняних виробників на внутрішньому ринку.

Результати прогнозних розрахунків основних макроекономічних показників України у 2014 р. свідчать, що запровадження РФ обмежень на імпорт української продукції може призвести до зниження товарного експорту (за винятком енергетичних матеріалів) на 4,6 млрд дол. США, що:

– за інерційно-адаптаційним сценарієм компенсуватиметься зниженням імпорту продукції на 2,05 млрд дол. США, створюючи умови для збільшення дефіциту торговельного балансу на 2,56 млрд дол. США та зниження ВВП відносно очікуваного на 12,3 млрд грн (0,8%);

– за інерційно-інвестиційним сценарієм компенсуватиметься зниженням імпорту продукції на 1,93 млрд дол. США, дефіцит торговельного балансу збільшиться на 2,68 млрд дол. США, а ВВП буде меншим за очікуваний на 8 млрд грн (0,5%), що пояснюється особливістю міжгалузевих зв'язків у випуску енергетичної матеріаломістської продукції машинобудування (вагони), це призведе до збільшення витрат енергетичних ресурсів у суміжних галузях та високої частки продукції проміжного споживання імпортного походження;

– за інерційно-компенсаційним сценарієм не компенсуватиметься повністю за умов обмеження імпорту на 2,04 млрд дол. США, ВВП буде меншим за очікуваний на 7,3 млрд грн (0,5%), дефіцит торговельного балансу збільшиться на 1,3 млрд дол. США при зниженні імпорту 3,3 млрд дол. США.

Таким чином, **введення РФ обмежувальних заходів як тарифного, так і нетарифного характеру**, крім негативного впливу на розвиток окремих галузей, уповільнить розвиток вітчизняної економіки в цілому, що пояснюється значною часткою експорту до РФ (близько 24%) у структурі вітчизняного експорту товарів.

Зниження обсягів як експорту, так і імпорту, внаслідок застосування обмежень у зовнішній торгівлі у короткостроковій перспективі буде стосуватися в першу чергу серед товарів кінцевого споживання, оскільки товари проміжного споживання беруть участь у виробництві і одночасно запровадження обмежень на їх імпорт може призвести до призупинення окремих як українських, так і російських підприємств (низка продуктів хімічної промисловості, неметалевих виробів, комплектуючих у машинобудівних галузях тощо).

У середньостроковій перспективі зниження обсягів експорту продукції машинобудівних галузей, залученої до процесів виробничій кооперації може відбутися внаслідок впровадження РФ державних програм з імпортозаміщення, стратегічного розвитку окремих галузей (двигуни, турбіни, силові установки, насоси, генератори тощо) та створення власних замкнених циклів при виробництві продукції ОПК, транспортного машинобудування. Обмеження вищезазначеної продукції у серед-

ньостроковій перспективі зумовлене складністю швидкої переорієнтації російських виробників на інших постачальників. У окремих секторах, зокрема, у машинобудуванні, заміна постачальників може передбачати зміну технології виробництва, що потребує значних витрат коштів та часу.

Найбільш уразливими до запровадження обмежень залишаються виробники кінцевої та інвестиційної продукції через жорстку конкуренцію на споживчому ринку РФ та можливості швидкого заміщення продукції українського виробництва.

Ризики для виробників інвестиційної продукції також зумовлені низьким рівнем географічної диверсифікації українського експорту та зменшенням обсягів закупівель РФ через уповільнення темпів розвитку російської економіки.

Стратегічно важливим напрямом вітчизняної промислової політики повинна стати модернізація виробництва та переорієнтація продукції кінцевого споживання на внутрішній ринок та ринки третіх країн.

3.1 Сценарії розвитку та макроекономічні ефекти від кооперації України і РФ

Роль коопераційних зв'язків України з країнами ЄЄП в економічному зростанні визначається поточним рівнем технологічної взаємодії суб'єктів цих країн і перспективами реалізації урядами промислової політики. Сформовані коопераційні зв'язки в **короткостроковій перспективі** можуть залишатися стабільним джерелом експортних надходжень навіть в умовах змін зовнішньоекономічної політики держав, а в **середньостроковій перспективі**, в результаті реалізації політики імпортозаміщення, технологічні зв'язки можуть трансформуватися, і рівень кооперації між країнами знизиться, що з часом буде обумовлювати зміни в розвитку окремих галузей і структури економіки в цілому.

Більшість коопераційних зв'язків України з країнами ЄЄП сформувалося в радянський час і в період незалежності України їхній внесок в економічне зростання поступово зменшується, що позначається на показниках взаємної торгівлі між країнами.

Крім динаміки і обсягів зовнішньоторговельних потоків, які є ключовими індикаторами, що характеризують щільність економічних зв'язків країн, істотне значення для економічної інтеграції має якість взаємної торгівлі.

Для аналізу щільності коопераційних зв'язків як вихідну інформацію використано звітність щодо експорту-імпорту за товарною номенклатурою, дані якої було приведено до класифікації за видами економічної діяльності.

У 2011 р. найбільші потоки експорту в країни ЄЄП спостерігалися за машинобудівними видами діяльності, харчовою, хімічною, деревообробною промисловістю, металургією, виробництвом нафтопродуктів і неметалевої продукції (дод. 3.1). З країн ЄЄП у 2011 р. поставлялися енергетичні товари, продукція машинобудування, хімічної та харчової промисловості (дод. 3.2), велика частина з яких не відноситься до продукції, створеної в результаті коопераційних зв'язків.

Для подальшого аналізу та оцінки потенціалу розвитку коопераційних зв'язків між Україною та країнами ЄЄП статистичні дані з експорту-

імпорту товарів за класифікацією УКТЗЕД доцільно класифікувати відповідно до категорій використання, виділивши групи товарів, призначених для виробництва, споживання та інвестицій на основі сформованих матриць імпорту України окремо для кожної з країн ЄЄП.

У результаті такої класифікації з'явилася можливість оцінити глибину коопераційних зв'язків між Україною та країнами ЄЄП. Під внутрішньогалузевої торгівлею будемо розуміти перш за все потоки несировинних товарів, призначених для виробництва. До таких відноситься продукція машинобудування, яка використовується в технологічному процесі для виробництва.

Аналіз показує, що торгівля між Україною та Білоруссю й Україною і Казахстаном носить міжгалузевий характер, що свідчить про вкрай низький ступінь кооперації (дод. 3.3, 3.4). Разом з тим у 2011 р. зберігалася достатньо висока інтенсивність внутрішньогалузевої торгівлі між Україною та РФ, насамперед у сфері виробництва машин та устаткування, електричних машин, транспортного машинобудування (дод. 3.5).

За нинішніми оцінками, майже 60% експорту з України до країн ЄЄП формується за рахунок внутрішньогалузевої торгівлі. Найбільш значущими залишаються технологічні ланцюжки у машинобудуванні, оскільки країни ЄЄП є найбільшим ринком для цієї продукції вітчизняного виробництва, який становить 40% від загального обсягу експорту українського машинобудування. При цьому значна частина експорту цієї продукції (близько 40%) формується за рахунок коопераційного співробітництва українських підприємств з російськими виробниками.

Ураховуючи низьку ступінь кооперації України з Казахстаном і Білорусією, оцінка потенціалу коопераційних зв'язків з цими країнами в розрізі окремих секторів економіки не проводилася. У разі оцінки потенціалу коопераційних зв'язків з РФ *спочатку було зроблено припущення, що структура коопераційних зв'язків фіксується на рівні, що існував у 2011 р.*⁴

⁴ Унаслідок уповільнення темпів зростання економік країн ЄЄП у 2012 р. змінилася структура експорту України до РФ, що призвело до консервації спільних проектів двох країн.

Аналіз впливу коопераційних зв'язків на економічну динаміку в Україні здійснюється на прикладі технологічної взаємодії українських підприємств з російськими виробниками продукції машинобудування, оскільки саме в цій сфері рівень кооперації є найвищим. При цьому слід зазначити, що при існуючому відставанні технологічного рівня машинобудівних виробництв як України, так і РФ від світових лідерів, формування нових зв'язків між українськими та російськими виробниками мало ймовірно, якщо вони не будуть підкріплені спільними проектами інноваційного характеру, які дозволяють підвищити рівень конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Логічно припустити, що нові коопераційні зв'язки формуватимуться з країнами, які є лідерами в машинобудівній сфері та володіють сучасними технологічними напрацюваннями. Тому **оптимістичні** сценарії слід пов'язувати зі збереженням існуючих коопераційних зв'язків між українськими та російськими підприємствами при виробництві продукції машинобудування, а також проектами, що дозволяють спільними зусиллями контролювати частину глобального ринку, яким, наприклад, є виробництво ядерного палива для атомних електростанцій або інші, які в першу чергу пов'язані з результатами наукових досліджень, що проводяться в цих країнах.

Водночас основним ризиком для розвитку кооперації між Україною і РФ залишається масштабна політика імпортозаміщення, яка зараз реалізується урядом РФ. Вона спрямована на створення власних виробництв на території РФ, які частково сформують внутрішню пропозицію продукції, аналогічної тій, яка зараз виробляється в Україні і поставляється на машинобудівні підприємства РФ. Стимулюючи економічне зростання в РФ реалізація такої політики приведе до скорочення попиту на українську продукцію, для збереження існуючих обсягів виробництва в Україні, це в свою чергу потребуватиме переорієнтації українських виробників на ринки третіх країн і призведе до додаткових витрат.

З огляду на викладене вплив коопераційних зв'язків України з РФ при виробництві нею продукції машинобудування слід в першу чергу розглядати на основі обсягів поставок українськими виробниками продукції проміжного споживання російським машинобудівним підприємствам. У прогнозованому періоді доцільно розглянути такі сценарії:

– **інерційний сценарій**, який передбачає збереження рівня коопераційних зв'язків України і РФ в умовах інерційного зростання економіки РФ з середніми темпами 3,6% на рік

згідно з прогнозом МВФ до 2018 р. (IMF World Economic Outlook April–September 2013).

– **сценарій інноваційного розвитку РФ (інноваційний сценарій)**, який передбачає збереження рівня коопераційних зв'язків України і РФ на існуючому рівні в умовах інноваційного розвитку економіки РФ. Зокрема, відповідно до низки урядових програм розвитку економіки РФ передбачається нарощування обсягів виробництва в окремих галузях машинобудування до 2030 р. (в авіабудуванні – у 4 рази, в суднобудуванні – 2,3 рази, у залізничному машинобудуванні – у 3 рази).

– **сценарій імпортозаміщення**, який враховує очікувані результати реалізації затверджених наприкінці 2012 р. державних програм розвитку окремих галузей економіки РФ, що передбачають здійснення імпортозаміщення у виробництві ряду галузей економіки РФ. В першу чергу це стосуватиметься виробництв, пов'язаних з ОПК, судно- і авіабудуванням. У результаті після введення в дію відповідних виробничих потужностей відбуватиметься скорочення обсягів імпорту української продукції, що використовується у коопераційних зв'язках із російськими машинобудівними підприємствами.

Вплив коопераційних зв'язків на розвиток економіки України оцінюється на основі **прямих і непрямих ефектів збільшення попиту на українську продукцію**, котру використовують у виробництві підприємства РФ. Для оцінки обсягів зростання випуску за рахунок коопераційних зв'язків в Україні на кожну 1000 дол. США зростання випуску машинобудування в РФ застосовується інтегрований міжгалузевий баланс України, РФ, Казахстану та Білорусі.

Прямий ефект полягає у зростанні експорту з України до РФ продукції проміжного споживання, яка використовується російськими підприємствами в їхніх технологічних процесах. Таке зростання випуску зумовлює збільшення ВВП України і формує умови для зростання внутрішнього попиту на продукцію:

– проміжного споживання, що використовується для виробництва зазначеної експортної продукції,

– кінцевого споживання та інвестиційного призначення, попит на яку збільшується внаслідок зростання доходів експортерів продукції проміжного споживання в РФ.

Частково цей попит задовольняється за рахунок імпорту, що дещо нівелює ефекти зростання експорту, а частково – за рахунок внутрішнього виробництва, що підсилює прямі ефекти і зумовлює створення додаткової доданої вартості.

Найбільш вагомими з точки зору розвитку коопераційних зв'язків між Україною та РФ у галузевому розрізі є авіабудівна та ракетно-космічна галузі промисловості, суднобудування і залізничне машинобудування.

У табл. 3.1 представлено ефекти коопераційних зв'язків для України на кожну 1000 дол. США зростання випуску в окремих

галузях машинобудування РФ. Найбільше зростання імпорту з РФ (98,8 дол. США) спостерігається внаслідок зростання випуску продукції українського суднобудування на 1000 дол. США, найменше – 10,4 дол. США – внаслідок зростання на 1000 дол. США випуску продукції залізничного машинобудування в Україні.

Макроекономічні ефекти для України і РФ у результаті виробничої кооперації, дол. США

3.1

ТАБЛИЦЯ

Показник	Галузь		
	Авіабудування і ракетно-космічна галузь	Суднобудування	Залізничне машинобудування
Зростання випуску на 1000 дол. США в окремих галузях економіки РФ			
Експорт з України	28,1	12,6	19,0
<i>у т.ч.</i>			
<i>металургія</i>	4,6	4,0	13,5
<i>хімічна промисловість</i>	1,6	1,3	0,6
<i>машинобудування</i>	21,7	7,1	4,7
Випуск у суміжних галузях	8,9	4,0	6,0
Споживання домогосподарствами вітчизняної продукції	5,0	2,2	3,4
Приріст випуску продукції інвестиційного призначення	2,1	0,9	1,4
Повний випуск, обумовлений зростанням експорту	55,4	24,8	37,4
ВВП України, обумовлений зростанням експорту	21,4	9,6	14,5
Зростання випуску на 1000 дол. США в окремих галузях економіки України			
Експорт з РФ	15,3	98,8	10,4
<i>у т.ч.</i>			
<i>металургія</i>	4,4	35,2	4,0
<i>машинобудування</i>	7,5	33,7	2,5
Випуск у суміжних галузях	8,0	42,3	5,2
Споживання домогосподарствами вітчизняної продукції	3,5	37,1	3,3
Приріст випуску продукції інвестиційного призначення	2,3	24,5	2,2
Повний випуск, обумовлений зростанням експорту	35,2	265,5	26,7
ВВП РФ, обумовлений зростанням експорту	17,4	131,5	13,2

Джерело: розраховано авторами за даними інтегрованого міжгалузевого балансу країн ЄСР і України ІНП РАН.

Найбільш інтенсивна кооперація спостерігається в авіабудівній та ракетно-космічній галузях (див. табл. 3.1). При зростанні випуску продукції авіабудування РФ на 1000 дол. США експорт з України, необхідний для російської галузі, становитиме близько 28 дол. США. Майже $\frac{3}{4}$ цього експорту – продукція машинобудування, інше – металургія і хімія, які є енергомісткими виробництвами, та, в свою чергу, збільшують імпорт енергетичних матеріалів для виробничих цілей. При цьому в результаті експорту з України зростає випуск у суміжних галузях на 8,9 дол. США, а сукупне збільшення випуску внаслідок зростання доходів спричиняє збільшення споживання вітчизняної продукції домашніми господарствами на 5 дол. США і спостерігається приріст випуску продукції інвестиційного призначення на 2 дол. США. Таким чином, сукупний випуск з урахуванням міжгалузевих зв'язків і зростання доходів становитиме 55,4 дол. США, що означає збільшення ВВП України на 21,4 дол. США при зростанні випуску продукції авіабудування РФ на 1000 дол. США.

Слід зазначити, що залежність російських підприємств від кооперації з українськими виробниками продукції повітряного транспорту є нижчою, ніж українських підприємств від російських авіабудівників (див. табл. 3.1). Зокрема, при виробництві повітряного транспорту в Україні на кожну 1000 дол. США припадає експорту продукції російського виробництва в обсязі 15 дол. США проти 28 дол. експорту української продукції для російських виробників. З урахуванням усіх видів ефектів кооперація російських підприємств з українськими авіабудівниками дозволяє створювати ВВП РФ в обсязі 17,4 дол. США.

Серед основних українських постачальників для російського виробництва повітряного транспорту слід виділити ВАТ «Мотор-Січ». Двигунами, виробленими на цьому підприємстві, оснащується велика частина літаків і вертольотів, які виробляються в РФ.

В авіабудуванні важливими і перспективними спільними українсько-російськими проектами є виробництво цивільних літаків Ан-140, Ан-148, Ан-158 і транспортних – Ан-70 і Ан-124 на заводах Воронезького акціонерного літакобудівного товариства (виробництво хвостової і частково центральної частин фюзеляжу) та ДП «Антонов» (виробництво носової і центральної частин фюзеляжу, крил). З боку України в зазначених проектах

також беруть участь ВО «Південмаш», Харківський машинобудівний завод ФЕД, «Серійний завод «Антонов», ДП «Харківське агрегатне КБ», ПАТ «Авіаконтроль», ПАТ «НТК «Електронприлад».

Значний потенціал кооперації реалізується через співпрацю російських підприємств авіаційної промисловості з українськими підприємствами ДП «ВО ПМЗ ім. А.М. Макарова» (ВО «Південмаш»), КБ «Південне», завод «Арсенал», НДІ радіотехнічних вимірювань, ВАТ «Хартрон», ВО «Моноліт», ВО «Київприлад», ВАТ «Київський радіозавод», «Чернігівський радіоприладний завод», ВО «Комунар», ДП «Харківське агрегатне КБ». Ці підприємства постачають елементи ракет-носіїв серії «Зеніт», бортові прилади, елементи систем управління ракет-носіїв, апаратуру для зовнішньотраєкторних вимірювань для ракетних полігонів, агрегати для літаків марок «Ан», Іл-96, Ту-160, Ту-204/Ту-214, МіГ-29, вертольотів «Ансат», Мі-8, Ка-226, необхідні для забезпечення роботи повітряного військового і цивільного транспорту РФ, боєздатності російських ракетних військ стратегічного призначення, реалізації програм «Морський старт», «Наземний старт», забезпечення діяльності Міжнародної космічної станції.

В умовах інерційного сценарію можна прогнозувати, що попит на агрегати для виробництва повітряного транспорту залишатиметься стабільним. Імовірність такого сценарію досить висока в умовах перенесення термінів реалізації проекту з організації виробництва авіаційних двигунів на території РФ до 2017 р. Також завдяки тому, що на території РФ експлуатується значна кількість літаків з українськими двигунами, зберігатиметься попит на послуги з технічного обслуговування та авторського супроводження експлуатації. Замовлення продукції для виробництва авіаційної та ракетно-космічної техніки в рамках діючих програм «Морський старт», МКС, МС «Чібіс-М» також можуть забезпечити українській економіці певні надходження від експорту.

Інноваційний сценарій передбачає зростання попиту на продукцію українських агрегатів унаслідок прискореного зростання галузі російського авіабудування на 8% щорічно відповідно до Державної програми РФ «Розвиток авіаційної промисловості на 2013–2025 рр.», затвердженої розпорядженням від 24 грудня 2012 р. № 2509-р, яка передбачає зростання обсягів виробництва продукції авіабудування у 4 рази до 2030 р.

Однак, враховуючи ризики певного уповільнення зростання в РФ і скорочення обсягів інвестицій⁵, що відображено в прогнозі МВФ, існує можливість певного недофінансування зазначених програм, тому ймовірність здійснення цього сценарію знижується.

Сценарій імпортозаміщення передбачає певні зміни у коопераційних ланцюжках в авіабудівній галузі та виробництві двигунів РФ і України, які можуть статися внаслідок реалізації урядом РФ програм імпортозаміщення. Серед цих програм слід виділити раніше згадану Державну програму РФ «Розвиток авіаційної промисловості на 2013–2025 рр.», а також Федеральну цільову програму (ФЦП) «Розвиток цивільної авіаційної техніки Росії на 2002–2010 рр. та на період до 2015 р.» та ФЦП «Розвиток цивільної авіаційної техніки Росії на 2002–2010 рр. та на період до 2015 р.», в рамках якої прийнята «Програма освоєння серійного виробництва вертолітних двигунів на території Росії». Зокрема, в рамках останньої передбачається реалізація проекту «Петербурзькі мотори» на базі ВАТ «Клімов» за участю ВАТ «УМПО» (освоєння і серійний випуск двигунів і ремонтно-групових комплектів), ВАТ «Москов-

ське машинобудівне підприємство ім. В.В.Чернишова», ВАТ «Уральський завод цивільної авіації», ВАТ «Червоний Жовтень».

Проектної потужності 450 двигунів на рік ВАТ «Клімов» має досягти у 2015 р. У результаті реалізації таких програм імпорту двигунів з України, починаючи з 2015 р., може поступово скорочуватися, що призведе до значного зниження ролі коопераційних зв'язків у галузі.

Як свідчать результати розрахунків (табл. 3.2), за інерційним сценарієм середньорічний обсяг експорту української продукції у 2013–2018 рр. авіабудівним підприємствам РФ перевищуватиме 580 млн дол. США. В умовах реалізації планів уряду РФ щодо прискореного зростання високотехнологічних галузей економіки існуючі коопераційні зв'язки можуть забезпечити середньорічний експорт продукції в обсязі близько 600 млн дол. США. Разом з тим за наявності необхідних ресурсів цей сценарій може не здійснитися, враховуючи плани уряду РФ з імпортозаміщення. Згідно зі сценарієм імпортозаміщення середньорічний експорт української продукції для російського машинобудування до 2018 р. зменшиться до 520 млн дол. США.

Можливі ефекти для економіки України від кооперації з РФ в авіабудівній і ракетно-космічній галузях промисловості за 2013–2018 рр. за різними сценаріями, млн дол. США в цінах 2011 р.

3.2

ТАБЛИЦЯ

Сценарій	Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Усього за 2013–2018
Інерційний	Експорт у РФ	505,7	524,2	545,4	590,6	639,6	692,6	3498,1
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	995,6	1031,9	1073,7	1162,7	1259,0	1363,3	6886,2
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	385,0	399,1	415,3	449,7	486,9	527,3	2663,3
Інноваційний	Експорт у РФ	513,1	535,5	558,8	607,4	660,3	717,8	3592,9
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	1010,1	1054,1	1100,0	1195,7	1299,8	1412,9	7072,6
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	390,7	407,7	425,4	462,5	502,7	546,5	2735,5
Імпортозаміщення	Експорт у РФ	505,7	524,2	545,4	531,6	524,4	484,8	3116,2
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	995,6	1031,9	1073,7	1046,4	1032,4	954,3	6134,3
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	385,0	399,1	415,3	404,7	399,3	369,1	2372,5

Джерело: розраховано авторами.

⁵ МЕР: погіршення прогнозу розвитку економіки РФ більш ймовірне, ніж поліпшення [Електронний ресурс] // РІА Новини. – 2013. – 24 вересня. – Доступний з : <<http://ria.ru/economy/20130924/965572954.html#ixzz2g2RvrmUp>>.

З урахуванням непрямих ефектів, включаючи стимулювання суміжних галузей і зростання доходів, **за інерційним сценарієм коопераційні зв'язки дозволять щорічно створювати в середньому 443 млн дол. США ВВП** (рис. 3.1). Однак, зважаючи на ризики витіснення українських комплектуючих, які використовуються при виробництві повітряного транспорту, з російського ринку **за сценарієм імпортозаміщення, річний обсяг створеного завдяки коопераційним зв'язкам ВВП може знизитися до 2018 р. і становити 370 млн дол. США.**

Таким чином, зменшення експорту українських підприємств, задіяних у кооперації з російською авіабудівною і ракетно-космічною галузями у 2013–2018 рр. за сценаріями інноваційним та імпортозаміщення може становити 380 і 480 млн дол. США, ВВП України при цьому може скоротитися на 290 і 390 млн дол. США

в цінах 2011 р., відповідно. При цьому максимального рівня втрати досягнуть до кінця прогнозованого періоду, коли можуть бути введені в експлуатацію відповідні потужності, які заміщують українську продукцію на російському ринку.

Слід зазначити, що ці розрахунки були проведені з огляду на показники довгострокового прогнозу розвитку РФ до 2030 р. та темпи зростання її окремих машинобудівних галузей. Проте МЕР РФ у III кв. 2013 р. погіршив довгостроковий прогноз розвитку до 2030 р., знизивши щорічні темпи зростання ВВП з 3,6% до 2%. Це обумовило зміни в умовах, що були закладені при розрахунку ефектів від кооперації для всіх можливих сценаріїв розвитку.

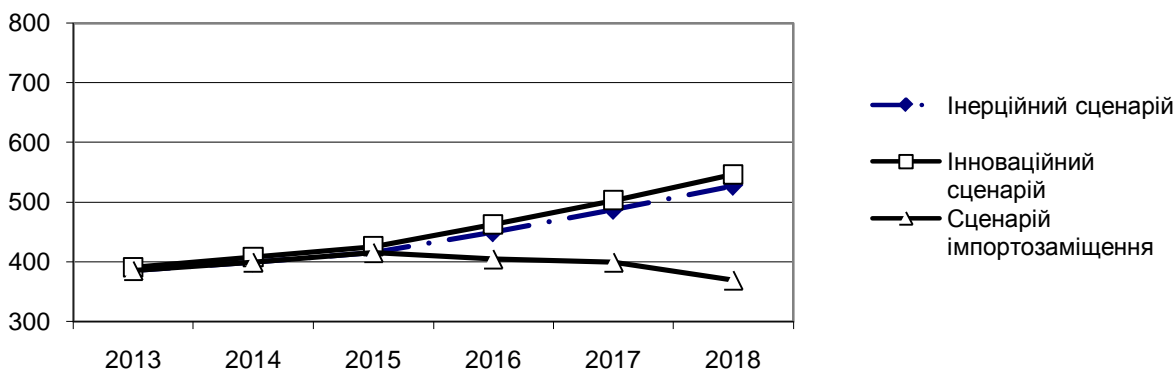
Так, для авіабудівної і ракетно-космічної галузей зменшення ефекту від кооперації внаслідок коригування темпів розвитку РФ може становити щонайменше 400 млн дол. США за 2014–2018 рр. (рис. 3.2)

ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами авіаційної промисловості РФ, у цінах 2011 р.

3.1

РИСУНОК

млн. дол. США

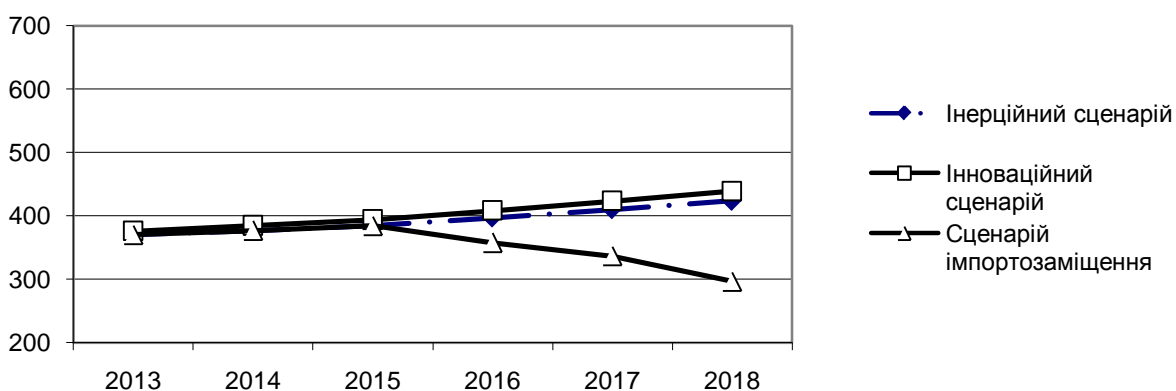
Джерело: побудовано за розрахунками авторів.

ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами авіаційної промисловості РФ за оновленим прогнозом соціально-економічного розвитку РФ до 2030 р., у цінах 2011 р.

3.2

РИСУНОК

млн. дол. США

Джерело: побудовано за розрахунками авторів.

3.3 Коопераційні зв'язки України та РФ у суднобудівній галузі

Глибина кооперації російських суднобудівників з українськими постачальниками комплектуючих є найменшою з точки зору вартісних показників. На кожні 1000 дол. США виробництва продукції суднобудування припадає майже 13 дол. США витрат на продукцію українського виробництва (табл. 3.1). Майже 60% українського експорту для суднобудівної галузі РФ – продукція машинобудування, інше – металургія і хімія, які є енергомісткими виробництвами, що, в свою чергу, збільшує импорт енергетичних матеріалів для виробничих цілей. При цьому в результаті експорту з України зростає випуск у суміжних галузях на 4 дол. США, а сукупне збільшення випуску внаслідок зростання доходів спричиняє збільшення споживання вітчизняної продукції домашніми господарствами на 2,2 дол. США і спостерігається приріст випуску продукції інвестиційного призначення на 1 дол. США.

Таким чином, сукупний випуск з урахуванням міжгалузевих зв'язків і зростання доходів становить близько 25 дол. США, що означає збільшення ВВП України на 9,6 дол. США при зростанні випуску продукції суднобудування РФ на 1000 дол. США.

Разом з тим кооперація російських підприємств з українськими виробниками продукції суднобудування характеризується найбільш сильними зв'язками з усіх розглянутих у нашому дослідженні галузей. Це підтверджується оцінками, згідно з якими, на кожну 1000 дол. США виробництва продукції суднобудування в Україні припадає 98 дол. США витрат на придбання російських матеріалів, комплектуючих та іншої продукції, необхідної у виробництві. У результаті на кожну 1000 дол. США виробництва продукції українського суднобудування в РФ створюється 131,5 дол. ВВП (табл. 3.3, рис. 3.3).

Можливі ефекти для економіки України від кооперації з РФ у суднобудуванні за 2013–2018 рр. за різними сценаріями, млн дол. США в цінах 2011 р.

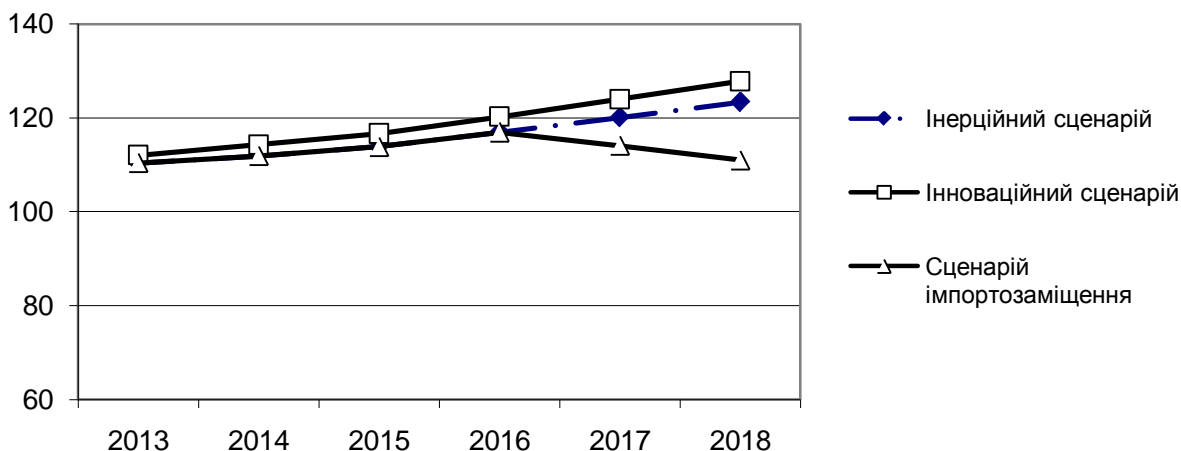
3.3

ТАБЛИЦЯ

Сценарій	Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Усього за 2013–2018
Інерційний	Експорт у РФ	145,0	147,0	149,5	153,6	157,7	162,0	914,7
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	285,4	289,3	294,3	302,3	310,4	318,8	1800,6
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	110,4	111,9	113,8	116,9	120,1	123,3	696,4
Інноваційний	Експорт у РФ	147,1	150,1	153,2	157,9	162,8	167,8	939,0
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	289,6	295,5	301,5	310,9	320,5	330,4	1848,4
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	112,0	114,3	116,6	120,2	124,0	127,8	714,9
Імпортозаміщення	Експорт у РФ	145,0	147,0	149,5	153,6	149,8	145,8	890,6
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	285,4	289,3	294,3	302,3	294,9	286,9	1753,2
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	110,4	111,9	113,8	116,9	114,1	111,0	678,1

Джерело: розраховано авторами.

млн. дол. США

Джерело: побудовано за розрахунками авторів.

Найбільш тісні коопераційні зв'язки сформувалися у російських виробників із:

- «Науково-виробничим комплексом газотурбобудування (НВКГ) «Зоря–Машпроект», яке експортує газотурбінні корабельні двигуни і енергетичні установки для фрегатів;

- «Харківським електромеханічним заводом» і «Львівським приладобудівним заводом», що виробляють електрообладнання;

- КТБ «Судокомполімер», яке експортує гвинти з композитних матеріалів;

- ПКІФ «Морське інженерне бюро», що спеціалізується на розробці проектів суден морських, внутрішнього та змішаного плавання;

- ТОВ «Азовська кабельна компанія», яке експортує кабельно-провідникову продукцію суднобудування;

- ПАТ «Електротермометрія», що виробляє термоперетворювачі;

- «Чернівецьким заводом теплоізоляційних матеріалів», який виробляє теплоізоляційні матеріали для суден;

- ВАТ «Завод Екватор», що виробляє вентиляційне та кліматичне обладнання.

В умовах **інерційного сценарію**, яким передбачено збереження коопераційних зв'язків на існуючому рівні, зазначені підприємства можуть розраховувати на стабільний портфель замовлень продукції для виробництва суден як військового, так і цивільного призначення.

Умови **інноваційного сценарію** пов'язані з планами РФ щодо нарощування випуску продукції суднобудування, у першу чергу для розширення і оновлення складу ВМФ РФ відповідно до Державної програми озброєнь РФ до 2020 р. Реалізація зазначених планів пот-

ребуватиме збільшення обсягів виробництва в галузі у 2,4 раза до 2030 р., що має забезпечуватися середньорічним приростом виробництва на 5% щорічно.

Умови **сценарію імпортозаміщення** передбачають зміни в коопераційних ланцюжках у галузі суднобудування РФ і України в результаті реалізації програм імпортозаміщення. Найбільш значущими програмами у зазначеній сфері є ФЦП «Розвиток оборонно-промислового комплексу на період 2007–2015 рр.», «Стратегія розвитку суднобудівної промисловості на період до 2020 р. і на подальшу перспективу», «Розвиток цивільної морської техніки на 2009–2016 рр.» і «Розвиток суднобудування на 2013–2030 рр.».

Зокрема, для заміни корабельних двигунів, що поставляються НВКГ «Зоря–Машпроект» розпочато реалізацію проекту організації імпортозамінного виробництва газотурбінних агрегатів нового покоління потужністю від 4 до 40 МВт для широкого спектра судів на базі ВАТ «НВО «Сатурн». Разом з тим імовірність реалізації цих планів до 2018 р. досить низька, а освоєння виробництва таких агрегатів у РФ можливе після 2020 р.

Розрахунки показують, що на відміну від авіабудування та ракетно-космічної галузі кооперація українських виробників із російськими суднобудівниками впливає на макроекономічну ситуацію в Україні значно менше, що пов'язано з меншим ступенем кооперації. У період з 2013 по 2018 рр. завдяки коопераційним зв'язкам із російськими суднобудівниками **у ВВП України може створюватися щорічно близько 113–119 млн дол. США.**

При цьому розбіжність показників за різними сценаріями невелика, оскільки плани РФ щодо нарощування обсягів виробництва в галузі за інноваційним сценарієм не містять значних відмінностей від вже досягнутих галузю показників. Хід реалізації затверджених програм свідчить про те, що в середньостроковій перспективі реалізація основних проектів імпортозаміщення в галузі не буде завершена.

У результаті реалізації політики імпортозаміщення, що проводиться в РФ, сукупне зменшення експорту українських підприємств, задіяних у кооперації з російською суднобудів-

ною галуззю, за 2013–2018 рр. може становити 25–50 млн дол. США, ВВП України при цьому може скоротитися на 18–36 млн дол. США у цінах 2011 р.

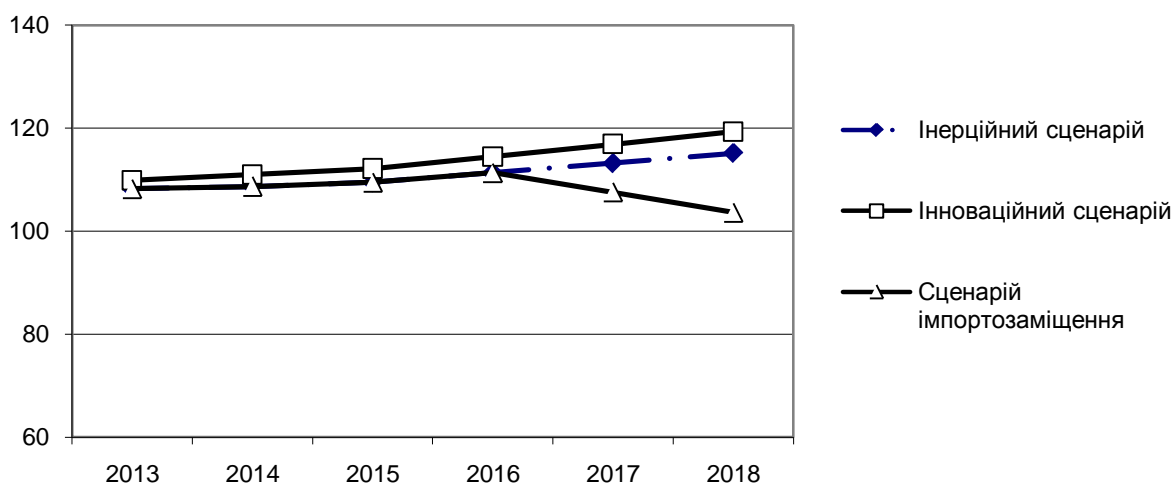
При зниженні темпів розвитку РФ довгострокові програми розвитку суднобудування не будуть виконані внаслідок обмеження інвестиційних ресурсів. Проте кооперація з РФ у галузі суднобудування є дуже низькою. Тому внаслідок скорочення програм фінансування суднобудування в РФ втрати за 2014–2018 рр. можуть становити 100 млн дол. США (рис. 3.4).

ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами суднобудування РФ за оновленим прогнозом соціально-економічного розвитку РФ до 2030 р., у цінах 2011 р.

3.4

РИСУНОК

млн. дол. США

Джерело: побудовано за розрахунками авторів.

3.4 Коопераційні зв'язки України та РФ в залізничному машинобудуванні

У сфері транспортного, зокрема, залізничного машинобудування коопераційні зв'язки значною мірою формуються в рамках холдингів, які об'єднують українських і російських виробників. На кожен 1000 дол. США російські виробники закуповують у їхніх українських партнерів продукцію на суму 19 дол. США (табл. 3.1). При цьому тільки 25% цього експорту – продукція машинобудування, інше – металургія і хімія, які є енергомісткими виробництвами, що у свою чергу збільшує імпорт енергетичних матеріалів для виробничих цілей. Зростання випуску в суміжних галузях

у результаті експорту з України, становить 6 дол. США, а сукупне збільшення випуску внаслідок зростання доходів спричиняє збільшення споживання вітчизняної продукції домашніми господарствами на 3,4 дол. США і спостерігається приріст випуску продукції інвестиційного призначення на 1,4 дол. США. Таким чином, сукупний випуск з урахуванням міжгалузевих зв'язків і зростання доходів становить 37,4 дол. США, що означає збільшення ВВП України на 14,5 дол. США при зростанні випуску продукції залізничного машинобудування РФ на 1000 дол. США.

При зростанні випуску в галузі залізничного машинобудування України на 1000 дол. США українські підприємства імпортують російську продукцію на суму близько 10 дол. США. У результаті на кожну 1000 дол. США виробництва продукції українського суднобудування в РФ створюється 13,2 дол. ВВП.

Найбільш значущою для російських підприємств-партнерів є продукція ПАТ «Луганськтепловоз», яке входить до складу групи компаній «Трансмашхолдинг» (РФ) – однієї з найбільш великих корпоративних структур за обсягом виробництва рухомого складу залізниць. Виробничою спеціалізацією ПАТ «Луганськтепловоз» є виготовлення магістральних вантажних, пасажирських і маневрових тепловозів, модернізація та капітальний ремонт тепловозів, виготовлення електропоїздів змінного і постійного струму, виготовлення дизель-поїздів і запасних частин для залізничної техніки.

Коопераційні поставки продукції для підприємств транспортного машинобудування РФ і мережі російських залізниць здійснюють також «Укрелектроапарат» (м. Хмельницький), який виробляє трансформатори для магістральних вантажних електровозів, ПАТ «Дніпровагонмаш» (Дніпропетровська обл.), що спеціалізується на проектуванні і виготовленні вантажних магістральних і промислових вагонів, ПАТ «Азовмаш» (Донецька обл.) тощо.

Згідно з **інерційним сценарієм** очікується, що попит на залізничний транспорт у середньостроковій перспективі залишатиметься стабільним.

Умови **інноваційного сценарію** пов'язані з планами РФ щодо нарощування темпів і збільшення обсягів оновлення рухомого складу російських залізниць. Серед них державні програми РФ «Розвиток промисловості і підвищення її конкурентоспроможності на період до 2020 р.» та «Розвиток транспортної системи». Такі плани визначають річний приріст виробництва залізничного транспорту до 2030 р. майже у 3 рази, що передбачає середньорічний приріст обсягів виробництва залізничного транспорту на 6,3%.

Програми імпортозаміщення у сфері залізничного транспорту в РФ значною мірою припускають заміщення імпорту кінцевої продукції, ніж проміжних вузлів і агрегатів. Крім того, враховуючи особливості коопераційних зв'язків у галузі, які сформувалися в рамках окремих транснаціональних холдингів і передбачають певну декомпозицію бізнес-процесів з точки зору їхньої економічної доцільності, вплив процесів імпортозаміщення в галузі на коопераційні зв'язки буде незначним. Це обумовлює незначну різницю у показниках експо-

рту і ВВП за різними сценаріями (табл. 3.4). Кооперація українських підприємств із російськими виробниками залізничного транспорту **дозволить до 2018 р. створювати ВВП на рівні до 300 млн дол. США на рік** (рис. 3.5). Таким чином, **у результаті реалізації програм імпортозаміщення обсяг створюваного ВВП на кінець аналізованого періоду може знизитися до рівня 240 млн дол. США.** В результаті реалізації політики імпортозаміщення, проведеної в РФ, сукупне зменшення експорту українських підприємств, задіяних в кооперації з підприємствами залізничного машинобудування, **може становити за 2013–2018 рр. 190–240 млн дол. США, ВВП України при цьому може скоротитися на 140–180 млн дол. США в цінах 2011 р.** При цьому максимальні втрати, як і у випадку кооперації з російськими авіабудівними підприємствами, припадуть на кінець прогнозованого періоду, коли можуть бути введені в експлуатацію відповідні потужності, що заміщують українську продукцію на російському ринку.

Унаслідок кооперації в таких галузях, як авіабудування і ракетно-космічна галузь, суднобудування, залізничне машинобудування, Україна у 2011 р. експортувала в РФ для цих галузей продукції на суму близько 900 млн дол. США, що становило 0,4% ВВП. Подальше збереження рівня кооперації між машинобудівниками України і РФ дозволило б до 2018 р. наростити експорт такої продукції до 1,248 млрд. дол. США, що становило б 0,5% ВВП в цінах 2011 р. Разом з тим реалізація РФ політики імпортозаміщення згідно з прийнятими в 2012 р. урядовими програмами з довгострокового розвитку економіки може призвести до скорочення сукупного експорту України до 2018 р. у рамках кооперації з РФ до 950 млн дол. США, або 0,4 % ВВП.

За умов суттєвого сповільнення темпів зростання економіки РФ при обмеженості інвестиційних ресурсів відновлення залізничного транспорту відбуватиметься вкрай повільно. Крім того, ще одним фактором скорочення інвестицій у залізничний транспорт буде скорочення доходів російської залізниці внаслідок зниження обсягів перевезень вантажів. Тому зменшення ефекту від кооперації в залізничному машинобудуванні може становити щонайменше 250 млн дол. США за 2014–2018 рр. (рис. 3.6). Крім того, основне скорочення експорту України внаслідок зниження темпів розвитку РФ відбудеться за рахунок продукції кінцевого споживання інвестиційного призначення (вагони, локомотиви), що виробляються на території України для РФ.

Можливі ефекти для економіки України від кооперації з РФ у залізничному машинобудуванні за 2013–2018 рр. за різними сценаріями, млн дол. США в цінах 2011 р.

3.4

ТАБЛИЦЯ

Сценарій	Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Усього за 2013–2018
Інерційний	Експорт у РФ	308,7	322,2	337,6	355,4	374,2	393,9	2092,1
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	607,7	634,3	664,7	699,7	736,6	775,4	4118,3
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	607,7	634,3	664,7	699,7	736,6	775,4	4118,3
Інноваційний	Експорт у РФ	313,2	329,2	345,9	365,5	386,3	408,2	2148,3
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	616,6	647,9	680,9	719,6	760,4	803,6	4229,0
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	238,5	250,6	263,4	278,3	294,1	310,8	1635,7
Імпортозаміщення	Експорт у РФ	308,7	322,2	320,8	319,9	318,0	315,1	1904,7
	Випуск сукупний, обумовлений зростанням експорту у РФ	607,7	634,3	631,4	629,7	626,1	620,3	3749,5
	ВВП, обумовлений зростанням експорту у РФ	235,0	245,3	244,2	243,6	242,1	239,9	1450,2

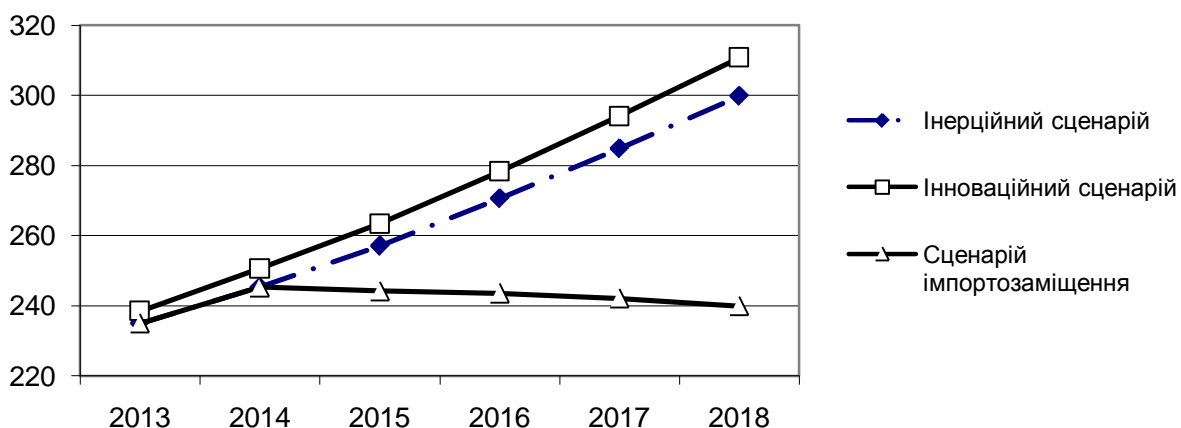
Джерело: розраховано авторами.

ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами залізничного машинобудування РФ, у цінах 2011 р.

3.5

РИСУНОК

млн. дол. США

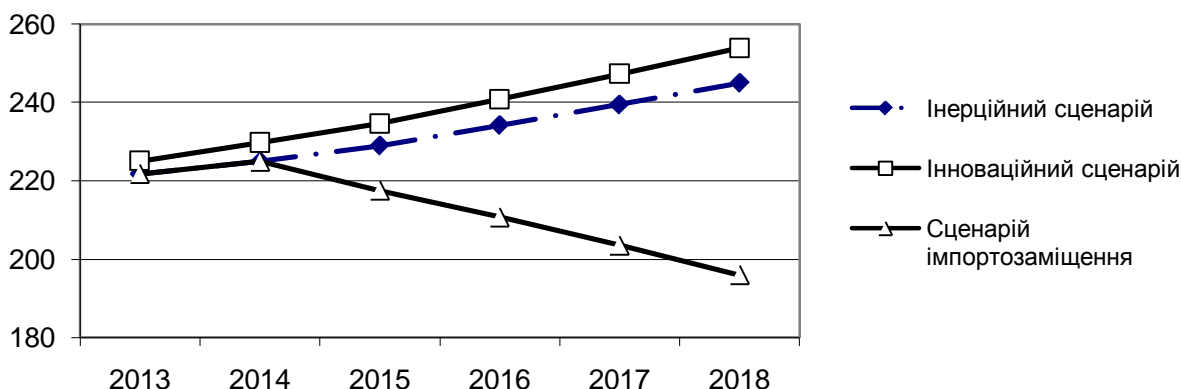
Джерело: побудовано за розрахунками авторів.

ВВП України, створений унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами залізничного машинобудування РФ за оновленим прогнозом соціально-економічного розвитку РФ до 2030 р., у цінах 2011 р.

3.6

РИСУНОК

млн. дол. США

Джерело: побудовано за розрахунками авторів.

3.5 Особливості зовнішньоекономічних зв'язків України та РФ у високотехнологічному виробництві

Щодо зовнішньоекономічних зв'язків України та РФ у високотехнологічному виробництві слід відзначити їхній вкрай низький рівень (табл. 3.5).

Імпорт РФ високотехнологічних товарів у 2012 р.

3.5

ТАБЛИЦЯ

Код УКТ ЗЕД	Скорочене найменування групи товарів	Імпорт РФ			
		Усього, млн дол. США	з України		
			Усього, млн дол. США	% до загального обсягу імпорту РФ по групі товарів	% до загального обсягу експорту України
29	Органічні хімічні сполуки	2227	27,63	1,24	0,040
30	Фармацевтична продукція	14966	46,18	0,31	0,066
8411	Двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни	1316	642,66	48,83	0,921
8443	Друкарське обладнання	1991	1,94	0,10	0,003
8456	Верстати лазерні, ультразвукові, електронно-променеві	168	0,73	0,43	0,001
8471	Обчислювальні машини для автоматичного оброблення інформації	6794	1,98	0,03	0,003
8517	Апаратура зв'язку і частини до неї	8268	6,15	0,07	0,009
8518	Мікрофони, гучномовці	536	1,50	0,28	0,002
8525	Апаратура передавальна для радіомовлення або телебачення	1724	0,83	0,05	0,001
8526	Апаратура радіолокаційна, радіонавігаційна	440	32,31	7,34	0,046
8529	Частини до приймаючої і передавальної апаратури	3323	12,38	0,37	0,018
8542	Електронні інтегральні схеми	505	0,56	0,11	0,001
9001	Волокна оптичні, лінзи, призми, дзеркала та оптичні елементи	249	0,62	0,25	0,001
9002	Лінзи, призми, дзеркала та оптичні елементи	96	0,34	0,35	0,0005
9013	Пристрої на рідких кристалах, лазери	116	6,12	5,28	0,009
9014	Навігаційні прилади та інструменти	80,4	5,32	6,62	0,008
9015	Прилади та інструменти геодезичні або топографічні	443	2,31	0,52	0,003
9018	Прилади і пристрої, що використовуються у медицині	3336	9,39	0,28	0,013
9019	Пристрої для механотерапії та інша дихальна терапевтична апаратура	649	1,49	0,23	0,002

Код УКТ ЗЕД	Скорочене найменування групи товарів	Імпорт РФ			
		Усього, млн дол. США	з України		
			Усього, млн дол. США	% до загального обсягу імпорту РФ по групі товарів	% до загального обсягу експорту України
9021	Пристосування ортопедичні для лікування переломів, протези	680	2,28	0,34	0,003
9022	Апаратура рентгенівська	1507	13,34	0,89	0,019
9025	Ареометри, термометри, пірометри, барометри	122	4,48	3,67	0,006
9026	Прилади та апаратура для вимірювання та контролю характеристик рідин і газів	434	3,14	0,72	0,004
9027	Прилади та апарати для фізичних або хімічних аналізів	795	0,86	0,11	0,001
9028	Лічильники подачі або виробництва газу, рідини та електроенергії	126,9	5,81	4,58	0,008
9029	Лічильники, таксометри, покажчики пройденого шляху, спідометри та тахометри	87	0,48	0,56	0,001
9030	Апаратура для вимірювання та контролю електричних величин та випромінювань	238	10,66	4,48	0,015
9031	Контрольні або вимірювальні прилади, проектори профільні	607	13,36	2,20	0,019
9032	Прилади й пристрої для автоматичного регулювання та керування	524	54,57	10,41	0,078
	Усього	52745,3	909,43	1,72	1,303
	Усього без 8411	51429,3	266,77	0,52	0,382

Примітка: до високотехнологічних віднесено товари згідно з класифікацією ОЕСР 2009 р. («High-technology» and «knowledge based services» aggregations based on NACE Rev. 2) [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/Annexes/htec_esms_an3.pdf>.

Джерело: за даними статистичних баз даних Євразійської економічної комісії [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.tsouz.ru/db/stat/Pages/default.aspx>>.

Так, частка імпорту з України високотехнологічної продукції в загальному обсязі імпорту цієї продукції РФ становить 1,72%, з якого понад 60% – турбореактивні і турбогвинтові двигуни для авіабудування (код 8411 УКТЗЕД).

Частка інших видів високотехнологічної продукції залишається мізерно малою як у загальному експорті України (від 0,001 до 0,078%), так і в сукупному імпорті РФ за окремими товарними групами (від 0,03%

з обчислювальної техніки до 10,41% для приладів і пристроїв для автоматичного регулювання та керування). З урахуванням цього можна зробити висновок про те, що **кооперація у високотехнологічному виробництві не впливатиме на макроекономічну динаміку обох країн.**

У додатку 3.6 до розділу представлено аналіз коопераційних зв'язків окремих підприємств України з російськими підприємствами.

3.6 Потенційні інвестиційні проекти з РФ

Співробітництво між Україною та РФ на теперішній час задекларовано як у формі повномасштабних середньо- та довгострокових міждержавних програм науково-технічного та економічного співробітництва, так і через окремі інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, темпи та обсяги реалізації яких визначатимуть характер взаємодії країн у найближчу перспективу.

Важливим аспектом у реалізації зазначених вище програм є їхня спрямованість на модернізацію виробництва у відповідних галузях. Взаємна кооперація при цьому має виступити додатковим ресурсом технологічного переозброєння підприємств, що в умовах пе-

рманентних економічних криз у світовій економіці є вагомим аргументом на користь подальшого розвитку зазначеної форми співробітництва.

Слід зауважити, що останні події у зовнішньоекономічних відносинах України та РФ мали суперечливий характер: поряд із запровадженням РФ торговельно-митних обмежень до українських експортерів на високому урядовому рівні декларуються наміри щодо не лише продовження, а й розширення співпраці. Так, за результатами десятого засідання Комітету з питань економічного співробітництва Українсько-російської міждержавної комісії 15–16 жовтня 2013 р. було підписано кілька угод

щодо розвитку промислової кооперації у наукомістких галузях – авіаційній, ракетно-космічній, науково-технічній, паливно-енергетичній, транспортній, інвестиційній тощо, а також продовжилось узгодження проекту Дорожньої карти з урегулювання торговельних обмежень на 2013–2014 рр.

На сьогодні базовим правовим документом, що охоплює весь комплекс напрямів і заходів економічної співпраці двох країн є *Програма економічного співробітництва між Україною та Російською Федерацією на 2011–2020 рр.* Нею передбачені заходи, спрямовані як на удосконалення загальних умов співпраці (режим вільної торгівлі товарами, захист прав інвесторів, співпраця у сфері конкурентної політики, у сфері інновацій та наукових досліджень, співробітництво в галузі технічного регулювання, військово-технічне співробітництво тощо), так і розширення співробітництва у пріоритетних галузях економіки (вуглеводнева енергетика, електроенергетика, ядерна енергетика, авіаційна та ракетно-космічна промисловість, суднобудування, агропромисловий комплекс, транспорт і логістика, курортно-рекреаційний комплекс) та в соціально-гуманітарній сфері.

Інші найбільш важливі нормативні документи стосовно українсько-російського співробітництва в економічній сфері, охоплюють такі напрями співпраці, як:

- виробнича кооперація (*Угода між урядом Російської Федерації та Кабінетом Міністрів України про виробничу кооперацію від 24.04.1998 р.*);

- розвиток конкурентоспроможних галузей національного економік (*Програма заходів із українсько-російського співробітництва в галузі машинобудування на 2012–2014 рр., План двостороннього співробітництва підприємств суднобудівної промисловості України та Російської Федерації на 2012–2013 рр. та Проект відповідного Плану на 2014–2015 рр., Програма російсько-українського співробітництва у галузі хімічної промисловості на 2012 р. та проект відповідної Програми на 2013–2014 рр., Програма російсько-українського співробітництва у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях на 2012–2016 рр. та Дорожня карта з реалізації цієї Програми, Меморандум про взаєморозуміння між Державним космічним агентством України та Федеральним космічним агентством (РФ) щодо співробітництва у використанні національних космічних засобів дистанційного зондування Землі цивільного призначення*);

- спільне підприємництво (*Угода про заходи державної підтримки поновлення серійного виробництва літаків сімейства Ан-124, підписання ДП «Антонов» та російським за-*

водом «Авіакор» «дорожньої карти» створення спільного підприємства за програмою розвитку сімейства літаків Ан-140, будівництво заводу з виробництва ядерного палива у Кіровоградській області тощо);

- інвестиційне та інноваційне співробітництво (*План дій з інвестиційного, фінансового і галузевого співробітництва України та РФ (Дорожня карта щодо врегулювання питань у сферах інвестиційного, фінансового і галузевого співробітництва України та Російської Федерації*);

- науково-технічна кооперація (*Угода між урядом України та урядом Російської Федерації про науково-технічне співробітництво 27.08.1996 р., Програма українсько-російського співробітництва в галузі нанотехнологій*);

- координація дій на ринках третіх країн (*Меморандум щодо створення Причорноморського зернового пулу*);

- міжрегіональне і транскордонне співробітництво (*Угода між Кабінетом Міністрів України і урядом Російської Федерації про міжрегіональне та прикордонне співробітництво між Україною і Російською Федерацією, Програма міжрегіонального та прикордонного співробітництва України та Російської Федерації на 2011–2016 рр. та План заходів з реалізації цієї Програми, близько 300 двосторонніх та багатосторонніх угод про співробітництво на регіональному рівні*).

Аналіз потенційних інфраструктурних і промислових проектів співробітництва України та РФ на основі інвестиційних пропозицій міністерств та державних підприємств (табл. 3.6) показав їхній нерівномірний розподіл практично між двома видами діяльності – будівництвом та машинобудуванням (відповідно 16 та 9 проектів). При цьому прогнозований обсяг фінансування пропонує проектів у машинобудуванні більш ніж у 4 рази перевищив вартісні показники будівельних проектів – 40,93 та 10,29 млрд дол. США відповідно. До таких видів діяльності, як виробництво електроенергії та дослідження і розробки, відносяться по одному проекту оціночною вартістю 1,7–1,8 млрд дол. США кожний.

Загальна сума необхідних для реалізації зазначених проектів становить близько 47 млрд дол. США, однак необхідно врахувати, що строки (і взагалі – ймовірність) їхнього втілення у багатьох випадках є невизначеними, оскільки велика частина цих проектів перебуває на стадії розроблення техніко-економічного обґрунтування або у формі інвестиційної пропозиції, бізнес-плану. Отже, здійснення заходів, передбачених цими проектами, та отримання запланованого економічного ефекту значною мірою залежить від дій міністерств та державних підприємств, відповідальних за їхнє розроблення і реалізацію.

Ще одним напрямом співпраці підприємств України та РФ є реалізація інвестиційних проектів у рамках міжрегіонального і прикордонного співробітництва, зокрема, у формі єврорегіонів.

На українсько-російському кордоні функціонують чотири єврорегіони: «Слобожанщина» (Харківська область України та Белгородська область РФ, створений у 2003 р.), «Дніпро» (Чернігівська область України, Брянська область РФ та Гомельська область Білорусі, 2003 р.), «Ярославна» (Сумська область України та Курська область РФ, 2007 р.), «Донбас» (Луганська і Донецька області України та Ростовська область РФ, створений у 2010 р.).

Такий формат співпраці дозволяє на рівні регіональних органів влади узгоджувати і координувати спільні зусилля, спрямовані на удосконалення прикордонної інфраструктури, вирішення питань у сфері охорони довкілля прикордонних територій, зайнятості

населення у суміжних сферах. На цей час, однак, співробітництво здійснюється переважно в соціальній, освітньо-науковій, культурній, екологічній сферах.

Таким чином, зважаючи на існуючий рівень тісних науково-технологічних і виробничих коопераційних зв'язків України та РФ в окремих виробничих сферах (авіаційна, ракетно-космічна, атомна промисловість) та наявність задекларованих намірів щодо втілення низки інвестиційних проектів, їхня практична реалізація сприятиме активізації інвестиційних процесів у машинобудуванні та електроенергетиці. Поряд з цим результати виконання існуючих комплексних і галузевих програм співробітництва між Україною та РФ залежать від їхнього змістовного наповнення конкретними заходами та інвестиційними проектами із залученням провідних підприємств і фінансових джерел обох країн.

Галуzeвий розподіл потенційних інвестиційних проектів з РФ

3.6

ТАБЛИЦЯ

Перелік проектів потенційного співробітництва України та РФ	Прогнозний обсяг фінансування, млн дол. США	Стадія інвестиційного циклу
Машинобудування		
Комплексна модернізація тепловозів серій М62, 2 М62 та ЧМЕ-3	425,00	Розроблено техніко-економічне обґрунтування (ТЕО)
Закупівля вантажних вагонів	2858,00	Розроблено техніко-економічне обґрунтування
Запуск у виробництво та подальше серійне виробництво літаків АН-148 та АН-158 ДП «Антонов»	300,00	Інвестиційний проект
«Реконструкція та модернізація ливарного, лопаточного та роторного виробництв на підприємстві» ВАТ «Турбоатом»	35,00	Інвестиційна пропозиція
«Освоєння нових технологій для створення та організації серійного виробництва нових високоефективних газотурбінних установок для потреб енергетики»	12,63	Бізнес-план інвестиційного проекту
Розробка та освоєння серійного випуску арматури для ТЕС та АЕС	10,00	Бізнес-план
Поставка 1000 зернозбиральних комбайнів і 300 широкозахватних посівних комплексів спільного українсько-російського виробництва для сільгоспвиробників НАК «Укргролізінг» за рахунок російського кредиту	290,00	Бізнес-план
Програма випуску РКТ за міжурядовими договорами	17500,00	ТЕО на завершальній стадії розробки
Програма випуску шасі АН-140, АН-148	19500,00	ТЕО на завершальній стадії розробки
Будівництво багатоцільових буксирів	–	–
Розвиток виробничої інфраструктури Херсонського ДСЗ «Паллада»	–	–
Роботи з модернізації та розширення можливостей використання космічного ракетного комплексу «Зеніт» (проект «Наземний старт»)	–	–
Роботи зі створення на позабюджетній основі і комерційної експлуатації космічного ракетного комплексу «Дніпро»	–	–
Організація виробництва супутникової навігаційної апаратури для користувачів систем ГЛОНАСС і GPS для широкого та спеціалізованого застосування	–	–

Перелік проектів потенційного співробітництва України та РФ	Прогнозний обсяг фінансування, млн дол. США	Стадія інвестиційного циклу
Відновлення та модернізація планетного радіолокатора на базі РТ-70 у м. Євпаторія для застосування в рамках проекту «Фобос-Грунт»	–	–
Створення виробництва комплектуючих виробів для тепловиділяючих збірок ВВЕР –1000 (голівка/хвостовик ТВСА) в Україні	–	–
Виробництво та розподілення електроенергії		
Схема видачі потужності енергоблоків №№ 3, 4 Хмельницької АЕС, у т.ч. ПЛ 750 кВ ХАЕС-Дністр ГАЕС; ПЛ750 кВ Дністр ГАЕС» – «Приморська»; ПЛ 750 кВ «Приморська» – «Каховська» тощо	1 868,750	Стадія ініціювання
Інтеграція атомних енергопромислових комплексів РФ та України (формування російсько-українськими робочими групами переліків активів, що підлягають інтеграції, за напрямками «Ядерний паливний цикл», «Атомне енергомашинобудування», «Спорудження АЕС», «Генерація та сервіс АЕС», визначення оптимальних організаційно-правових форм інтеграції, розроблення планів дій за зазначеними напрямками)	–	Стадія ініціювання
Будівництво		
Будівництво чотиризіркового готелю у «ДП МА «Бориспіль»	230,00	Підготовка техніко-економічного обґрунтування проекту
Будівництво Канівської ГЕС	1432,00	Проводиться комплексна державна експертиза проекту
Розширення Каховської ГЕС	500,00	Розроблені передпроектні пропозиції
Завершення будівництва 2-ої черги Дністровської ГАЕС	1 168,750	Не розроблено
Завершення будівництва 2-ої черги Ташлицької ГАЕС	170,50	Проект затверджено Розпорядженням КМУ
Будівництво підприємства на базі Новокосянтинівського родовища уранових руд	1 212,50	ТЕР затверджено Розпорядженням КМУ Проект перебуває на державній експертизі
Національний центр підготовки персоналу або обслуговування і ремонту АЕС з реакторами типу ВВЕР	33,88	
Реконструкція системи технічного водопостачання Південноукраїнської АЕС	67,00	Проект затверджено КМУ
Хмельницька АЕС енергоблоки №3, 4 (проекування та спорудження)	168,75	ТЕО на стадії розроблення
Завод з виробництва ядерного палива	300,00	Не розроблено
Модернізація та реконструкція газопроводу «Союз»	2 236,500	Розроблено техніко-економічне обґрунтування
Модернізація та реконструкція газопроводу «Прогрес»	872,00	ТЕО на стадії розроблення
Модернізація та реконструкція газопроводу «Єлець – Кременчук – Кривий Ріг – Ізмаїл»	1 444,38	ТЕО на стадії розроблення
Модернізація та реконструкція «Більче-Волицько-Угорського ПСГ»	223,38	ТЕО на стадії розроблення
Модернізація та реконструкція Богородчанського ПСГ	201,75	ТЕО на стадії розроблення
МНТ «Південний» (будівництво двох резервуарів)	30,00	ТЕО на стадії розроблення
Модернізація та реконструкція газопроводу «Уренгой – Помари – Ужгород»	1 278,375	ТЕО на стадії розроблення
Дослідження та розроблення		
Проект будівництва транспортного переходу через Керченську протоку	1400–1700	Початок розроблення ТЕО та проектної документації
Розроблення загальнодержавної системи високоточної навігації і позиціонування	–	–
Розроблення української супутникової системи функціонального доповнення глобальних навігаційних супутникових систем ГЛОНАСС і GPS	–	–
Роботи з дослідження на МКС плазмово-хвильових процесів (експеримент «Обстановка»)	–	–
УСЬОГО	до 46860	–

Джерело: систематизовано авторами за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Основні висновки до розділу 3

Глибина кооперації між Україною та РФ залежить від умов розвитку економіки РФ, які можна диференціювати за трьома сценаріями: **інерційним**, який передбачає збереження рівня коопераційних зв'язків України і РФ в умовах інерційного зростання економіки РФ на основі прогнозу МВФ до 2018 р., **інноваційним** – збереження рівня коопераційних зв'язків на існуючому рівні в умовах інноваційного розвитку економіки РФ згідно з урядовими програмами, **імпортозаміщення** – скорочення обсягів імпорту української продукції, що використовується у коопераційних зв'язках з російськими підприємствами внаслідок реалізації політики імпортозаміщення в окремих галузях економіки РФ.

У **авіабудівній галузі** як галузі з найбільш інтенсивною кооперацією зростання випуску продукції авіабудування РФ на 1000 дол. США стимулює сукупний випуск у галузях України в розмірі 55,4 дол. США, що означає збільшення ВВП України на 21,4 дол. США. При виробництві повітряного транспорту в Україні на кожні 1000 дол. США припадає експорт продукції російського виробництва в обсязі 15 дол. США (проти 28 дол. експорту української продукції для російських виробників), а з урахуванням усіх видів ефектів кооперація російських підприємств з українськими авіабудівниками дозволяє створювати ВВП РФ в обсязі 17,4 дол. США.

У середньостроковій перспективі (2013–2018 рр.) середньорічний обсяг експорту української продукції на авіабудівні підприємства РФ за **інерційним сценарієм** буде перевищувати 580 млн дол. США, за **інноваційним** – близько 600, згідно зі сценарієм **імпортозаміщення** – зменшиться до 520 млн дол. США.

Сукупне зменшення експорту українських підприємств, задіяних у кооперації з російською авіабудівною і ракетно-космічною галуззю, відповідно до інноваційного та сценарію імпортозаміщення може становити за 2013–2018 рр. – 380 і 480 млн дол. США, ВВП України при цьому може скоротитися на 290 і 390 млн дол. США в цінах 2011 р.

У **суднобудуванні**, враховуючи ступінь (глибину) кооперації російських підприємств з українськими постачальниками як найменшу з точки зору вартісних показників, сукупний випуск з урахуванням міжгалузевих зв'язків і зростання доходів становитиме близько 25 дол. США, що означає збільшення ВВП України на 9,6 дол. США при зростанні випуску продукції суднобудування РФ на 1000 дол. США. За таких обставин на кожні 1000 дол. США виробництва продукції суднобудування в Україні припадає 98 дол. США витрат на придбання

російських матеріалів, комплектуючих та іншої продукції, необхідної у виробництві (проти 13 дол. експорту української продукції для російських виробників), а з урахуванням усіх видів ефектів кооперація російських підприємств з українськими суднобудівниками дозволяє створювати ВВП РФ в обсязі 131,5 дол. США.

У зв'язку з меншою порівняно з авіабудівною та ракетно-космічною галузями глибиною кооперації українських виробників із російськими суднобудівниками і, відповідно, значно меншим її впливом на макроекономічну ситуацію в Україні суттєвої відмінності за різними сценаріями не спостерігається. При цьому з 2013 по 2018 рр., завдяки коопераційним зв'язкам у суднобудуванні за інноваційного сценарію та сценарію імпортозаміщення в середньому у ВВП України може створюватися 113 і 119 млн дол. США.

Сукупне зменшення експорту українських підприємств, задіяних у кооперації з російською суднобудівною галуззю за 2013–2018 рр. за інноваційного сценарію та сценарію імпортозаміщення може становити 25 і 50 млн дол. США, ВВП України при цьому скоротиться на 18 і 36 млн дол. США в цінах 2011 р., відповідно.

У **залізничному машинобудуванні**, де значною мірою коопераційні зв'язки формуються в рамках спільних холдингів, на кожні 1000 дол. США російські виробники закуповують в українських партнерів продукцію на суму 19 дол. США, проти 10 дол. імпорту російської продукції українськими підприємствами, при зростанні випуску в галузі залізничного машинобудування України на 1000 дол. США.

Сукупний випуск з урахуванням міжгалузевих зв'язків і зростання доходів становитиме 37,4 дол. США, що означає збільшення ВВП України на 14,5 дол. США при зростанні випуску продукції залізничного машинобудування РФ на 1000 дол. США, а з урахуванням усіх видів ефектів, кооперація російських підприємств з українськими виробниками в галузі залізничного машинобудування дозволяє сформувати ВВП РФ обсягом 13,2 дол. США.

ВВП України, ний унаслідок коопераційних зв'язків із підприємствами залізничного машинобудування РФ до 2018 р. може досягти 300 млн дол. на рік і знизитися до рівня 240 млн дол. США в результаті реалізації РФ програм імпортозаміщення.

Значна частка го експорту машинобудування формується за рахунок коопераційних зв'язків між українськими постачальниками і російськими виробниками продукції авіабудівної і ракетно-космічної галу-

зей, суднобудування та залізничного машинобудування.

Зважаючи на всі види прямих і непрямих ефектів, за рахунок таких коопераційних зв'язків в умовах стабільного зростання економіки РФ формується 0,4% ВВП України. Враховуючи стратегічні плани розвитку галузей економіки уряду РФ, збільшення випуску в цих галузях могло б створити потенціал прискорення зростання економіки України при збереженні існуючих коопераційних зв'язків і формування до 0,5% ВВП України. Разом із тим ці програми передбачають створення замкнутих виробничих циклів, що в підсумку призведе до зниження поточного рівня кооперації. Строки реалізації проектів імпортозаміщення мають галузеву специфіку.

Якщо в сфері виробництва двигунів для літаків російські виробники досягли значного прогресу і декларують готовність масштабного заміщення аналогів українського виробництва вже починаючи з 2015 р., то плани заміщення основних комплектуючих і агрегатів для суден можуть бути реалізовані в період до 2020 р. За таких умов українські виробники повинні максимально використовувати існуючий часовий лаг для диверсифікації власних експортних поставок.

З огляду на низьку частку високотехнологічного експорту України в РФ (від 0,001 до 0,078% для різних товарних груп) і досить незначну частку українського високотехнологічного імпорту в загальному імпорті РФ (від 0,03% з обчислювальної техніки до 10,41% з приладів та пристроїв для автоматичного регулювання та управління), кооперація у високотехнологічному виробництві має слабкий вплив на макроекономічну динаміку обох країн. Виняток становлять турбореактивні, турбогвинтові двигуни українського виробництва, частка яких у загальному обсязі імпорту РФ за цією групою товарів становить 49% (у загальному обсязі експорту України – 1%), тому ефект від їхнього імпорту російськими виробниками буде отриманий в авіабудуванні.

Подальше збереження рівня коопераційних зв'язків машинобудівників України і РФ, враховуючи ступінь (глибину) кооперації, в результаті якої Україна у 2011 році сумарно з авіабудівною і ракетно-космічною галузями, суднобудуванням та залізничним машинобудуванням експортувала в РФ для цих галузей продукцію на суму близько 900 млн дол. (0,4% ВВП), дозволило б наростити експорт до 2018 р. до 1,248 млрд. дол. США, що становило б 0,5% ВВП у цінах 2011 р. Однак унаслідок реалізації РФ політики імпортозаміщення згідно з прийнятими у 2012 р. урядовими програмами довгострокового розвитку економіки, сукупний експорт України до 2018 р. у рамках кооперації з РФ може скоротитися, і становитиме 950 млн дол. США (0,4% ВВП).

Кооперація у високотехнологічному виробництві між Україною та РФ не впливатиме на макроекономічну динаміку обох країн, оскільки їхні зовнішньоекономічні зв'язки у цій сфері відзначаються вкрай низьким рівнем, зокрема, частка імпорту з України високотехнологічної продукції в загальному обсязі імпорту цієї продукції РФ становить 1,72%, з якого понад 60% – турбореактивні і турбогвинтові двигуни для авіабудування (код 8411 УКТЗЕД). Що стосується інших видів високотехнологічної продукції, то їхня частка залишається мізерно малою як у загальному експорті України (від 0,001 до 0,078 %), так і у сукупному імпорті РФ за окремими товарними групами (від 0,03% з обчислювальної техніки до 10,41% для приладів і пристроїв для автоматичного регулювання та керування).

Аналіз потенційних інфраструктурних і промислових проектів співробітництва України та РФ на основі інвестиційних пропозицій міністерств і державних підприємств показав їхній нерівномірний розподіл практично між двома видами діяльності – будівництвом та машинобудуванням (відповідно 16 та 9 проектів). При цьому прогнозний обсяг фінансування пропонувананих проектів у машинобудуванні більш ніж у 4 рази перевищив вартісні показники будівельних проектів – 40,93 та 10,29 млрд дол. США відповідно. У таких видах діяльності, як виробництво електроенергії та дослідження і розробки, є по одному проекту оціночною вартістю 1,7–1,8 млрд дол. США кожний.

Загальна сума необхідних коштів для реалізації зазначених проектів становить близько 47 млрд дол. США, однак необхідно враховувати, що строки та ймовірність їхньої реалізації у багатьох випадках невизначені, оскільки значна частина цих проектів перебуває на стадії розроблення техніко-економічного обґрунтування або у формі інвестиційної пропозиції, бізнес-плану.

За існуючого рівня науково-технологічних і виробничих коопераційних зв'язків України та РФ в окремих галузях (авіаційній та ракетно-космічній промисловості, атомній енергетиці) лише за умови виконання задекларованих намірів щодо реалізації низки інвестиційних проектів, можна очікувати активізації інвестиційних процесів у машинобудуванні та електроенергетиці, однак результати виконання існуючих комплексних і галузевих програм співробітництва між Україною та РФ залежать від їхнього змістовного наповнення конкретними заходами та наявності інвестиційних проектів із залученням фінансових джерел обох країн.

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

(за результатами опитування галузевих об'єднань, асоціацій та окремих корпорацій, організацій і підприємств)

4

РОЗДІЛ

За результатами опитування об'єднань, асоціацій, організацій та окремих корпорацій і підприємств (46 суб'єктів) щодо оцінки перспектив їхньої зовнішньоекономічної діяльності за двома напрямками інтеграції (створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та приєднання України до Митного союзу ЄврАзЕС (МС)) у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі, **до 35% опитаних суб'єктів** є експортоорієнтованими на **60–75% і більше**, близько **20%** – спрямовують на експорт **25–40%** продукції; **близько 25%** – **менше четвертої частини**; **близько 13%** – **40–60%**. Підприємства за окремими видами діяльності відрізняються за рівнем частки експорту, що зумовлено особливостями асортименту продукції та масштабами підприємств (рис. 4.1).

Експорт **близько 50%** опитаних суб'єктів є досить диверсифікованим, однак за окремими галузями його географічна структура значно відрізняється: **моноорієнтованими на експорт** (такими, що спрямовують від 60 до 90–100%

продукції за одним географічним напрямком) **до країн МС** (переважно РФ) є **близько 25%** опитаних суб'єктів.

Експортують продукцію до країн ЄС **близько 60% опитаних** суб'єктів, однак її частка коливається від 1 до 100% (для **15% опитаних** частка експортованої до країн ЄС продукції становить **до 10%**, для **30 опитаних** – **10–20**, для **6 опитаних** – **30–50**, для **9% опитаних** – **80–100%**).

Диверсифікація експорту значною мірою відбувається за рахунок експорту до третіх країн, хоча досить багато підприємств орієнтується на країни МС.

Близько 50% опитаних суб'єктів використовують **менше 25%** імпорتنних матеріалів (сировини, комплектуючих тощо), **близько 20 – 25–40** (підприємства легкої й хімічної промисловості та з надання транспортних послуг); **близько 10** використовують у виробництві продукції **41–60**, **10 – 61–75**, а **10%** опитаних підприємств не використовують імпорتنних матеріалів (рис. 4.2).

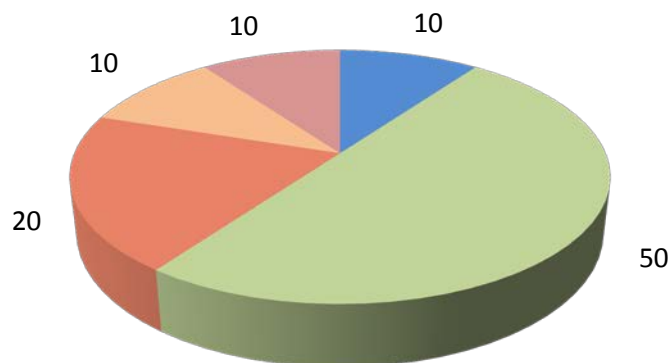
Експортна орієнтація підприємств України, %

4.1

РИСУНОК

Джерело: побудовано авторами.

- підприємства, які не використовують у виробництві імпортних матеріалів
- підприємства, які використовують у виробництві менше 25% імпортних матеріалів
- підприємства, які використовують у виробництві 25–40% імпортних матеріалів
- підприємства, які використовують у виробництві 41–60% імпортних матеріалів
- підприємства, які використовують у виробництві 61–75% імпортних матеріалів

Джерело: побудовано авторами.

Імпортують матеріали (сировину, комплектуючі тощо) з країн ЄС **близько 25% опитаних суб'єктів**. При цьому частка імпорту становить до **50–90%** загального обсягу їхніх імпортних поставок; **імпортозалежними від РФ є близько 25%** загальної кількості опитаних суб'єктів, а **від країн ЄС (на 75–100%) – близько 15%**. Імпортні матеріали (сировина, комплектуючі тощо) з інших країн **переважають у виробництві** окремих підприємств харчової та легкої промисловості, з виробництва неметалевої продукції та надання комп'ютерних послуг; **диверсифіковану географічну структуру імпортних матеріалів мають близько 30%** опитаних.

Близько 50% опитаних суб'єктів не мають іноземних інвестиційних надходжень; **у 20% опитаних суб'єктів** частка іноземних інвестицій у діяльності становить **менше 25%**; у діяльності окремих суб'єктів – **25–40%, 40–60 і понад 75%**.

Для опитаних суб'єктів переважають **надходження з країн ЄС**, які становлять від **15 до 100%** усіх іноземних інвестицій. **Диверсифіковану географічну структуру іноземних інвестицій мають окремі суб'єкти** харчової, хімічної промисловості та підприємства, що надають комп'ютерні послуги; **100% інвестицій з РФ** надходить на верстатобудівні підприємства та окремим виробникам машин і устаткування загального призначення.

У найближчі 3 роки сподіваються на співробітництво з резидентами іноземних країн **майже 80%** опитаних суб'єктів. **При цьому майже 40%**

із них передбачають розвиток співробітництва за всіма напрямками, а **не передбачають співробітництва з резидентами країн ЄС** окремі представники харчової та деревообробної промисловості, виробництва неметалевої продукції, машинобудування та надання транспортних послуг. **Лише на країни ЄС орієнтуються** окремі представники харчової та деревообробної промисловості і надання транспортних послуг; а **лише на країни МС та РФ – окремі виробники машин і устаткування загального призначення**.

Вважають, що існує можливість виникнення конфлікту бізнес-інтересів між резидентами країн ЄС та МС **близько 30% опитаних суб'єктів** (представники харчової промисловості, виробництва неметалевої продукції та машинобудування).

Переважна кількість опитаних суб'єктів вважає, що обсяги експорту продукції до країн ЄС за умови підписання Угоди про асоціацію **не зміняться**, а **близько 30%** опитаних суб'єктів передбачають збільшення обсягів експорту продукції як до країн, так і до інших країн.

Очікують зростання обсягів експорту продукції до країн ЄС: **від 5 до 30%** – окремі представники харчової та легкої промисловості, з надання транспортних та комп'ютерних послуг; до **80%** – підприємства з виробництва двигунів (крім авіаційних, автомобільних і мотоциклетних) та металообробних машин; у 2 рази – ПАТ «Чексіл», у 10 разів – Укркондпром, аргументуючи такі очікування високою конкурентоспроможністю продукції.

Окремі підприємства вважають, що обсяги експорту продукції до країн ЄС за умови підписання Угоди можуть як збільшитися, так і зменшитися залежно від остаточних умов торговельного режиму.

Близько 35% опитаних суб'єктів очікують збільшення інвестицій з країн ЄС; майже 55% опитаних – не очікують збільшення інвестицій із країн ЄС за умови підписання Угоди (рис. 4.3).

Майже 50% опитаних суб'єктів не вважають, що існує ризик скорочення обсягів інвестицій з РФ унаслідок підписання Угоди з ЄС; іншу думку мають переважно суб'єкти агропромислової сфери, легкої та деревообробної промисловості, виробники машин і устаткування загального призначення.

Передбачають збільшення обсягів експорту продукції до країн МС 50% опитаних суб'єктів. При цьому окремі підприємства очікують збільшення обсягів експорту продукції до країн МС на 25–35%, а окремі передбачають збільшити його вдвічі; близько 40% вважають, що обсяги експорту продукції до країн МС за умови приєднання залишаться без змін.

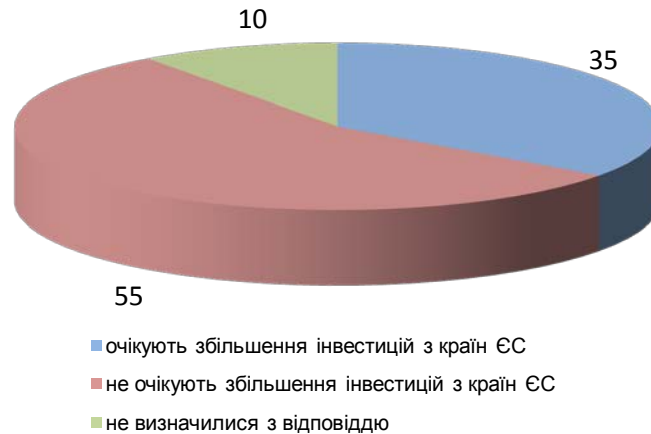
Збільшення інвестицій із країн МС за умови приєднання не передбачають близько 60% суб'єктів; а передбачають окремі суб'єкти машинобудування, металургійної галузі, хімічної промисловості, з виробництва неметалевої продукції, машин і устаткування загального призначення та надання комп'ютерних послуг.

Понад 60% опитаних не вважають, що існує ризик скорочення обсягів інвестицій з країн ЄС; а близько 30% – що існує (рис. 4.4).

Бізнес-очікування щодо зміни обсягів інвестицій з країн ЄС за умови підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, %

4.3

РИСУНОК

Джерело: побудовано авторами.

Бізнес-очікування скорочення інвестицій з ЄС за умови приєднання до МС, %

4.4

РИСУНОК

Джерело: побудовано авторами.

Вважають, що їхня продукція відповідає вимогам технічних регламентів, розроблених на основі директив ЄС, **65%** опитаних, а **близько 20%** – що не відповідає. При чому **17% опитаних** планують подальше впровадження зазначених технічних регламентів (окремі представники сільськогосподарства та машинобудування), а **11%** – не планують. **Близько 15%** суб'єктів при впровадженні регламентів розраховує на державну допомогу, **майже 50%** – на власні кошти, **близько 10%** – на додаткове залучення коштів як вітчизняних, так і іноземних інвесторів.

Основною причиною відмови від подальшого впровадження технічних регламентів, розроблених на основі директив ЄС, є фінансові обмеження власне підприємств.

Майже **65%** опитаних вважають, що їхня продукція відповідає вимогам технічних регламентів, які діють у МС, а **менше 10%** – що не відповідає. При цьому **близько 10%** опитаних суб'єктів планують подальше впровадження регламентів МС, а **менше 5%** – не планують. При впровадженні регламентів МС **менше 15%** суб'єктів розраховують на державну допомогу, **близько 40%** – на власні кошти, **менше 10%** – на залучення коштів лише вітчизняних інвесторів.

Основною причиною відмови від подальшого впровадження технічних регламентів МС є фінансові обмеження підприємств.

65% опитаних вважають, що їхня продукція відповідає вимогам стандартів щодо охорони навколишнього середовища, а **близько 20%** – що не відповідає. Причому **9%** опитаних суб'єктів планують подальше впровадження стандартів, пов'язаних із охороною навколишнього середовища, а **20%** – не планують. Серед причини, з яких не планується перехід до стандартів, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, **15%** опитаних суб'єктів називають **фінансові та організаційні**. При впровадженні стандартів, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, **менше 15%** суб'єктів розраховують на державну допомогу, **майже 50%** – на власні кошти; **близько 10%** опитаних суб'єктів при переході до стандартів, пов'язаних з охороною – на додаткове залучення коштів як вітчизняних, так і іноземних інвесторів.

Основною причиною відмови від подальшого переходу до стандартів, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, є фінансові обмеження власне підприємств.

Серед опитаних суб'єктів **40%** за технологією виробництва підпадають під дію МСФЗ, й оскільки їхні технологічні процеси відповідають зазначеним вимогам, подальші зміни щодо застосування МСФЗ не плануються.

ДОДАТКИ

Додатки до розділу 1

Консенсус-прогноз на 2013–2014 рр. (станом на серпень 2013 року)

1.1

ДОДАТОК

Показник	2013		2014	
	МЕРТ	МВФ	МЕРТ	МВФ
Реальний сектор	<i>млн грн</i>			
Номинальний ВВП	1474050	1447890	1628376	1567283
Споживання	1317429	1349547	1433234	1457905
приватне	1033558	1057884	1120586	1148165
державне	283871	291663	312648	309739
Валове нагромадження	266303	246444	299547	293432
ВНОК	275093	241524	299736	287574
приватного	228273	218424	246426	259575
державного	46820	23100	53310	27999
Чистий експорт товарів та нефакторних послуг	-109682	-148102	-104406	-184054
Валові національні заощадження	155689	139779	194606	182473
	<i>індекс рік до року</i>			
Реальний ВВП	101,0	100,2	103,0	102,2
Споживання	101,5	103,1	102,8	103,1
приватне	102,6	103,6	103,8	103,7
державне	97,6	100,8	99,2	100,8
ВНОК	99,4	90,0	100,8	109,7
Експорт товарів і послуг	96,2	96,1	100,9	100,6
Імпорт товарів і послуг	96,8	100,1	100,8	105,0
Інфляція	<i>індекс</i>			
Дефлятор ВВП, середній за рік	103,6	102,5	107,3	106,0
Індекс споживчих цін, середній за рік	100,0	100,0	102,9	104,5
Індекс цін виробників, середній за рік	101,3	102,2	105,6	105,2
Зовнішній сектор	<i>млн дол. США</i>			
Рахунок поточних операцій	-13656	-13107	-12346	-13342
Обсяг експорту товарів та послуг	89854	92864	92275	97238
Обсяг імпорту товарів та послуг	-103395	-104035	-104558	-108312
Баланс доходів	-3231	-4489	-3405	-5044
Офіційні трансферти (нетто)	3116	380	3342	380
Сальдо рахунку операцій з капіталом	13756	13107	15046	13342
Прямі іноземні інвестиції	5900	6426	6300	6894
	<i>% рік до року</i>			
Обсяг експорту товарів та послуг	100,1	103,4	102,7	104,7
Обсяг імпорту товарів та послуг	98,9	99,5	101,1	104,1
Обмінний курс	<i>грн/дол. США</i>			
середній	8,1		8,5	
кінець періоду	8,3		8,7	

Джерело: Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз [Електронний ресурс] / офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – 2013. – Вип. 33. – 34 с. – Доступний з: <www.me.gov.ua/file/link/218428/file/Consensus_2013_august_%20Ukr.pdf>.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП, млрд грн у постійних цінах 2007 р.	687,553	706,805	731,543	757,147	783,647	811,074
ВВП, у постійних цінах, % зміни до попереднього року	0,0	2,8	3,5	3,5	3,5	3,5
ВВП, млрд грн у поточних цінах	1479,319	1629,641	1814,804	2024,797	2259,660	2522,100
ВВП, млрд дол. США у поточних цінах	181,595	195,418	211,570	229,68	248,591	270,588
Дефлятор ВВП	105,00	107,16	107,60	107,80	107,83	107,84
Загальний обсяг інвестицій, % до ВВП	16,772	17,369	17,535	17,91	18,002	18,172
Загальний обсяг інвестицій, % зміни до попереднього року	-8	6	4	6	4	4
Індекс споживчих цін, % зміни до попереднього року	0,48	4,68	5,02	4,98	5,02	4,97
Обсяг імпорту товарів та послуг, % зміни до попереднього року	2,73	6,85	7,76	7,83	7,86	7,86
Обсяг експорту товарів та послуг, % зміни до попереднього року	4,92	6,43	7,29	7,45	7,55	7,75

Джерело: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2013 [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>>.

**Економічна оцінка втрачених можливостей для національної економіки
внаслідок відтермінування підписання Угоди про асоціацію
між Україною та ЄС, у постійних цінах 2010 року**

1.3

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	Випуск продукції		Експорт		Імпорт	
	млн грн	в.п.	млн грн	в.п.	млн грн	в.п.
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1040,6	0,51	443,7	1,26	72,5	0,38
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	26,6	0,55	14,6	0,73	0,2	0,39
Рибальство, рибництво	9,7	-3,31	0,8	0,55	5,4	0,10
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	103,5	0,47	32,9	0,73	49,2	0,28
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,0	0,00	0,3	0,07	165,9	0,19
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	269,9	0,62	184,0	0,77	46,9	0,35
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1005,8	0,46	575,4	1,04	393,0	0,85
Легка промисловість	389,6	2,44	336,4	2,76	252,4	0,76
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	239,8	0,55	106,5	0,82	83,4	0,40
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	74,2	0,43	12,4	0,31	4,7	0,49
Виробництво продуктів нафтоперероблення	68,9	0,19	56,0	0,44	142,5	0,35
Хімічна та нафтохімічна промисловість	-299,1	-0,68	131,7	0,37	767,0	0,73
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	40,8	0,13	13,1	0,35	64,9	0,57
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	723,1	0,49	585,7	0,59	177,7	0,39
Машинобудування	336,7	0,33	210,5	0,30	263,8	0,21
Інші галузі промисловості	-1,1	-0,01	-28,1	-0,53	23,7	0,21
Виробництво та розподілення електроенергії	156,4	0,27	0,0	0,00	0,0	0,00
Виробництво та розподілення газу	9,7	0,16	0,0	0,00	0,0	0,00
Постачання пари та гарячої води	30,5	0,13	0,0	0,00	0,0	0,11
Збирання, очищення та розподілення води	9,8	0,15	0,0	0,00	0,0	0,00
Будівництво	127,4	0,13	8,7	0,33	0,3	0,02
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	67,7	0,25	0,0	0,00	2,8	0,25
Діяльність готелів і ресторанів	494,5	1,85	461,4	3,33	15,1	0,11
Діяльність транспорту	80,2	0,08	0,0	0,00	103,2	0,21
Діяльність пошти та зв'язку	111,7	0,23	0,0	0,00	8,1	0,18
Фінансова діяльність	287,4	0,31	13,5	0,67	36,3	0,31
Операції з нерухомим майном	212,9	0,20	14,1	0,67	1,7	0,10
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	16,5	0,34	2,9	0,67	4,2	0,29
Діяльність у сфері інформатизації	623,1	3,19	471,0	6,67	4,9	0,20
Дослідження та розробки	93,6	0,83	81,5	1,67	4,7	0,30
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	282,8	0,46	105,8	1,67	39,5	0,30
Державне управління	14,6	0,02	2,7	0,67	0,0	0,00
Освіта	16,6	0,02	0,0	0,00	0,0	0,03
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	19,3	0,03	0,0	0,00	0,4	0,07
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	17,4	0,17	0,0	0,00	0,0	0,15
Діяльність громадських організацій	0,0	0,00	0,0	0,00	0,0	0,00
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	156,6	0,75	123,1	3,33	8,8	0,21
Надання індивідуальних послуг	12,0	0,20	0,0	0,00	0,6	0,07
УСЬОГО	6869,8	0,36	3960,5	0,80	2743,7	0,40

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу випуску продукції за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, млн грн; у постійних цінах 2010 р.**

1.4

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	3121,7	2768,1	2607,3	2704,7	3031,4
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	79,7	80,3	85,6	95,0	108,7
Рибальство, рибицтво	29,2	38,0	48,9	64,2	85,3
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	310,6	184,9	64,1	-60,1	-195,6
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	809,7	678,7	546,3	415,3	274,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	3017,5	2174,2	1840,7	2066,7	2746,3
Легка промисловість	1168,7	453,0	303,6	250,8	226,4
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	719,5	769,6	943,8	1226,4	1631,7
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	222,6	154,7	99,7	55,0	14,2
Виробництво продуктів нафтоперероблення	206,8	56,8	-72,7	-212,6	-364,7
Хімічна та нафтохімічна промисловість	-897,4	-2404,5	-3054,4	-3537,8	-3989,2
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	122,4	-74,0	-238,0	-330,3	-389,4
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	2169,3	1602,6	1067,1	607,1	161,2
Машинобудування	1010,0	359,1	-226,9	-588,8	-805,0
Інші галузі промисловості	-3,3	-292,9	-581,7	-834,8	-1040,1
Виробництво та розподілення електроенергії	469,3	351,1	309,0	311,1	338,5
Виробництво та розподілення газу	29,1	13,6	7,2	4,5	3,8
Постачання пари та гарячої води	91,6	100,5	117,4	138,4	161,9
Збирання, очищення та розподілення води	29,4	27,5	29,0	32,2	36,3
Будівництво	382,3	435,1	496,4	566,0	644,0
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	203,1	213,1	251,4	316,5	406,0
Діяльність готелів і ресторанів	1483,6	3125,6	5034,5	7245,3	9800,5
Діяльність транспорту	240,7	138,2	49,1	-34,6	-113,5
Діяльність пошти та зв'язку	335,0	509,4	747,7	1057,3	1451,4
Фінансова діяльність	862,3	1141,9	1550,6	2080,7	2734,1
Операції з нерухомим майном	638,8	863,6	1161,9	1536,3	1994,7
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	49,5	55,8	68,9	88,0	112,6
Діяльність у сфері інформатизації	1869,3	4251,2	7350,4	11355,7	16506,4
Дослідження та розробки	280,7	594,0	961,2	1387,3	1880,1
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	848,3	1366,0	2013,1	2794,2	3717,5
Державне управління	43,9	55,1	72,3	94,8	122,2
Освіта	49,7	52,3	55,9	59,7	63,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	57,8	64,0	74,8	89,6	108,4
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	52,1	68,7	92,1	122,2	159,2
Діяльність громадських організацій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	469,9	998,9	1611,0	2317,4	3132,2
Надання індивідуальних послуг	35,9	53,8	75,0	99,7	128,3
УСЬОГО	20609,4	21028,0	25562,2	33583,1	44883,6

Джерело: за розрахунками авторів.

**Зміни обсягу випуску продукції за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, % до базового сценарію**

1.5

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1,53	1,30	1,16	1,15	1,23
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	1,64	1,60	1,65	1,78	1,97
Рибальство, рибицтво	-9,92	-14,77	-25,80	-44,10	-188,18
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	1,41	0,89	0,32	-0,32	-1,07
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	1,86	1,56	1,24	0,93	0,60
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1,38	0,96	0,78	0,84	1,07
Легка промисловість	7,32	2,73	1,74	1,39	1,18
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	1,66	1,71	2,01	2,51	3,19
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	1,29	0,95	0,63	0,36	0,10
Виробництво продуктів нафтоперероблення	0,56	0,15	-0,18	-0,52	-0,85
Хімічна та нафтохімічна промисловість	-2,03	-5,20	-6,22	-6,88	-7,21
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	0,40	-0,24	-0,73	-0,99	-1,11
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	1,46	1,13	0,76	0,44	0,12
Машинобудування	0,98	0,37	-0,23	-0,58	-0,76
Інші галузі промисловості	-0,02	-1,45	-2,83	-3,99	-4,85
Виробництво та розподілення електроенергії	0,81	0,62	0,55	0,57	0,63
Виробництво та розподілення газу	0,47	0,23	0,12	0,08	0,07
Постачання пари та гарячої води	0,39	0,42	0,48	0,55	0,63
Збирання, очищення та розподілення води	0,45	0,42	0,43	0,48	0,53
Будівництво	0,38	0,41	0,44	0,48	0,51
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,74	0,76	0,86	1,05	1,30
Діяльність готелів і ресторанів	5,54	11,32	17,56	24,42	31,80
Діяльність транспорту	0,24	0,14	0,05	-0,03	-0,11
Діяльність пошти та зв'язку	0,68	1,00	1,42	1,94	2,57
Фінансова діяльність	0,93	1,20	1,58	2,05	2,59
Операції з нерухомим майном	0,59	0,77	0,99	1,26	1,58
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	1,02	1,12	1,33	1,63	2,00
Діяльність у сфері інформатизації	9,58	20,94	34,57	51,05	70,78
Дослідження та розробки	2,48	5,10	7,96	11,10	14,49
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	1,37	2,15	3,04	4,07	5,20
Державне управління	0,06	0,08	0,10	0,13	0,17
Освіта	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,09	0,10	0,11	0,13	0,15
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	0,50	0,64	0,84	1,08	1,36
Діяльність громадських організацій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	2,25	4,69	7,39	10,39	13,71
Надання індивідуальних послуг	0,60	0,88	1,17	1,50	1,86
УСЬОГО	1,07	1,07	1,27	1,62	2,09

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу валової доданої вартості за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, млн грн; у постійних цінах 2010 р.**

1.6

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1314,1	1165,2	1097,5	1138,5	1276,1
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	44,2	44,6	47,5	52,7	60,3
Рибальство, рибицтво	8,2	10,6	13,7	17,9	23,8
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руди	151,4	90,1	31,2	-29,3	-95,3
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	436,0	365,5	294,2	223,6	147,6
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	687,0	495,0	419,0	470,5	625,2
Легка промисловість	479,7	185,9	124,6	102,9	92,9
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	192,0	205,4	251,9	327,3	435,4
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	29,3	20,4	13,1	7,2	1,9
Виробництво продуктів нафтоперероблення	14,8	4,1	-5,2	-15,2	-26,1
Хімічна та нафтохімічна промисловість	-156,6	-419,6	-533,1	-617,4	-696,2
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	30,4	-18,4	-59,1	-82,1	-96,7
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	180,2	133,1	88,6	50,4	13,4
Машинобудування	296,0	105,2	-66,5	-172,5	-235,9
Інші галузі промисловості	-1,1	-98,2	-195,1	-280,0	-348,8
Виробництво та розподілення електроенергії	187,6	140,4	123,5	124,4	135,3
Виробництво та розподілення газу	12,6	5,9	3,1	2,0	1,6
Постачання пари та гарячої води	4,3	4,8	5,6	6,6	7,7
Збирання, очищення та розподілення води	10,7	10,0	10,5	11,7	13,2
Будівництво	123,6	140,6	160,4	182,9	208,1
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1220,2	1280,1	1510,4	1901,8	2439,6
Діяльність готелів і ресторанів	668,6	1408,6	2268,8	3265,1	4416,6
Діяльність транспорту	188,9	108,5	38,5	-27,1	-89,1
Діяльність пошти та зв'язку	179,9	273,5	401,4	567,6	779,2
Фінансова діяльність	523,6	693,4	941,6	1263,5	1660,2
Операції з нерухомим майном	355,9	481,1	647,3	855,9	1111,3
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	26,3	29,7	36,6	46,8	59,8
Діяльність у сфері інформатизації	993,9	2260,4	3908,3	6037,9	8776,7
Дослідження та розробки	162,4	343,7	556,1	802,6	1087,7
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	313,5	504,9	744,1	1032,8	1374,1
Державне управління	31,2	39,2	51,4	67,4	86,9
Освіта	32,8	34,6	37,0	39,5	42,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	37,7	41,7	48,8	58,4	70,6
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	20,1	26,5	35,6	47,3	61,6
Діяльність громадських організацій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	241,7	513,8	828,6	1191,9	1611,0
Надання індивідуальних послуг	24,1	36,0	50,2	66,8	85,9
ВВП (з податками та націнками)	11128,1	12112,1	14987,3	19474,1	25678,6

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу валової доданої вартості за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, % до базового сценарію**

1.7

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1,53	1,30	1,16	1,15	1,23
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	1,64	1,60	1,65	1,78	1,97
Рибальство, рибицтво	-9,92	-14,77	-25,80	-44,10	-188,18
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	1,41	0,89	0,32	-0,32	-1,07
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	1,86	1,56	1,24	0,93	0,60
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1,38	0,96	0,78	0,84	1,07
Легка промисловість	7,32	2,73	1,74	1,39	1,18
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	1,66	1,71	2,01	2,51	3,19
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	1,29	0,95	0,63	0,36	0,10
Виробництво продуктів нафтоперероблення	0,56	0,15	-0,18	-0,52	-0,85
Хімічна та нафтохімічна промисловість	-2,03	-5,20	-6,22	-6,88	-7,21
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	0,40	-0,24	-0,73	-0,99	-1,11
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	1,46	1,13	0,76	0,44	0,12
Машинобудування	0,98	0,37	-0,23	-0,58	-0,76
Інші галузі промисловості	-0,02	-1,45	-2,83	-3,99	-4,85
Виробництво та розподілення електроенергії	0,81	0,62	0,55	0,57	0,63
Виробництво та розподілення газу	0,47	0,23	0,12	0,08	0,07
Постачання пари та гарячої води	0,39	0,42	0,48	0,55	0,63
Збирання, очищення та розподілення води	0,45	0,42	0,43	0,48	0,53
Будівництво	0,38	0,41	0,44	0,48	0,51
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,74	0,76	0,86	1,05	1,30
Діяльність готелів і ресторанів	5,54	11,32	17,56	24,42	31,80
Діяльність транспорту	0,24	0,14	0,05	-0,03	-0,11
Діяльність пошти та зв'язку	0,68	1,00	1,42	1,94	2,57
Фінансова діяльність	0,93	1,20	1,58	2,05	2,59
Операції з нерухомим майном	0,59	0,77	0,99	1,26	1,58
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	1,02	1,12	1,33	1,63	2,00
Діяльність у сфері інформатизації	9,58	20,94	34,57	51,05	70,78
Дослідження та розробки	2,48	5,10	7,96	11,10	14,49
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	1,37	2,15	3,04	4,07	5,20
Державне управління	0,06	0,08	0,10	0,13	0,17
Освіта	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,09	0,10	0,11	0,13	0,15
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	0,50	0,64	0,84	1,08	1,36
Діяльність громадських організацій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	2,25	4,69	7,39	10,39	13,71
Надання індивідуальних послуг	0,60	0,88	1,17	1,50	1,86
ВВП (з податками та націнками)	0,97	1,11	1,41	1,84	2,39

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу приватного споживання за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, млн грн; у постійних цінах 2010 р.**

1.8

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	362,9	387,4	376,8	343,2	338,2
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9
Рибальство, рибицтво	17,0	18,1	17,7	16,7	15,9
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	21,7	22,4	23,4	24,2	25,0
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	29,3	29,3	30,5	31,6	32,6
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1253,2	1045,8	804,6	596,9	577,4
Легка промисловість	583,9	193,4	125,0	112,9	114,9
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	39,0	28,7	29,8	30,9	31,9
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво продуктів нафтоперероблення	71,1	56,9	54,6	56,1	57,8
Хімічна та нафтохімічна промисловість	437,8	198,0	113,6	106,5	109,4
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	14,0	16,3	13,7	8,0	6,3
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	5,4	5,9	5,5	4,7	4,5
Машинобудування	98,9	111,2	85,4	72,4	66,2
Інші галузі промисловості	72,6	82,3	72,2	50,2	43,9
Виробництво та розподілення електроенергії	24,0	25,8	27,9	30,0	32,0
Виробництво та розподілення газу	5,5	5,7	6,0	6,2	6,4
Постачання пари та гарячої води	41,2	43,5	46,3	49,1	51,7
Збирання, очищення та розподілення води	12,4	12,8	13,4	13,8	14,3
Будівництво	8,9	9,2	9,6	9,9	10,2
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	20,4	21,1	21,9	22,7	23,4
Діяльність готелів і ресторанів	59,0	61,0	63,5	65,8	67,9
Діяльність транспорту	97,4	100,6	104,7	108,5	111,9
Діяльність пошти та зв'язку	71,2	73,6	76,6	79,4	81,8
Фінансова діяльність	16,5	17,1	17,8	18,4	19,0
Операції з нерухомим майном	214,6	221,6	230,7	239,1	246,6
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	2,0	2,1	2,2	2,2	2,3
Діяльність у сфері інформатизації	7,7	8,0	8,3	8,6	8,9
Дослідження та розробки	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	5,7	5,9	6,1	6,4	6,6
Державне управління	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6
Освіта	46,3	47,9	49,8	51,6	53,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	32,7	33,8	35,2	36,5	37,6
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	6,1	6,3	6,5	6,7	7,0
Діяльність громадських організацій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	15,0	15,5	16,2	16,8	17,3
Надання індивідуальних послуг	16,8	17,4	18,1	18,7	19,3
УСЬОГО	3714,8	2929,0	2518,2	2249,6	2246,5

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу приватного споживання за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, % до базового сценарію**

1.9

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	0,43	0,45	0,42	0,37	0,35
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	0,42	0,35	0,35	0,34	0,34
Рибальство, рибицтво	0,43	0,44	0,41	0,37	0,34
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,36	0,35	0,35	0,34	0,34
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	0,86	0,70	0,51	0,37	0,34
Легка промисловість	2,03	0,65	0,40	0,35	0,34
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	0,49	0,35	0,35	0,34	0,34
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	–	–	–	–	–
Виробництво продуктів нафтоперероблення	0,49	0,38	0,35	0,34	0,34
Хімічна та нафтохімічна промисловість	1,60	0,70	0,38	0,34	0,34
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	1,02	1,15	0,92	0,52	0,39
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	0,49	0,51	0,46	0,38	0,35
Машинобудування	0,68	0,74	0,55	0,44	0,39
Інші галузі промисловості	0,71	0,78	0,66	0,44	0,37
Виробництво та розподілення електроенергії	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Виробництво та розподілення газу	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Постачання пари та гарячої води	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Збирання, очищення та розподілення води	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Будівництво	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Діяльність готелів і ресторанів	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Діяльність транспорту	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Діяльність пошти та зв'язку	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Фінансова діяльність	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Операції з нерухомим майном	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Діяльність у сфері інформатизації	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Дослідження та розробки	–	–	–	–	–
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Державне управління	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Освіта	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Діяльність громадських організацій	–	–	–	–	–
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Надання індивідуальних послуг	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
УСЬОГО	0,67	0,51	0,42	0,36	0,34

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу ВНОК за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, млн грн; у постійних цінах 2010 р.**

1.10

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	7,9	9,1	8,1	5,8	5,2
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Рибальство, рибництво	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руди	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Легка промисловість	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво продуктів нафтоперероблення	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Хімічна та нафтохімічна промисловість	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	16,0	16,9	17,7	18,5	19,6
Машинобудування	425,6	486,7	382,4	333,5	315,0
Інші галузі промисловості	4,4	5,0	4,5	3,4	3,2
Виробництво та розподілення електроенергії	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво та розподілення газу	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Постачання пари та гарячої води	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Збирання, очищення та розподілення води	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Будівництво	308,2	324,5	342,3	361,6	382,5
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність готелів і ресторанів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність транспорту	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність пошти та зв'язку	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Фінансова діяльність	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Операції з нерухомим майном	28,9	30,4	32,1	33,9	35,9
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність у сфері інформатизації	9,9	10,4	11,0	11,6	12,3
Дослідження та розробки	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	7,0	7,4	7,8	8,2	8,7
Державне управління	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Освіта	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність громадських організацій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9
Надання індивідуальних послуг	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
УСЬОГО	809,3	891,9	807,5	778,2	784,0

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу ВНОК за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, % до базового сценарію**

1.11

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	0,70	0,77	0,65	0,43	0,37
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	–	–	–	–	–
Рибальство, рибицтво	–	–	–	–	–
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	–	–	–	–	–
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	–	–	–	–	–
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	–	–	–	–	–
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	–	–	–	–	–
Легка промисловість	–	–	–	–	–
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	–	–	–	–	–
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	–	–	–	–	–
Виробництво продуктів нафтоперероблення	–	–	–	–	–
Хімічна та нафтохімічна промисловість	–	–	–	–	–
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	–	–	–	–	–
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	0,35	0,35	0,35	0,34	0,34
Машинобудування	0,66	0,71	0,53	0,44	0,39
Інші галузі промисловості	0,63	0,68	0,59	0,42	0,36
Виробництво та розподілення електроенергії	–	–	–	–	–
Виробництво та розподілення газу	–	–	–	–	–
Постачання пари та гарячої води	–	–	–	–	–
Збирання, очищення та розподілення води	–	–	–	–	–
Будівництво	0,34	0,34	0,34	0,34	0,34
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	–	–	–	–	–
Діяльність готелів і ресторанів	–	–	–	–	–
Діяльність транспорту	–	–	–	–	–
Діяльність пошти та зв'язку	–	–	–	–	–
Фінансова діяльність	–	–	–	–	–
Операції з нерухомим майном	0,34	0,34	0,34	0,34	0,34
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	–	–	–	–	–
Діяльність у сфері інформатизації	0,34	0,34	0,34	0,34	0,34
Дослідження та розробки	0,34	0,34	0,34	0,34	0,34
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	0,34	0,34	0,34	0,34	0,34
Державне управління	–	–	–	–	–
Освіта	–	–	–	–	–
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	–	–	–	–	–
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	–	–	–	–	–
Діяльність громадських організацій	–	–	–	–	–
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	0,34	0,34	0,34	0,34	0,34
Надання індивідуальних послуг	–	–	–	–	–
УСЬОГО	0,47	0,49	0,42	0,38	0,36

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу експорту за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, млн грн; у постійних цінах 2010 р.**

1.12

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1331,1	1411,0	1495,6	1585,4	1680,5
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	43,9	45,2	46,6	48,0	49,4
Рибальство, рибицтво	2,4	2,5	2,6	2,6	2,7
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	98,6	101,5	104,6	107,7	111,0
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	552,0	568,5	585,6	603,1	621,2
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1726,3	1793,3	1862,8	1935,1	2010,2
Легка промисловість	1009,1	1039,4	1070,5	1102,7	1135,7
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	319,5	329,1	339,0	349,1	359,6
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	37,2	38,3	39,5	40,7	41,9
Виробництво продуктів нафтоперероблення	168,0	173,0	178,2	183,5	189,0
Хімічна та нафтохімічна промисловість	395,0	402,3	409,8	417,4	425,1
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	39,3	40,4	41,7	42,9	44,2
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	1757,0	1735,9	1715,1	1694,5	1674,1
Машинобудування	631,4	647,8	664,7	682,0	699,7
Інші галузі промисловості	-84,4	-245,5	-404,7	-562,0	-717,4
Виробництво та розподілення електроенергії	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво та розподілення газу	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Постачання пари та гарячої води	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Збирання, очищення та розподілення води	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Будівництво	26,2	54,3	84,3	116,3	150,5
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність готелів і ресторанів	1384,3	2994,2	4861,1	7020,3	9512,0
Діяльність транспорту	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність пошти та зв'язку	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Фінансова діяльність	40,4	81,7	123,7	166,6	210,4
Операції з нерухомим майном	42,2	87,9	137,2	190,2	247,4
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	8,6	17,8	27,8	38,6	50,2
Діяльність у сфері інформатизації	1413,1	3264,3	5671,0	8781,4	12782,2
Дослідження та розробки	244,6	526,5	850,1	1220,3	1642,7
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	317,4	670,3	1061,7	1495,0	1974,2
Державне управління	8,2	17,1	26,7	37,0	48,1
Освіта	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність громадських організацій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	369,3	798,7	1296,7	1872,7	2537,4
Надання індивідуальних послуг	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
УСЬОГО	11881,5	16596,4	22292,5	29172,0	37482,8

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу експорту за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, % до базового сценарію**

1.13

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	3,78	3,78	3,78	3,78	3,78
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	2,18	2,18	2,18	2,18	2,18
Рибальство, рибицтво	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	2,31	2,31	2,31	2,31	2,31
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	3,12	3,12	3,12	3,12	3,12
Легка промисловість	8,29	8,29	8,29	8,29	8,29
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	2,47	2,47	2,47	2,47	2,47
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94
Виробництво продуктів нафтоперероблення	1,31	1,31	1,31	1,31	1,31
Хімічна та нафтохімічна промисловість	1,11	1,11	1,11	1,11	1,11
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	1,76	1,76	1,76	1,76	1,76
Машинобудування	0,89	0,89	0,89	0,89	0,89
Інші галузі промисловості	-1,60	-4,61	-7,53	-10,36	-13,11
Виробництво та розподілення електроенергії	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Виробництво та розподілення газу	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Постачання пари та гарячої води	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Збирання, очищення та розподілення води	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Будівництво	1,00	2,01	3,03	4,06	5,10
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Діяльність готелів і ресторанів	10,00	21,00	33,10	46,41	61,05
Діяльність транспорту	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Діяльність пошти та зв'язку	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Фінансова діяльність	2,00	4,04	6,12	8,24	10,41
Операції з нерухомим майном	2,00	4,04	6,12	8,24	10,41
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	2,00	4,04	6,12	8,24	10,41
Діяльність у сфері інформатизації	20,00	44,00	72,80	107,36	148,83
Дослідження та розробки	5,00	10,25	15,76	21,55	27,63
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	5,00	10,25	15,76	21,55	27,63
Державне управління	2,00	4,04	6,12	8,24	10,41
Освіта	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Діяльність громадських організацій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	10,00	21,00	33,10	46,41	61,05
Надання індивідуальних послуг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
УСЬОГО	2,39	3,28	4,32	5,53	6,96

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу імпорту за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, млн грн; у постійних цінах 2010 р.**

1.14

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	217,5	420,4	592,4	690,4	766,5
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	0,6	0,7	0,8	0,9	1,1
Рибальство, рибництво	16,2	24,3	32,9	41,2	49,1
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руд	147,5	172,8	223,8	299,8	396,6
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	497,6	36,0	340,9	575,7	785,2
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	140,7	170,5	219,0	287,4	373,5
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1179,0	2008,8	2500,3	2685,8	2807,2
Легка промисловість	757,2	918,8	993,2	1057,8	1119,7
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	250,2	280,8	341,6	431,5	545,0
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	14,1	16,3	19,7	24,7	31,0
Виробництво продуктів нафтоперероблення	427,4	510,4	623,7	787,1	992,9
Хімічна та нафтохімічна промисловість	2300,9	2912,5	3279,6	3734,2	4281,0
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	194,6	331,1	458,3	545,9	627,5
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	533,2	768,7	1024,5	1297,5	1614,3
Машинобудування	791,3	1442,5	1902,6	2312,7	2705,0
Інші галузі промисловості	71,0	143,0	203,3	234,2	255,0
Виробництво та розподілення електроенергії	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво та розподілення газу	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Постачання пари та гарячої води	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Збирання, очищення та розподілення води	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Будівництво	0,8	0,9	1,2	1,6	2,1
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	8,4	9,9	12,8	17,2	22,7
Діяльність готелів і ресторанів	45,4	53,2	68,9	92,4	122,2
Діяльність транспорту	309,5	362,7	469,6	629,1	832,3
Діяльність пошти та зв'язку	24,4	28,6	37,1	49,7	65,7
Фінансова діяльність	109,0	127,8	165,5	221,6	293,2
Операції з нерухомим майном	5,0	5,8	7,6	10,1	13,4
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	12,7	14,9	19,3	25,8	34,2
Діяльність у сфері інформатизації	14,8	17,3	22,5	30,1	39,8
Дослідження та розробки	14,1	16,5	21,4	28,7	38,0
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	118,6	138,9	179,9	241,0	318,8
Державне управління	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Освіта	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,1	1,3	1,7	2,3	3,0
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Діяльність громадських організацій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	26,3	30,9	40,0	53,5	70,8
Надання індивідуальних послуг	1,8	2,1	2,7	3,6	4,8
УСЬОГО	8231,2	10896,7	13125,3	15262,5	17641,8

Джерело: розраховано авторами.

**Зміни обсягу імпорту за видами економічної діяльності
за сценарієм інтеграційний ЄС відносно базового прогнозу
розвитку економіки України, % до базового сценарію**

1.15

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1,14	2,10	2,87	3,24	3,51
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	1,18	1,25	1,40	1,62	1,90
Рибальство, рибництво	0,31	0,45	0,60	0,72	0,84
Добування вугілля, лігніту і торфу; добування уранової і торієвої руди	0,84	0,96	1,22	1,59	2,06
Добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги	0,57	-0,04	-0,37	-0,61	-0,80
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	1,04	1,24	1,56	1,99	2,54
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	2,55	4,23	5,09	5,29	5,39
Легка промисловість	2,27	2,68	2,80	2,88	2,98
Оброблення деревини та виробництво виробів із деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	1,19	1,32	1,56	1,92	2,38
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	1,46	1,66	1,96	2,39	2,94
Виробництво продуктів нафтоперероблення	1,06	1,24	1,48	1,82	2,25
Хімічна та нафтохімічна промисловість	2,18	2,71	2,98	3,30	3,70
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	1,70	2,84	3,83	4,45	5,01
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	1,16	1,57	2,04	2,52	3,08
Машинобудування	0,64	1,07	1,35	1,57	1,76
Інші галузі промисловості	0,64	1,24	1,71	1,90	2,02
Виробництво та розподілення електроенергії	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Виробництво та розподілення газу	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Постачання пари та гарячої води	0,32	0,37	0,46	0,60	0,77
Збирання, очищення та розподілення води	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Будівництво	0,06	0,06	0,08	0,10	0,12
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,76	0,87	1,10	1,43	1,85
Діяльність готелів і ресторанів	0,34	0,39	0,49	0,63	0,82
Діяльність транспорту	0,64	0,73	0,93	1,21	1,56
Діяльність пошти та зв'язку	0,53	0,61	0,76	0,99	1,28
Фінансова діяльність	0,92	1,06	1,34	1,75	2,27
Операції з нерухомим майном	0,29	0,33	0,41	0,54	0,69
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	0,87	1,00	1,27	1,65	2,14
Діяльність у сфері інформатизації	0,61	0,69	0,86	1,12	1,44
Дослідження та розробки	0,89	1,02	1,29	1,68	2,17
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	0,91	1,05	1,32	1,73	2,24
Державне управління	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Освіта	0,08	0,09	0,12	0,15	0,20
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,20	0,23	0,29	0,38	0,49
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	0,46	0,53	0,67	0,87	1,13
Діяльність громадських організацій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	0,63	0,73	0,91	1,19	1,54
Надання індивідуальних послуг	0,20	0,22	0,28	0,36	0,47
УСЬОГО	1,19	1,52	1,77	2,00	2,25

Джерело: розраховано авторами.

Вид економічної діяльності	Всього	у тому числі в країні СЕП		
		Білорусь	Казахстан	РФ
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	6460,46	79,59	102,68	747,66
Видобуток сирової нафти	0,00	0,00	0,00	0,00
Видобуток природного газу	101,23	0,00	0,01	76,41
Видобуток вугілля	1794,59	16,61	0,32	77,05
Добування металевих руд та інших корисних копалин, крім паливних	4568,72	60,36	16,75	459,93
Харчова промисловість (включаючи напої та тютюн)	6335,44	319,15	254,80	1273,23
Текстильне і швейне виробництво (включаючи виробництво шкіри)	1241,14	32,66	19,25	181,74
Оброблення деревини та виробництво з дерева	1078,55	32,62	50,90	57,93
Целюлозо-паперове виробництво, видавнича та поліграфічна діяльність	1105,32	66,72	49,58	774,20
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	3364,83	0,72	1,82	2576,02
Хімічне виробництво за винятком фармацевтики	5195,57	141,48	77,36	1152,10
Фармацевтичне виробництво	195,14	21,47	23,21	36,16
Виробництво гумових та пластикових виробів	937,72	68,50	42,64	519,37
Виробництво інших неметалевих мінеральних продуктів	650,00	301,69	50,69	49,54
Чорна металургія	21323,07	495,12	353,10	3821,33
Кольорова металургія	625,25	20,93	6,27	165,32
Виробництво металевих продуктів, за винятком машин і устаткування	165,27	11,48	5,82	94,40
Виробництво машин та устаткування	3530,78	151,60	194,30	2182,75
Виробництво офісної, лічильної та комп'ютерної техніки	40,20	3,21	0,41	4,16
Виробництво електроустаткування	2596,15	50,33	124,34	907,08
Виробництво радіо-, теле- і комунікаційного устаткування	593,72	7,51	11,31	149,42
Виробництво медичного, токового і оптичного устаткування	281,48	7,01	8,43	133,00
Виробництво транспортних засобів та устаткування	633,45	27,05	18,32	491,17
Виробництво та ремонт морського транспорту	92,78	1,18	0,32	16,48
Виробництво повітряного транспорту та ракетобудування	321,81	2,13	0,04	105,54
Виробництво залізничного транспорту і транспортного устаткування	3807,08	75,62	384,91	3194,45
Інші види промисловості	556,25	21,50	65,74	204,39
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	430,49	155,14	0,00	1,62
Будівництво	208,32	7,46	0,63	45,97
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт	109,30	1,46	0,06	5,01
Діяльність готелів та ресторанів	157,39	2,92	1,88	59,79
Транспортування та зберігання	9124,78	103,33	80,09	4442,67
Зв'язок і телекомунікації	366,96	4,50	1,27	173,91
Фінанси та страхування	425,36	0,49	42,31	42,09
Операції з нерухомим майном, надання послуг	15,45	0,03	0,00	0,86
Оренда машин та устаткування	69,15	1,12	4,12	11,27
Комп'ютерні та супутні послуги	532,29	1,37	2,91	19,69
Дослідження і розробки	245,16	3,27	1,36	125,48
Інші підприємницькі послуги	1004,30	6,02	10,91	336,60
Державне управління, оборона та обов'язкове соціальне страхування	53,32	0,66	0,83	19,86
Освіта	106,39	1,04	0,74	4,78
Охорона здоров'я	90,01	6,72	0,96	58,20
Інші громадські, соціальні та приватні послуги	39,25	2,30	0,56	19,40
Продукція та послуги домогосподарств	0,40	0,00	0,00	0,23

Джерело: за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>> і статистичних баз даних Євразійської економічної комісії [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.tsouz.ru/db/stat/Pages/default.aspx>>.

Вид економічної діяльності	Всього	у тому числі в країні ЄСР		
		Білорусь	Казахстан	РФ
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	2784,58	39,69	4,48	145,10
Видобуток сирової нафти	4272,37	0,00	239,03	3440,49
Видобуток природного газу	14290,41	36,02	644,49	12460,12
Видобуток вугілля	2901,67	2,60	175,70	1762,11
Добування металевих руд та інших корисних копалин, крім паливних	1424,27	5,95	71,91	344,56
Харчова промисловість (включаючи напої та тютюн)	3495,21	59,70	0,76	577,10
Текстильне і швейне виробництво (включаючи виробництво шкіри)	2551,10	100,00	1,10	106,04
Оброблення деревини та виробництво з дерева	392,88	14,04	0,00	36,97
Целюлозо-паперове виробництво, видавнича та поліграфічна діяльність	1836,66	17,68	0,51	420,59
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	7138,74	2894,31	316,00	2016,96
Хімічне виробництво за винятком фармацевтики	5141,77	194,99	30,74	1447,49
Фармацевтичне виробництво	2879,39	14,60	0,27	117,41
Виробництво гумових та пластикових виробів	4498,42	162,88	1,80	793,57
Виробництво інших неметалевих мінеральних продуктів	1899,53	234,68	64,01	16,81
Чорна металургія	3961,45	84,29	113,72	1458,68
Кольорова металургія	1219,72	16,61	57,17	583,28
Виробництво металевих продуктів, за винятком машин і устаткування	515,57	4,45	0,00	59,39
Виробництво машин та устаткування	6798,70	169,00	4,01	1242,88
Виробництво офісної, лічильної та комп'ютерної техніки	313,59	25,43	0,00	2,35
Виробництво електроустаткування	4035,03	35,95	0,74	390,71
Виробництво радіо-, теле- і комунікаційного устаткування	1647,55	1,21	0,00	297,40
Виробництво медичної, токового і оптичного устаткування	1047,04	5,59	0,05	149,56
Виробництво транспортних засобів та устаткування	5443,51	242,85	0,05	615,21
Виробництво та ремонт морського транспорту	196,04	0,00	0,00	3,00
Виробництво повітряного транспорту та ракетобудування	69,36	0,22	0,00	19,25
Виробництво залізничного транспорту і транспортного устаткування	495,30	5,71	1,26	289,32
Інші види промисловості	847,45	12,02	0,02	32,83
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	1,32	0,00	0,00	1,31
Будівництво	154,69	2,41	0,00	9,03
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт	100,57	1,01	0,12	7,37
Діяльність готелів та ресторанів	121,67	2,89	2,82	44,82
Транспортування та зберігання	1918,00	56,75	27,59	405,75
Зв'язок і телекомунікації	144,29	6,86	0,47	37,30
Фінанси та страхування	1077,66	1,18	5,34	117,05
Операції з нерухомим майном, надання послуг	17,39	0,18	0,01	2,24
Оренда машин та устаткування	106,39	0,01	0,09	1,87
Комп'ютерні та супутні послуги	242,37	0,76	0,05	34,00
Дослідження і розробки	46,40	0,02	0,04	27,46
Інші підприємницькі послуги	846,01	4,93	5,56	208,98
Державне управління, оборона та обов'язкове соціальне страхування	930,52	2,12	1,09	31,70
Освіта	8,74	0,08	0,00	3,19
Охорона здоров'я	2,77	0,91	0,00	0,13
Інші громадські, соціальні та приватні послуги	240,45	0,13	0,00	4,53
Продукція та послуги домогосподарств	0,06	0,00	0,00	0,00

Джерело: за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>> і статистичних баз даних Євразійської економічної комісії [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.tsouz.ru/db/stat/Pages/default.aspx>>.

Імпорт в Україну з Республіки Білорусь в галузевому аспекті за категоріями використання у 2011 р.,

млн дол. США

3.3

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	Проміжне споживання	Споживання домашніх господарств і НКОДГ	Державне споживання	ВНОК	Приріст запасів і придбання цінностей	Імпорт – усього
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	17,13	17,10	0,00	1,15	-0,47	34,91
Видобуток сирової нафти	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Видобуток природного газу	33,32	1,50	0,27	0,00	0,72	35,81
Видобуток вугілля та іншого палива	2,33	0,26	0,00	0,00	0,00	2,59
Добування металевих руд та інших корисних копалин, крім паливних	5,91	0,00	0,00	0,00	-0,02	5,89
Харчова промисловість (включаючи на пої та тютюн)	18,26	58,97	0,00	0,00	-0,24	76,99
Текстильне і швейне виробництво (включаючи виробництво шкіри)	26,50	84,46	0,08	0,00	-0,74	110,30
Оброблення деревини та виробництво з дерева	11,97	3,23	0,00	0,00	0,17	15,37
Целюлозо-паперове виробництво, видавнича та поліграфічна діяльність	14,87	3,96	0,00	0,00	0,21	19,04
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	2 562,60	451,99	0,41	0,00	48,29	3 063,29
Хімічне виробництво за ком фармацевтики	169,94	30,91	0,08	0,00	6,20	207,13
Фармацевтичне виробництво	8,45	9,84	0,01	0,00	0,46	18,76
Виробництво гумових та пластикових виробів	152,05	31,67	0,07	0,00	5,18	188,96
Виробництво інших неметалевих мінеральних продуктів	176,46	13,88	0,00	0,00	0,00	190,33
Чорна металургія	126,89	1,81	0,00	0,37	0,05	129,11
Кольорова металургія	5,84	0,08	0,00	0,02	0,00	5,94
Виробництво металевих продуктів, за винятком машин і устаткування	5,86	0,08	0,00	0,02	0,00	5,96
Виробництво машин та устаткування	61,86	10,15	0,07	89,03	16,33	177,44
Виробництво офісної, лічильної та комп'ютерної техніки	7,64	4,03	0,01	13,39	2,46	27,54
Виробництво електроустаткування	12,89	5,29	0,02	18,94	3,47	40,60
Виробництво радіо-, теле- і комунікаційного устаткування	0,29	0,44	0,00	0,64	0,12	1,49
Виробництво медичної, токового і оптичного устаткування	1,68	1,07	0,00	2,94	0,54	6,23
Виробництво транспортних засобів та устаткування	87,51	38,95	0,11	127,93	23,46	277,96
Виробництво та ремонт морського транспорту	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Виробництво повітряного транспорту та ракетобудування	0,02	0,03	0,00	0,12	0,02	0,19
Виробництво залізничного транспорту і транспортного устаткування	1,24	0,08	0,00	3,01	0,55	4,88
Інші види промисловості	5,71	11,40	0,00	1,25	0,01	18,37

Джерело: за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>> і статистичних баз даних Євразійської економічної комісії [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.tsouz.ru/db/stat/Pages/default.aspx>>.

Імпорт в Україну з Республіки Казахстан в галузевому аспекті за категоріями використання у 2011 р.,

млн дол. США

3.4

ДОДАТОК

Вид економічної діяльності	Проміжне споживання	Споживання домашніх господарств і НКОДГ	Державне споживання	ВНОК	Приріст запасів і придбання цінностей	Імпорт-усього
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1,93	1,93	0,00	0,13	-0,05	3,94
Видобуток сирої нафти	220,92	9,94	1,77	0,00	4,79	237,42
Видобуток природного газу	596,20	26,82	4,78	0,00	12,93	640,73
Видобуток вугілля та іншого палива	157,28	17,61	0,00	0,00	0,00	174,89
Добування металевих руд та інших корисних копалин, крім паливних	71,43	0,02	0,00	0,00	-0,25	71,20
Харчова промисловість (включаючи на пої та тютюн)	0,23	0,75	0,00	0,00	0,00	0,98
Текстильне і швейне виробництво (включаючи виробництво шкіри)	0,29	0,93	0,00	0,00	-0,01	1,21
Оброблення деревини та виробництво з дерева	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Целюлозно-паперове виробництво, видавнича та поліграфічна діяльність	0,43	0,11	0,00	0,00	0,01	0,55
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	279,78	49,35	0,04	0,00	5,27	334,45
Хімічне виробництво за ком фармацевтики	30,73	0,93	0,01	0,00	0,98	32,65
Фармацевтичне виробництво	0,24	0,10	0,00	0,00	0,01	0,35
Виробництво гумових та пластикових виробів	1,68	0,35	0,00	0,00	0,06	2,08
Виробництво інших неметалевих мінеральних продуктів	50,13	1,78	0,00	0,00	0,00	51,92
Чорна металургія	173,20	0,44	0,00	0,49	0,07	174,20
Кольорова металургія	20,10	0,29	0,00	0,06	0,01	20,46
Виробництво металевих продуктів, за винятком машин і устаткування	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Виробництво машин та устаткування	1,43	0,28	0,00	2,11	0,39	4,21
Виробництво офісної, лічильної та комп'ютерної техніки	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Виробництво електроустаткування	0,29	0,09	0,00	0,39	0,07	0,84
Виробництво радіо-, теле- і комунікаційного устаткування	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
Виробництво медичної, токового і оптичного устаткування	0,02	0,01	0,00	0,03	0,00	0,06
Виробництво транспортних засобів та устаткування	0,02	0,01	0,00	0,02	0,00	0,05
Виробництво та ремонт морського транспорту	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Виробництво повітряного транспорту та ракетобудування	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Виробництво залізничного транспорту і транспортного устаткування	0,14	0,15	0,00	0,66	0,12	1,08
Інші види промисловості	0,01	0,03	0,00	0,00	0,00	0,04

Джерело: за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>> і статистичних баз даних Євразійської економічної комісії [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.tsouz.ru/db/stat/Pages/default.aspx>>.

Вид економічної діяльності	Проміжне споживання	Споживання домашніх господарств і НКОДГ	Державне споживання	ВНОК	Приріст запасів і придбання цінностей	Імпорт-усього
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	62,62	62,52	0,00	4,20	-1,73	127,60
Видобуток сирової нафти	3 179,87	143,03	25,50	0,00	68,94	3 417,35
Видобуток природного газу	11	526,52	518,46	92,44	0,00	249,91
Видобуток вугілля та іншого палива	1 577,39	176,61	0,00	0,00	0,00	1 754,00
Добування металевих руд та інших корисних копалин, крім паливних	342,28	0,09	0,00	0,00	-1,22	341,15
Харчова промисловість (включаючи на пої та тютюн)	176,54	570,03	0,02	0,00	-2,30	744,29
Текстильне і швейне виробництво (включаючи виробництво шкіри)	28,10	89,57	0,08	0,00	-0,79	116,96
Оброблення деревини та виробництво з дерева	31,53	8,50	0,01	0,00	0,45	40,49
Целюлозно-паперове виробництво, видавнича та поліграфічна діяльність	353,63	94,20	0,12	0,00	5,02	452,97
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	1 785,81	314,98	0,28	0,00	33,65	2 134,72
Хімічне виробництво за ком фармацевтики	1 269,13	221,85	0,58	0,00	46,00	1 537,56
Фармацевтичне виробництво	64,71	82,43	0,05	0,00	3,73	150,92
Виробництво гумових та пластикових виробів	740,82	154,30	0,32	0,00	25,22	920,66
Виробництво інших неметалевих мінеральних продуктів	12,64	0,99	0,00	0,00	0,00	13,63
Чорна металургія	2 240,97	0,32	0,00	6,32	0,86	2 248,47
Кольорова металургія	205,13	2,93	0,00	0,59	0,08	208,73
Виробництво металевих продуктів, за винятком машин і устаткування	78,28	1,12	0,00	0,23	0,03	79,65
Виробництво машин та устаткування	431,43	48,16	0,55	654,74	120,08	1 254,96
Виробництво офісної, лічильної та комп'ютерної техніки	0,80	0,28	0,00	1,24	0,23	2,54
Виробництво електроустаткування	173,94	23,58	0,17	205,82	37,75	441,26
Виробництво радіо-, теле- і комунікаційного устаткування	121,58	35,45	0,13	156,66	28,73	342,57
Виробництво медичної, токового і оптичного устаткування	38,69	17,83	0,07	78,79	14,45	149,81
Виробництво транспортних засобів та устаткування	197,04	233,34	0,27	290,09	59,44	780,17
Виробництво та ремонт морського транспорту	0,33	0,36	0,00	1,58	0,29	2,56
Виробництво повітряного транспорту та ракетобудування	2,15	2,29	0,01	10,14	1,86	16,45
Виробництво залізничного транспорту і транспортного устаткування	32,27	0,49	0,13	186,41	27,95	247,25
Інші види промисловості	9,86	36,86	0,00	3,41	0,03	50,16
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	1,25	8,73	0,00	0,00	0,00	9,98

Джерело: за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>> і статистичних баз даних Євразійської економічної комісії [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.tsouz.ru/db/stat/Pages/default.aspx>>.

АТ «Мотор Січ» (м. Запоріжжя) – одне з провідних підприємств у світі та єдине в Україні, яке реалізує повний цикл створення сучасних авіадвигунів від розробки, виробництва й випробування до супроводу в експлуатації та ремонті. Спеціалізацією підприємства є розробка і виробництво газотурбінних двигунів для військової та цивільної авіації, промислових установок наземного застосування (газотурбінні електростанції, газоперекачувальні агрегати, теплоенергокомплекси), модернізація вертолітної техніки.

АТ «Мотор Січ» входить до складу авіапромислового комплексу України, традиційно глибоко інтегроване з підприємствами авіапромисловості РФ, тому істотний вплив на його господарську діяльність здійснюють політико-економічна нестабільність і мінливість зовнішньоінтеграційного курсу держави. Зокрема, значна шкода завдається взаєминам з РФ, однією з найбільших споживачів авіаційної техніки, особливо у галузі військово-технічного співробітництва. Керівництвом РФ поставлено завдання налагодити самостійне виробництво авіаційних двигунів. У цей час здійснюється реалізація інноваційного проекту «Петербурзькі мотори» – будівництво конструкторсько-виробничого комплексу в мікрорайоні Шувалово. Новий конструкторсько-виробничий комплекс планує випускати вертолітні двигуни нового покоління ТВ7-117 і ВК-2500.

Аналогічна ситуація може спіткати і промислові енергетичні установки, оскільки більшість російських авіаційних двигів виготовляють промислові енергоустановки і аналогічного класу потужності. Все зазначене суттєво ускладнює відносини з РФ. Однак підприємство продовжує успішно співпрацювати з багатьма російськими підприємствами і реалізує багато спільних проектів.

РФ тривалий час є стратегічним партнером підприємства. **Основними споживачами у 2012 р.** були вертольотобудівні і літакобудівні заводи, розташовані у Казані, Улан-Уде, Ростові-на-Дону, Кумертау, Воронежі, Таганрозі, Самарі, для яких АТ «Мотор Січ» поставляло авіадвигуни ТВС-117 різних модифікацій, В-2500, АІ-9 (9В), Д-136, Д-436-148, АІ-450-МС, Д-436ТП, ТВС-117ВМА-СБМ1 і АІ9-3Б.

Для російських споживачів АТ «Мотор Січ» у 2011 р., в основному:

- поставляло авіадвигуни ТВС-117 різних модифікацій, Д-436-148, АІ-450-МС, ВК-2500,

АІ-9В та запасні частини до них, а також виконувало їх ремонт;

- надавало послуги з капітального та середнього ремонту двигунів різних типів і модифікацій;

- здійснювало післяпродажне обслуговування і збільшення ресурсних ків двигунів для російських авіакомпаній: «ЮТейр», «Волга-Дніпро», «Росія», «Політ» та ін.;

- постачало запасні частини для авіаремонтних заводів у Арамлі, Ростові-на-Дону, Єйську, Калінінграді, Старій Русі, Хабаровську, Омську, Старому Городку та інших регіонах РФ.

Крім співпраці в галузі авіабудування, в 2012 р. во виконувало контрактні угоди з споживачами продукції промислового призначення – нафтовидобувними, газодобувними та енергетичними компаніями РФ.

Схема коопераційних зв'язків АТ «Мотор Січ» представлена на рис. 1.

Недержавна проектно-конструкторська та інженерна фірма «Морське інженерне бюро» (м. Одеса) (ПКІФ «Морське інженерне бюро») – одна з провідних на території СНД проектно-конструкторських організацій, що займається розробкою проектів будівництва морських суден та суден внутрішнього і змішаного плавання (ріка-море), а також надає послуги із забезпечення безпечної та ефективної експлуатації існуючих суден, включаючи проекти модернізації, оновлення, підвищення вантажопідйомності, підвищення класу, розширення районів плавання.

З метою розширення частки на ринку РФ ПКІФ «Морське інженерне бюро» уклало угоду про стратегічну співпрацю із створеною у 2000 р. в Санкт-Петербурзі російською компанією – ЗАТ «Морське інженерне бюро – СПб».

Динаміка результатів діяльності ПКІФ «Морське інженерне бюро» у 2010–2012 рр. свідчить про щорічне практично двократне нарощування його присутності на російському ринку послуг з проектування морських суден та суден внутрішнього і змішаного плавання. Крім надання послуг приватним замовникам, фірма «Морське інженерне бюро» бере участь у реалізації великих цільових програм РФ, зокрема, Федеральної цільової програми «Економічний і соціальний розвиток Далекого

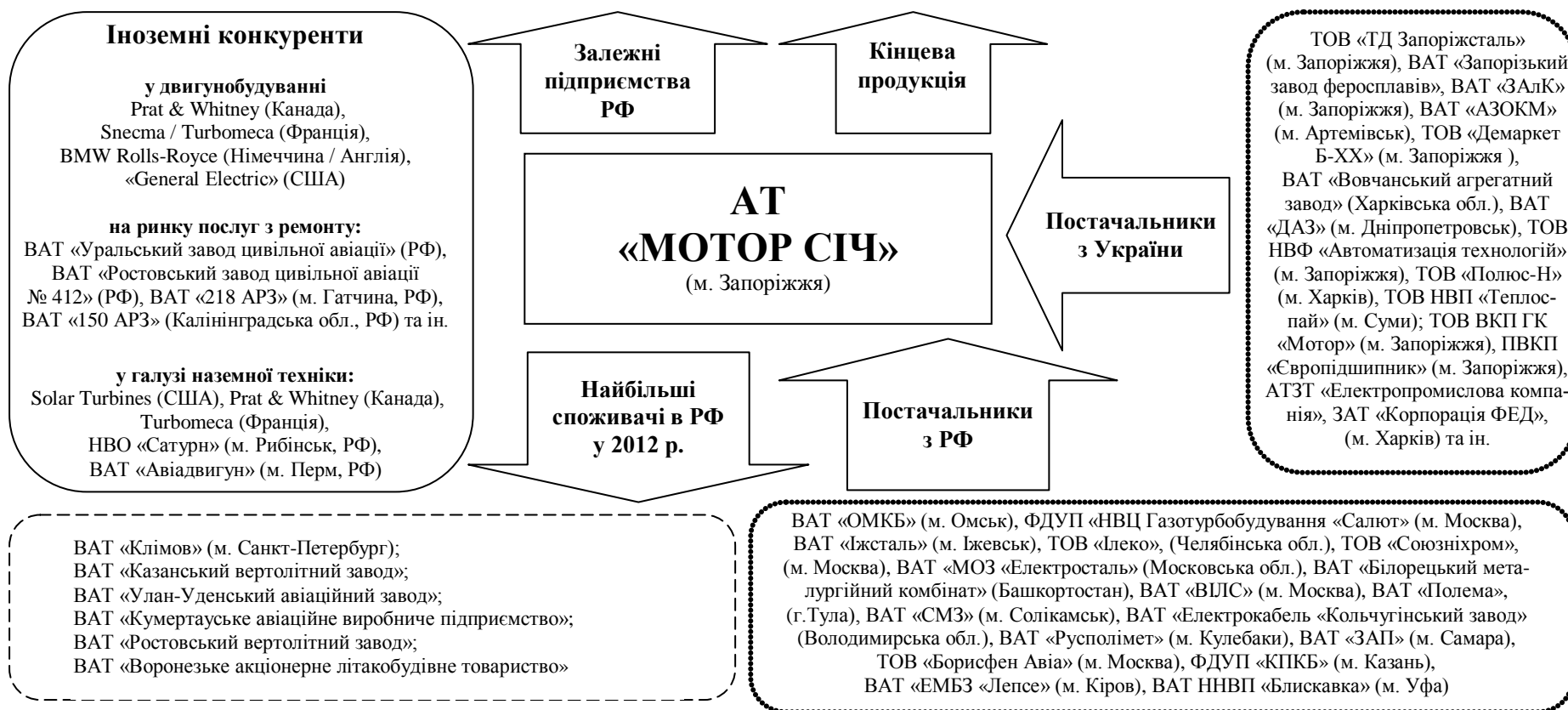
Сходу і Забайкалля на період до 2013 року» та
Федеральної цільової програми «Розвиток
транспортної системи Росії (2010-2015 роки)».

Коопераційні зв'язки ПКІФ «Морське інже-
нерне бюро» представлені на рис. 2.

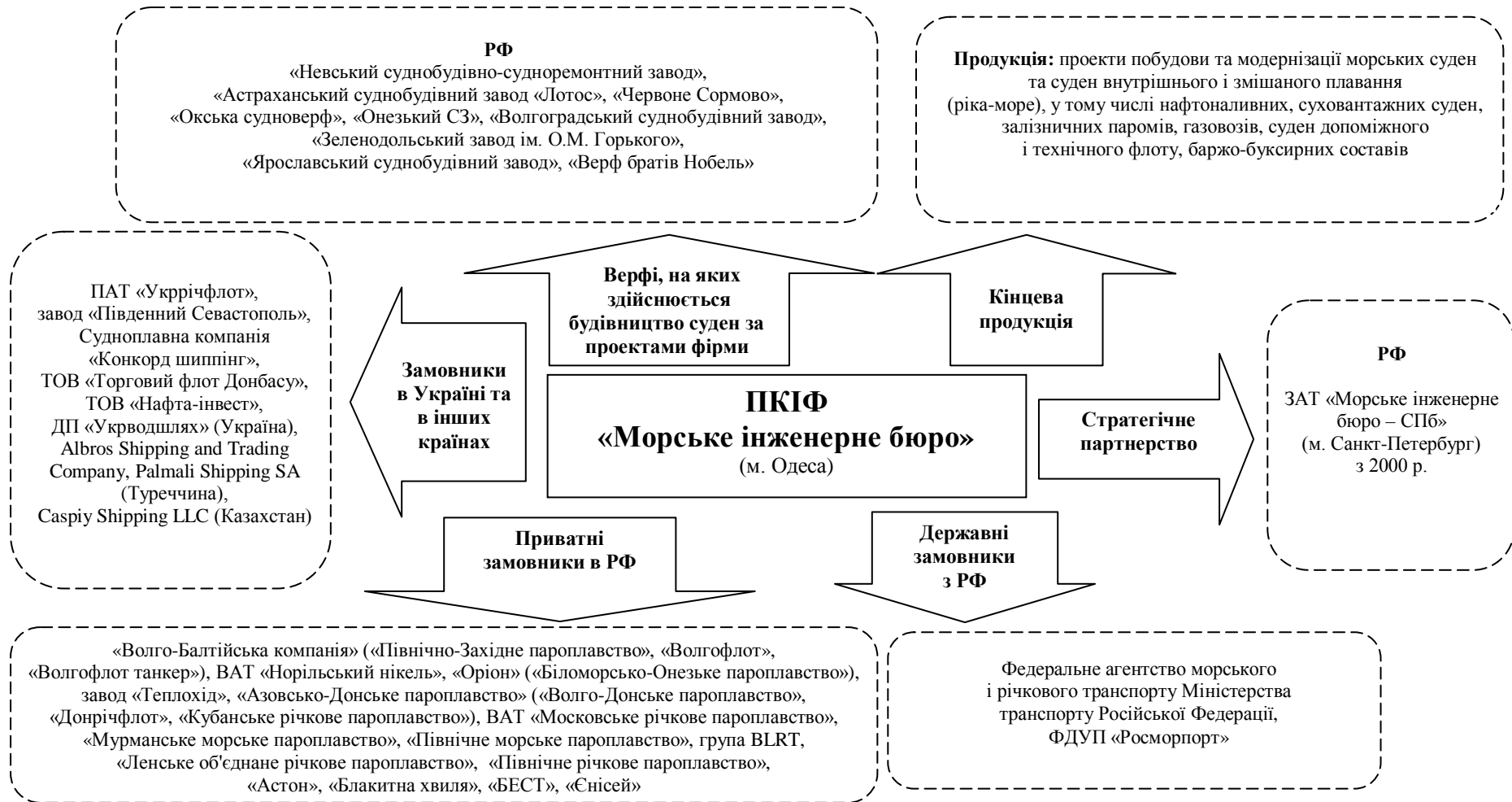
- ЗАТ «Енерго Сервіс» (Томська обл., 49,0%);
- ЗАТ «Дубненські мотори» (Московська обл., 24,9%);
- КОЗП ТОВ «Мотор Січ» (м. Тюмень, 24,0%);
- ВАТ «Енергетичні системи» (м. Москва, 24,0%);
- ТОВ «Авіаремонт-МС» (м. Москва, 24,0%);
- ЗАТ «Двигуни «Володимир Клімов – Мотор Січ» (м. Москва, 20,0%)

Продукція: авіадвигуни Д-36с.3А, АІ-20Д с.5, Д-436-148, АІ-450-МС, авіадвигун Д-18Т і його модифікації, авіадвигуни АІ9-ЗБ, ТВ3-117ВМА-СБМ1, Д-36 всіх серій, сімейства ТВ3-117В, Д-436ТП, Д-436-148, АІ-450-МС, двигуни сімейства АІ-222, двигуни ТВ3-117ВМА-СБМ1В, ТВ3-117ВМА-СБМ1В 4 і 4Е, малорозмірні двигуни МС-400, газотурбінні приводи АІ-20ДМЕ, ремонт авіадвигунів різних модифікацій і техніки наземного застосування

Доход від реалізації продукції, робіт і послуг у 2012 р. – 7928,3 млн грн

Джерело: за даними річних звітів підприємства за 2010–2012 рр.

Публічне акціонерне товариство «Завод «Екватор» (ПАТ «Завод «Екватор») – провідне підприємство СНД з розробки, виготовлення, постачання та сервісного обслуговування спеціального кліматичного обладнання для атомної і теплової енергетики, залізничного транспорту, металургії, харчової та переробної промисловості, хімічної промисловості, будівництва та сільського господарства. Його виробництво розміщене на двох підприємствах: ПАТ «Завод «Екватор» (м. Миколаїв, Україна) та ЗАТ НВП «Завод «Екватор» (м. Нижній Новгород, РФ).

Основний обсяг поставок матеріалів та комплектуючих різного призначення здійснюється українськими виробниками та постачальниками, а електродвигуни, компресори та інші складні комплектуючі також імпортуються з РФ та Західної Європи.

Головними галузями – споживачами продукції заводу є суднобудування і будівництво морських нафтогазовидобувних установок і платформ у РФ; атомна енергетика, пасажирське вагонобудування і локомотивобудування – в Україні, однак замовлення продукції для суднобудівної та металургійної галузей України становить незначну частину загального обсягу випуску заводу.

Ключовими ризиками в діяльності ПАТ «Завод «Екватор» є: наявність великої кількості компаній–конкурентів в Україні, РФ та країнах Європи, наявність контрафактної продукції, мінлива політична ситуація, посилення лобювання РФ інтересів власних виробників.

Коопераційні зв'язки ПАТ «Завод «Екватор» представлені на рис. 3.

Публічне акціонерне товариство Електромашинобудівний завод «Фірма СЕЛМА» (ПАТ «Фірма СЕЛМА», м. Сімферополь) – промислове підприємство, що виробляє апаратуру управління для контактних зварювальних машин і різні види сучасного електрозварювального устаткування для нафтогазової промисловості, вагонобудування, судно- і автомобілебудування, цивільного та промислового будівництва, залізничного транспорту.

Частка експорту в загальному обсязі виробленої продукції ПАТ «Фірма СЕЛМА» у 2012 р. становила 77,8%, причому основний ринок збуту – РФ, на яку припадає 98,4% обсягу експортних поставок.

ПАТ Електромашинобудівний завод «Фірма СЕЛМА» і ВАТ «Електрозварювання»

ВАТ «ЕСВА», м. Калінінград входять до складу промислово-фінансової групи ЗАТ «Науково-виробнича фірма «Інженерний і технологічний сервіс» (ЗАТ «НВФ «ІТС», м. Санкт-Петербург), який є найбільшим у СНД виробником електрозварювального устаткування: у РФ понад половину вітчизняного зварювального устаткування вироблено на його підприємствах. Безпосередньо на підприємстві ПАТ «Фірма СЕЛМА» були реалізовані такі великі проекти співпраці з російськими партнерами:

– у нафтогазовому комплексі розроблена мультізварювальна система ВД-506 ДК для будівництва нафтогазопроводів і нафтосховищ, яка успішно експлуатується в умовах Крайньої Півночі на будівельних об'єктах ВАТ «Газпром» і ВАТ «Транснафта»;

– у суднобудуванні розроблена серія сучасних зварювальних напівавтоматів ПДГ-421 і ПДГ-322, що нині застосовуються на верфях Північнодвінського суднобудівного заводу «Зірочка», на «Адміралтейських верфях» і «Астраханських судноверфях».

Коопераційні зв'язки ПАТ «Фірма СЕЛМА» представлені на рис. 4.

Публічне акціонерне товариство «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна» (ПАТ «Дніпроспецсталь») (м. Запоріжжя) – провідне підприємство України і одне з найбільших у СНД із виготовлення металопродукції зі спеціальних сталей і сплавів, яка використовується в машинобудуванні, суднобудуванні, авіакосмічній, автомобілебудівній, нафтогазовидобувній галузях і реалізується на ринках СНД, ЄС, Азії у понад шістьдесяти країнах світу.

Необхідно відзначити партнерські і збутові зв'язки ПАТ «Дніпроспецсталь» з російськими підприємствами. Зокрема, 21,8% загального обсягу поставок вогнетривів для «Дніпроспецсталі» припадає на компанію «Dalmond Trade House Limited» – підрозділ російської Групи «Магнезит». Наприкінці 2011 р. ПАТ «Дніпроспецсталь» отримало дозвіл «Росенергоатому» на допуск матеріалів, котрі випускає завод для виготовлення виробів, які застосовуються на атомних електростанціях РФ, що відкрило для нього нові перспективи на російському ринку. Основні споживачі продукції підприємства, його постачальники і конкуренти, зокрема у РФ, представлені на рис. 5.

Суднобудування:

ВАТ «Суднобудівна фірма «Алмаз», ВАТ «Балтійський завод», ВАТ «ЦС «Зірочка», ВАТ «Хабаровський суднобудівний завод», ВАТ «Середньо-Невський суднобудівний завод», ВАТ «Адміралтейські верфі», ВАТ «Амурський суднобудівний завод», ВАТ «ВО «Севмаш», ВАТ «СЗ «Вимпел», ТОВ «КНРГ», ВАТ «Астраханське СПО», ВАТ «Зеленодольський суднобудівний завод ім. О.М. Горького», ВАТ «СЗ «Північна верф», ВАТ «Прибалтійський СЗ «Янтар»

АЕС: Курська АЕС

Продукція: кондиціонери, вентилятори, теплообмінники, холодильне обладнання, повітряна арматура, суднові автономні і неавтономні кондиціонери, радіальні та осьові вентилятори, теплообмінники з різними теплоносіями, магістральні апарати обробки повітря, сейсмостійкі кондиціонери і повітряна арматура для АЕС

Виторг у 2012 р. – 93,18 млн грн

РФ

Алюмінієвий прокат:

ВАТ «ВО Альфа Метал», ВАТ «Алкоа РУС»

Мідний, мідно-нікелевий прокат:

ВАТ «Ревдінський ОЦМ»

Електротехнічне обладнання

та виробі електроніки: ТОВ «Сегнетікс»

Електродвигуни: ТОВ «Уралелектромаш»

Україна

Електродвигуни: АТ «СКБ»Укрелектромаш»,

ТОВ «Новокаховський
електромашинобудівний завод»

Інші країни

Електродвигуни: «ABB» (Німеччина)

Холодильне обладнання: «Danfoss» (Данія),
«Copeland», «Bitzer kuhlmaschinenbau GmbH»
(Німеччина)

Електротехнічне обладнання та електроніка:

«Wago», «Phoenix Contact GmbH»,
«Gunther Spelsberg GmbH», «Schneider Electric»,
«Wieland Electric GmbH», «Weidmuller»,
«Moeller» (Німеччина), «Belimo» (Швейцарія),
«DENSEI – LAMBDA» (Японія)

Споживачі
в РФ

Кінцева
продукція

Основні
постачальники
сировини та
матеріалів

ПАТ «Завод «Екватор»

(м. Миколаїв)

Споживачі
в Україні

Суднобудування: ДАКХ «Чорноморський суднобудівний завод», ДП «Дельта-лоцман»

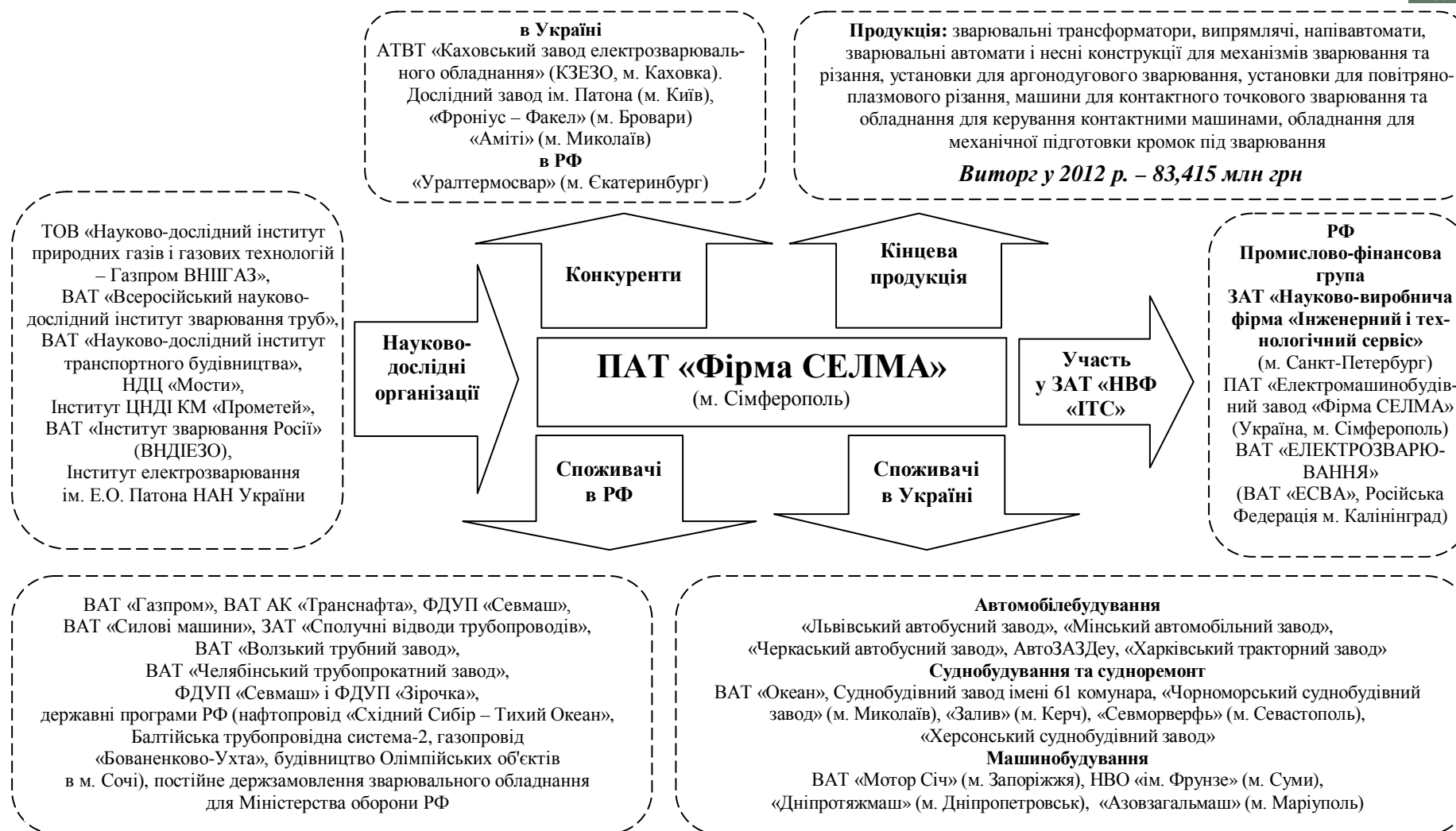
Атомні електростанції: Південноукраїнська АЕС, Хмельницька АЕС, Рівненська АЕС, Запорізька АЕС

Металургійна та хімічна промисловість: ПАТ «Донецький металургійний завод»,

ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча», ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат «Азовсталь»,

ПАТ «Нижньодніпровський трубопрокатний завод», ПАТ «Запорізький алюмінієвий комбінат», ПАТ «Запоріжсталь»,

ПАТ «Запорізький завод феросплавів», УМГ «Черкаситрансгаз»

Джерело: річні звіти підприємства за 2010-2012 рр.

Публічне акціонерне товариство «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш» (ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш») є одним з найбільших підприємств машинобудівного комплексу України і спеціалізується на виготовленні насосного устаткування для атомної і теплової енергетики, трубопровідного транспорту, систем водопостачання, комунального господарства.

Спеціалізація підприємства на виробництві насосного обладнання для об'єктів видобутку і транспортування нафти стала підставою для встановлення тісних зв'язків з російськими нафтовидобувними і нафтопереробними підприємствами. На сьогоднішній день магістральними насосами і насосними агрегатами ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш» укомплектовані основні нафтопроводи РФ, зокрема, нафтопровід «Східний Сибір – Тихий Океан», Ванкорське нафтове і Верхньочонське нафтогазоконденсатне родовища. Завод «Насосенергомаш» також здійснює поставки обладнання для технічного переозброєння теплових і атомних електростанцій РФ – Ростовської АЕС, Ленінградської АЕС, Нововоронезької АЕС, Біловської ГРЕС (Кузбаська філія ВАТ «Кузбасенерго»).

Головними постачальниками заводу «Насосенергомаш» є в основному підприємства України, деяка частина комплектуючих виробів поставляється російськими виробниками – ЗАТ «Концерн Росграфіт» (м. Єкатеринбург), ЗАТ «Корпорація «Сплав» (м. Нижній Новгород), НВО «ЕЛСІБ» (м. Новосибірськ).

З 2005 р. ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш» входить до складу російської Інвестиційно-промислової групи «Гідравлічні машини і системи» (з 2008 р. – ВАТ «Група ГМС») – машинобудівного холдингу, що володіє одним із найпотужніших на території СНД науково-виробничих комплексів у сфері розробки і виробництва насосного обладнання, силових агрегатів і складних гідравлічних систем для різних галузей промисловості та ЖКГ. Ключовими напрямками діяльності ВАТ «Група ГМС» є розробка, виробництво і сервіс насосного, компресорного, нафтогазового обладнання, а також інжиніринг у сфері наземного облаштування об'єктів нафтогазової галузі та водного господарства.

У 2007 р. до складу ВАТ «Група ГМС» шляхом придбання 47% акцій увійшов стратегічний партнер і провідний виконавець замовлень ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш» з розробки конструкторської документації – ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут атомного та енерге-

тичного насособудування» (ВНДІАЕН) – один з провідних проектувальників насосного обладнання на території СНД.

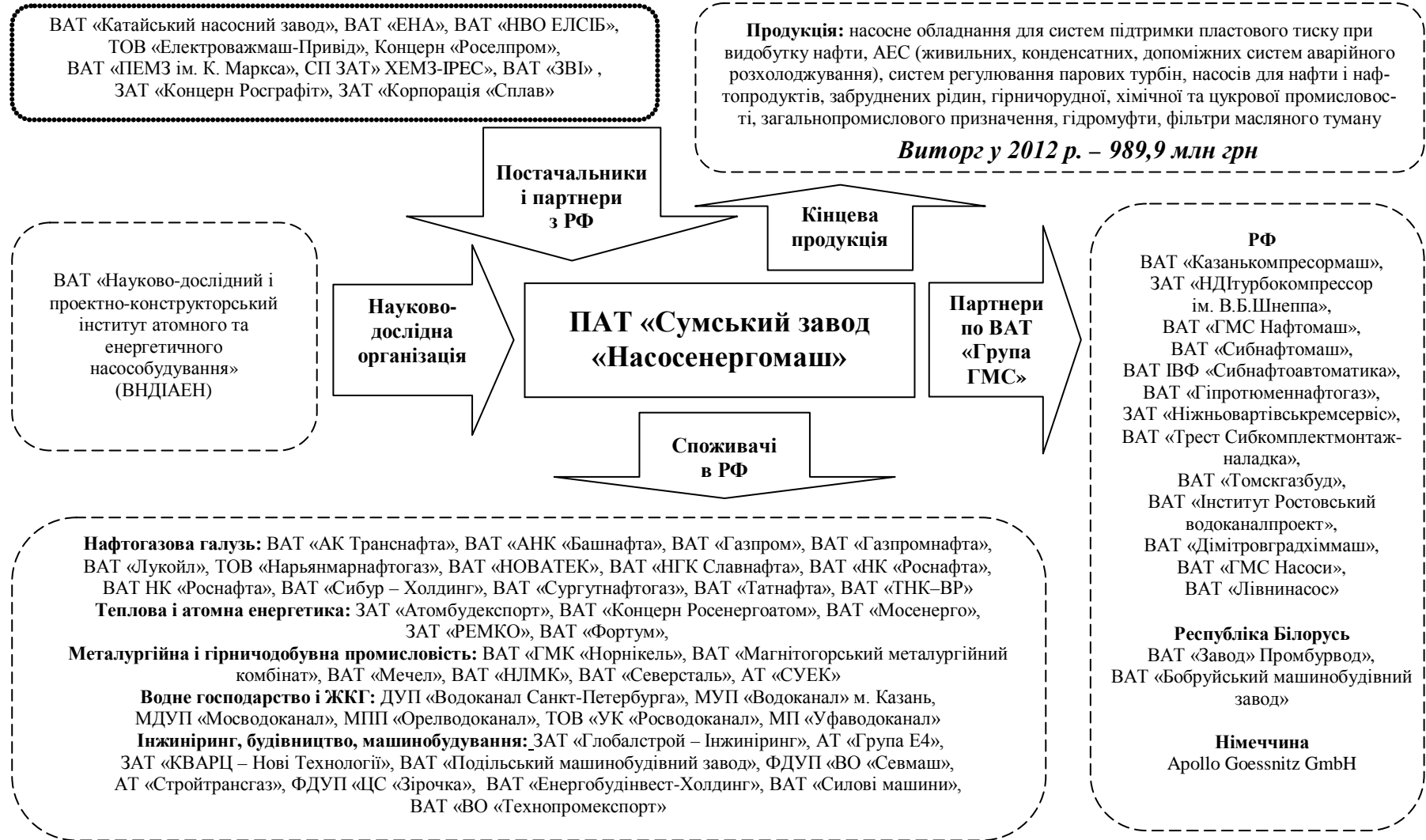
ВАТ ВНДІАЕН співробітничав з такими науковими та проектними організаціями РФ, як ВАТ «Інститут Атоменергопроект», ВАТ «Інститут Теплоенергопроект», ВАТ «Інститут Гідротрубопровід», ВАТ «Санкт-Петербурзький інститут «Атоменерго-проект», ВАТ «Нижегородський інститут «Атоменергопроект», а також підприємствами РФ: ВАТ «Концерн Росенергоатом», АТ «Силові машини» ЛМЗ, ЗАТ «Атомстройекспорт», ВО «Калужський турбінний завод», ВАТ «НВО ЕЛСІБ», ВАТ «Привід», ВАТ «Руселпром». На сьогодні ВАТ ВНДІАЕН спільно з ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш» бере участь у створенні нового насосного обладнання для споруджуваного нафтопроводу «Східний Сибір – Тихий океан», а також для блоків атомних електростанцій нового покоління «3+», що зводяться в РФ в рамках проекту «АЕС – 2006» відповідно до Федеральної цільової програми розвитку ядерної енергетики.

Партнерські та збутові зв'язки ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш», що налічують десятки найбільших компаній і державних установ РФ та інших країн, представлені на рис. 6.

Публічне акціонерне товариство «Завод «Фрегат» (ПАТ «Завод «Фрегат») – один із найбільших в Україні виробників суднового палубного обладнання, суднової гідроапаратури, оцинкованих металоконструкцій, млиново-елеваторного обладнання, техніки для суднобудування, нафтогазового комплексу, гірничорудної та автомобільної промисловості.

З точки зору коопераційних зв'язків ПАТ «Завод «Фрегат» із підприємствами РФ, цікавим є виробництво широкого спектра суднової гідроапаратури, такої як розподільники електромагнітні, насоси ручні та аксіально-поршневі, клапани, пневмогідроакумулятори, реле тиску, регулятори витрат, подільники потоку, загальною кількістю понад 100 найменувань продукції, що випускається серійно. Така продукція застосовується як у цивільному, так і військовому суднобудуванні, в комплектації гірничопрохідницьких комбайнів, а також у гідросистемах підйомних механізмів, на риболовецьких судах і плавучих бурових платформах типу «Шельф».

Постійними покупцями суднової гідроапаратури, виробленої ПАТ «Завод «Фрегат», є такі суднобудівні і машинобудівні підприємства РФ, як ВАТ «Північна верф», ВАТ «Східна верф», ВАТ «Середньоневський суднобудівний завод», ВАТ «НВП «Калужський приладобудівний завод «Тайфун» і багато інших.

Наукове видання

Валерій Михайлович **Геєць**
Лідія Василівна **Шинкарук**
Ірина Вікторівна **Барановська**
Олена Аркадіївна **Герасімова**
Світлана Сергіївна **Конах**
Віталій Олегович **Луцков**
Ольга Миколаївна **Фацевська**
Тетяна Анатоліївна **Тищук**
Оксана Миколаївна **Чернишевич**

ІНТЕГРАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАСЛІДКИ

За редакцією
академіка НАН України В.М.Гейця,
члена-кореспондента НАН України Л.В.Шинкарук

Редактори *І.І.Бажал, І.І.Нестеренко, В.М.Ускова*
Оригінал макет *І.В.Барановської*

Підписано до друку 20.05.2014 р.
Формат 70x108/16. Гарнітура Arial. Ризографія.
Ум. друк. арк. 10,7. Обл.-вид. арк. 7,0.
Наклад 150 прим. Замовлення № 51.

Поліграфічна дільниця ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011